Centrum vedecko-technických informácií SR Bratislava

PhDr. Marianna Pétiová, PhD.

Prejavy extrémizmu v základných a stredných školách z pohľadu žiakov

Bratislava 2024

Výskum bol realizovaný s finančným príspevkom z CVTI SR a z Ministerstva školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR.

ISBN 978-80-8240-075-8

ÚVOD

Nárast nespokojnosti na Slovensku je v súčasnosti citeľný medzi všetkými vekovými kategóriami. Prispeli k tomu aj negatívne udalosti (finančná kríza, pandémia Covid-19, imigračná kríza v Európe, vojna na Ukrajine...), ktoré nás v nedávnej minulosti zasiahli. Dôsledkom je polarizácia spoločnosti, nárast extrémizmu a dezinformácia niektorých médií, čo predstavuje určitú hrozbu pre fungovanie demokracie. Dezinformačný obsah konšpiračných teórií, hoaxov a podvodov, ktorý sa šíri v online priestore, ohrozuje najmä mladú generáciu, ktorá je týmto dezinformačným obsahom vystavená v najvyššej miere. Táto negatívna skutočnosť môže narúšať ich výchovu k demokratickému občianstvu a podporovať inklinovanie k extrémizmu a k hnutiam smerujúcim k potláčaniu ľudských práv a slobôd. Existujú viaceré dôvody, pre ktoré mladí ľudia inklinujú k extrémistickým skupinám. Patrí sem nespokojnosť s tým, ako politickí činitelia riešia problémy, nezamestnanosť, korupcia, sociálna nespravodlivosť, rebelantstvo a odpor k autoritám, nestabilita postojov, zmena v hodnotách, nízka mediálna gramotnosť, málo rozvinuté kritické myslenie, snaha získať u rovesníkov určitý status a nedostatočne naplnený pocit spolupatričnosti. Extrémistické skupiny im väčšinou predkladajú vízie kvalitnejšieho riešenia problémov a lepšieho politického, spoločenského a kultúrneho usporiadania spoločnosti.[1]

Výskum bol zameraný na zistenie prejavov extrémizmu z pohľadu žiakov základných a stredných škôl. Vychádzal z Koncepcie boja proti radikalizácii a extrémizmu do roku 2024 a z Národnej stratégie kybernetickej bezpečnosti. Cieľom bolo zistenie názorov, postojov a osobných skúseností žiakov základných a stredných škôl s prejavmi extrémizmu v škole, rodine a v rovesníckej skupine. Úloha nadviazala na riešenie problematiky intolerancie, násilia a extrémizmu u detí a mladých ľudí vo veku 12 až 18 rokov, ktoré boli realizované v rokoch 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024 tak, aby sa zistené údaje dali navzájom porovnávať.

Výskumná úloha sa realizovala metódou dotazníkového zisťovania u žiakov základných a stredných škôl v rámci celého Slovenska. Výberový súbor tvorili žiaci 7., 8. a 9. ročníkov základných škôl a žiaci 1., 2. a 3. ročníkov všetkých typov stredných škôl. Terénny zber údajov prebiehal v mesiacoch máj a jún 2024 a zabezpečovala ho profesionálna agentúra určená na základe výsledkov výberového konania. Výberový súbor spĺňal kritériá reprezentatívnosti vzhľadom na základný súbor žiakov základných a stredných škôl vo veku od 12 do 18 rokov. Bol utvorený voľným kvótovým výberom so znáhodnením osoby v poslednom kroku a so stratifikáciou na celom území Slovenskej republiky.

[1] Laczko, M.: Občianska náuka ako nástroj výchovy k demokratickému občianstvu a eliminácie extrémizmu. In: Výchova a vzdelávanie k demokratickému občianstvu a prevencia extrémizmu. Zborník z odborného seminára. Trenčín : Katedra politológie Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne, 2021. ISBN 978-80-8075-948-3, s. 41-46.

Dotazník bol rozdelený na tri základné okruhy, ktoré mapovali rodinné prostredie a vzťahy žiakov k rovesníkom, prejavy extrémizmu v školskom prostredí, v rodine a v rovesníckej skupine a názory a postoje k skupinám ľudí, ktorí patria k iným národnostiam a etnickým skupinám.

Výskumu sa zúčastnilo spolu 2 420 respondentov vo veku od 12 do 18 rokov. Žiakov základných škôl bolo 1 170, pričom navštevovali 7., 8. a 9. ročníky. Približne 1 250 opýtaných patrilo k žiakom stredných škôl (stredné odborné školy, gymnáziá) a chodili do 1., 2. alebo 3. ročníka. Vysoká návratnosť, ako aj vypočítaný interval spoľahlivosti, zabezpečovali základné požiadavky reprezentatívnosti. Na tomto základe možno získané výsledky považovať za spoľahlivé a pri tejto spoľahlivosti aj za reprezentatívne.

1. Charakteristika výskumného súboru

Do výskumu zameraného na výskyt prejavov extrémizmu u žiakov základných a v stredných škôl sa zapojilo 2 420 žiakov. Dotazníky vyplnilo 1 214 chlapcov a 1 206 dievčat.

Asi pätina opýtaných mala 15 rokov (492). V nižšom počte sa do výskumu zapojili respondenti vo veku 17 (435), 14 (405), 16 (379), 18 (338) a 13 rokov (308). Len malú časť výskumnej vzorky tvorili najmladší žiaci (12 rokov: 57).

2 256 respondentov malo slovenskú národnosť a 56 opýtaných malo rómsku národnosť. Pomerne málo žiakov uviedlo maďarskú (42), ukrajinskú (35), rusínsku (14), českú (9) alebo inú národnosť (ruskú, srbskú, poľskú alebo nemeckú: 8).

V súbore žiakov základných škôl vyplnilo dotazníky 1 170 respondentov a v skupine stredoškolákov 1 250 osôb. V tomto podsúbore mali výraznú prevahu žiaci stredných odborných škôl (825) než gymnazisti (425).

Do výskumu realizovaného v základných školách sa v najvyššom počte zapojili deviataci (427). V nižšej miere vyplnili dotazníky aj žiaci ôsmych (419) a siedmych ročníkov (324). V stredných školách sa na výskume zúčastnili najmä druháci (474) a v približne rovnakom počte aj žiaci prvých (387) a tretích (389) ročníkov. V gymnáziách mali výraznú prevahu prváci (156, 2. ročník: 134, 3. ročník: 126). V stredných odborných školách vyplnili dotazníky častejšie žiaci druhých ročníkov (340) než prváci (222) alebo tretiaci (263).

Približne tretina opýtaných mala trvalé bydlisko v obciach od 2 001 do 10 000 obyvateľov (737). Nižší počet respondentov žil v mestách od 10 001 do 50 000 obyvateľov (601) a v najmenších obciach (menej než 2 000: 504). Najnižší počet oslovených žiakov pochádzal z veľkomiest (viac ako 100 000: 309) a z miest od 50 001 do 100 000 obyvateľov (265).

Opýtaní najčastejšie žili v Bratislavskom a v Nitrianskom kraji (zhodne po 352). Nižší počet respondentov mal trvalé bydlisko v Košickom (337), Prešovskom (297), Trenčianskom (294), Banskobystrickom (289), Žilinskom (256) a v Trnavskom kraji (243).

2. Rodinné prostredie respondentov a vzťahy k rovesníkom

2.1 Rodinné prostredie respondentov

Rodina je základná bunka spoločnosti. Je prvou sociálnou skupinou, ktorou je dieťa spojené a ovplyvňované. Svojim členom poskytuje bezpečie, učí ich vnímať a osvojovať si hodnoty, poskytuje im sociálnu oporu a pomáha im riešiť problémy. Je to sociálny priestor, ktorý poskytuje členom ochranu.[2] Výsledky výskumu ukázali, že v úplnej rodine žilo 73,4 % opýtaných a 12,8 % respondentov vychovával iba jeden z rodičov. Nevlastného otca alebo matku malo 12,6 % žiakov základných a stredných škôl a 1,2 % opýtaných vyrastalo v náhradnej rodine, u pestúnov, starých rodičov alebo u starších súrodencov.

Dievčatá (74,0 %, chlapci: 72,7 %) žili vo vyššom počte v úplných rodinách. Chlapci (14,6%, dievčatá: 11,0 %) mali častejšie nevlastného otca alebo matku, zatiaľ čo dievčatá vo vyššom počte vyrastali v neúplných (dievčatá: 13,4 %, chlapci: 11,8 %), alebo v náhradných rodinách (dievčatá: 1,6 %, chlapci: 0,9 %).

V úplných rodinách žili siedmaci. Ôsmaci mali častejšie než ostatní nevlastného otca alebo matku. V neúplných rodinách boli vo vyššej miere vychovávaní prváci. V náhradnej rodine, u príbuzných alebo v detskom domove, žili žiaci 9. ročníkov základných škôl a žiaci 1. ročníkov stredných škôl. Prezentované zistenia ukázali, že najlepšie podmienky pre svoj psychický a fyzický vývoj mali žiaci siedmych ročníkov základných škôl. U žiakov 1. ročníkov stredných škôl bol zistený najnižší počet opýtaných z úplných rodín a pomerne vysoký počet respondentov žijúcich v neúplných a v náhradných rodinách.

Tabuľka 1 *Typ rodinného prostredia podľa ročníkov*

Rodina	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
úplná	77,2	71,5	74,9	69,5	75,9	71,4
doplnená	12,7	14,8	13,1	11,9	11,2	13,1
neúplná	10,1	12,9	10,1	16,8	11,6	13,9
iné	0	0,8	1,9	1,8	1,3	1,6

Gymnazisti (75,5 %, SOŠ: 71,0 %) žili častejšie v úplných rodinách. Žiaci stredných odborných škôl boli vo vyššom počte z doplnených rodín (SOŠ: 13,8 %, G: 8,5 %) a gymnazisti mali vo vyššej miere iba otca alebo matku (G: 14,8 %, SOŠ: 13,5 %). V náhradných rodinách vyrastal približne rovnaký počet žiakov z oboch typov stredných škôl (SOŠ: 1,7 %, G: 1,2 %). Možno konštatovať, že gymnazisti mali v domácom prostredí vytvorené lepšie podmienky pre svoj psychický a fyzický rozvoj než žiaci stredných odborných škôl.

[2] Hovanová, M.: Rodina ako priestor sociálnej práce. Košice: Univerzita P. J. Šafárika, 2021. ISBN 978-80-8152-965-8, s. 4

V úplných rodinách žili najčastejšie opýtaní s trvalým bydliskom v najmenších obciach. Nevlastného otca alebo matku mali žiaci z miest s počtom od 50 000 do 100 000 obyvateľov. V mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov bol zistený najvyšší počet respondentov vyrastajúcich v neúplných rodinách. V náhradných rodinách žili najčastejšie opýtaní s trvalým bydliskom vo veľkomestách. Zistené údaje ukázali, že najvyšší počet opýtaných z úplných rodín a najmenej žiakov, ktorí vyrastali v neúplných a v doplnených rodinách, bol zaznamenaný v skupine respondentov s trvalým bydliskom v najmenších aglomeračných jednotkách. V podsúbore žiakov z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov bol evidovaný najnižší počet opýtaných z úplných rodín a najvyšší počet respondentov z doplnených rodín.

Tabuľka 2 *Typ rodinného prostredia podľa veľkosti bydliska*

Rodina	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
úplná	77,8	75,3	70,7	68,9	70,8
doplnená	11,5	12,8	11,6	16,7	14,1
neúplná	9,9	11,2	16,0	13,0	13,1
iné	0,8	0,7	1,7	1,4	2,0

V Prešovskom a v Žilinskom kraji žili viac než tri štvrtiny opýtaných v úplných rodinách, pričom v Košickom kraji poznalo z vlastných skúseností prostredie úplnej rodiny len 69,9 % oslovených žiakov. Najvyšší počet opýtaných, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, vyrastal v Nitrianskom a v Trenčianskom kraji. V Košickom kraji bolo zaregistrovaných najviac respondentov z neúplných a z náhradných rodín. Z uvedeného vyplynulo, že najlepšia situácia bola zistená u opýtaných s trvalým bydliskom v Prešovskom kraji. V Košickom kraji žilo najmenej respondentov v úplných rodinách a zároveň tu bol evidovaný pomerne vysoký počet žiakov z doplnených a z náhradných rodín.

Tabuľka 3 *Typ rodinného prostredia podľa kraja*

Rodina	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
úplná	70,5	70,2	71,0	75,0	78,4	73,4	79,4	69,9
doplnená	13,6	14,5	15,0	15,9	9,8	13,8	8,8	10,4
neúplná	13,6	14,5	13,0	8,5	11,4	11,8	11,5	16,7
iné	2,3	0,8	1,0	0,6	0,4	1,0	0,3	3,0

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných škôl žili častejšie v úplných a v doplnených rodinách. Stredoškoláci vyrastali vo vyššom počte v neúplných a v náhradných rodinách.

Graf 1 *Rodinné prostredie respondentov podľa typu školy*

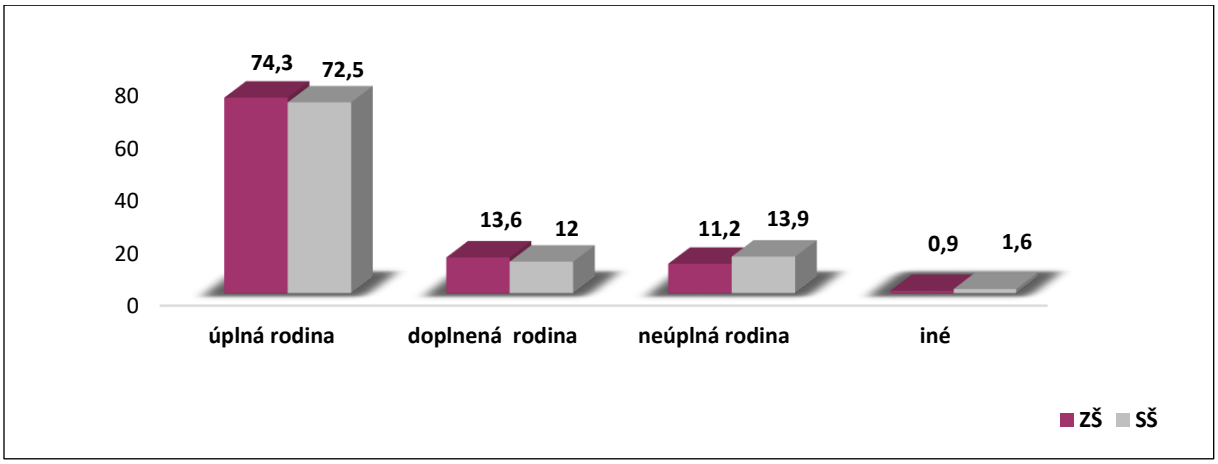

Porovnanie údajov za roky 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 a 2022

Komparácia dát ukázala, že od roku 2010 sa mierne znížil (-1,4 p. b.) počet opýtaných, ktorí žili v úplných rodinách. Stúpol (+6,9 p. b.) počet respondentov z doplnených rodín. Znížil sa počet oslovených žiakov (-3,6 p. b.), ktorých vychovával iba otec alebo matka a klesol (-1,9 p. b.) aj počet opýtaných, ktorí vyrastali v náhradných rodinách. Zistené údaje poukazujú na súčasný dlhodobý negatívny trend, ktorý je charakterizovaný vyšším rozpadom rodín než kedysi. Táto skutočnosť spôsobila zníženie počtu detí, ktoré vyrastali v úplných rodinách a vyšší počet mladých ľudí, ktorí mali nevlastného otca alebo matku.

Tabuľka 4 *Komparácia údajov za roky 2010, 2016 až 2022*

Rodina	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
úplná	74,8	75,5	73,0	72,8	73,4	75,5	72,9	71,8	73,4
doplnená	5,9	7,1	11,7	10,8	12,2	11,0	11,2	11,1	12,8
neúplná	16,2	16,5	12,7	14,6	13,1	12,4	15,2	15,9	12,6
iné	3,1	0,9	2,6	1,8	1,3	1,1	0,7	1,2	1,2

2.2 Vzťahy v rodine

Rodina by mala poskytovať svojim členom citové zázemie, ktoré je nevyhnutné pre zdravý vývin detí a psychickú stabilitu dospelých osôb. Duševný vývoj dieťaťa závisí od primeraného a individuálneho uspokojovania jeho základných psychických a emocionálnych potrieb. Tieto citové väzby majú veľký vplyv na utváraní celkovej pozitívnej klímy v rodine.[3] K analýze rodinného prostredia patrilo zmapovanie kvality medziľudských vzťahov, respondenti hodnotili vzťahy v rodine na základe svojich subjektívnych pocitov. Viac než polovica (51,0 %) opýtaných označila vzťahy s rodičmi za dobré a 38,5 % respondentov ako veľmi dobré. Približne 7,7 % oslovených žiakov považovalo vzťahy s otcom a matkou za negatívne a 2,2 % opýtaných ich označilo ako veľmi zlé. Necelé percento

[3] Šatánek, J.: Súčasná rodina a jej premeny. In: Šatánek, J.: Rodinné prostredie ako faktor socializácie a personalizácie osobnosti dieťaťa. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2005. ISBN 80-8083-015-0, s. 99.

(0,6 %) respondentov uviedlo inú možnosť, pretože dobre vychádzali len s otcom alebo s matkou a s druhým rodičom si nerozumeli. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že až 89,5 % žiakov hodnotilo vzťahy s rodičmi pozitívne a 9,9 % opýtaných sa k nim vyjadrilo kriticky. Príčinou prezentovaných zistení môže byť skutočnosť, že respondenti sú v období dospievania voči svojim rodičom až prehnane kritickí, majú tendenciu porovnávať názory a postoje dospelých s normami svojich rovesníkov. Aj keď je vplyv kamarátov v tomto období dôležitý, je zrejmé, že rodičia by mali byť pre každého jedinca oporou pri riešení problémov, s ktorými si nevedia sami poradiť.

Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín hodnotil vzťahy v rodine kladne (dievčatá: 89,4 %, chlapci: 89,3 %), prípadne vychádzal dobre iba s jedným z rodičov (dievčatá: 0,9 %, chlapci: 0,6 %). Názor, že rodinné vzťahy nie sú dobré, prezentovalo 10,1 % chlapcov a 9,7 % dievčat.

S otcom a matkou si rozumeli najmä žiaci 3. ročníkov stredných škôl. Zhoršené vzťahy v rodine deklarovali siedmaci a ôsmaci. Inú odpoveď najčastejšie uvádzali 9. ročníkov základných škôl. Zistené dáta potvrdili, že rodinné vzťahy najlepšie hodnotili tretiaci. Za negatívne ich považovali najmä žiaci 8. ročníkov základných škôl.

Tabuľka 5 *Vzťahy v rodine podľa ročníkov*

Vzťahy v rodine	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
dobré	88,3	87,4	90,6	89,1	88,8	92,2
zlé	11,4	11,6	8,2	10,1	11,0	6,7
iné	0,3	1,0	1,2	0,8	0,2	1,1

Vzťahy s rodičmi pozitívnejšie hodnotili gymnazisti (92,2 %, SOŠ: 90,6 %). Žiaci stredných odborných škôl (10,6 %, G: 7,1 %) si s otcom a matkou častejšie nerozumeli a približne rovnaký počet opýtaných (G: 0,7 %, SOŠ: 0,6 %) uvádzal inú možnosť. Prezentované zistenia ukázali, že gymnazisti považovali rodinné vzťahy za lepšie než žiaci stredných odborných škôl.

Rodinné vzťahy najpozitívnejšie hodnotili opýtaní žijúci v najmenších obciach. Najkritickejšie sa k nim vyjadrovali respondenti z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Iba s jedným rodičom dobre vychádzali žiaci s trvalým bydliskom v najväčších mestách.

Tabuľka 6 *Vzťahy v rodine podľa veľkosti bydliska*

Vzťahy v rodine	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
dobré	90,7	90,0	89,0	86,7	89,0
zlé	8,7	9,3	10,2	13,0	9,6
iné	0,6	0,7	0,8	0,3	1,4

Medziľudské vzťahy v rodine najlepšie hodnotili žiaci zo Žilinského a z Banskobystrického kraja. K najkritickejším patrili respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom a v Trenčianskom kraji. Inú možnosť uvádzali najčastejšie respondenti v Košickom kraji.

Tabuľka 7 *Vzťahy v rodine podľa kraja*

Vzťahy v rodine	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
dobré	87,0	88,4	88,1	89,8	92,5	92,7	90,2	87,5
zlé	11,6	10,3	11,9	9,7	7,5	6,9	9,4	10,7
iné	1,4	1,3	0	0,5	0	0,4	0,4	1,8

Vzťahy s rodičmi najlepšie hodnotili respondenti žijúci v úplných rodinách (92,9 %, neúplné rodiny: 80,3 %, doplnené rodiny: 79,0 %). Najvyšší počet opýtaných, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, mal nevlastného otca alebo matku (20,0 %, úplné rodiny: 6,7 %, neúplné rodiny: 17,7 %). Dobré vzťahy len s jedným z rodičov si vybudovali žiaci vyrastajúci v neúplných rodinách (2,0 %, doplnené rodiny: 1,0 %, úplné rodiny: 0,4 %). Rodinné vzťahy najpozitívnejšie hodnotili opýtaní žijúci v úplných rodinách. Najväčšie problémy v tejto oblasti pociťovali respondenti z doplnených rodín. Žiaci z neúplných rodín sa citovo pripútali k rodičovi, ktorý ich vychovával. Deti v pubertálnom veku bývajú veľmi citlivé a rozchod rodičov ich môže veľmi zraniť.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Rodinné vzťahy pozitívnejšie hodnotili stredoškoláci. Žiaci základných škôl si vo vyššom počte s rodičmi nerozumeli. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl si vybudoval dobrý vzťah iba s otcom alebo s matkou. Prezentované údaje potvrdili, že s rodičmi lepšie vychádzali stredoškoláci. Kritickejší pohľad žiakov základných škôl na rodinné vzťahy môže byť zapríčinený ich vekom, pretože adolescenti majú tendenciu viac sa priblížiť k rovesníkom a odmietať názory a pomoc zo strany dospelých.

Graf 2 *Vzťahy v rodine podľa typu školy*

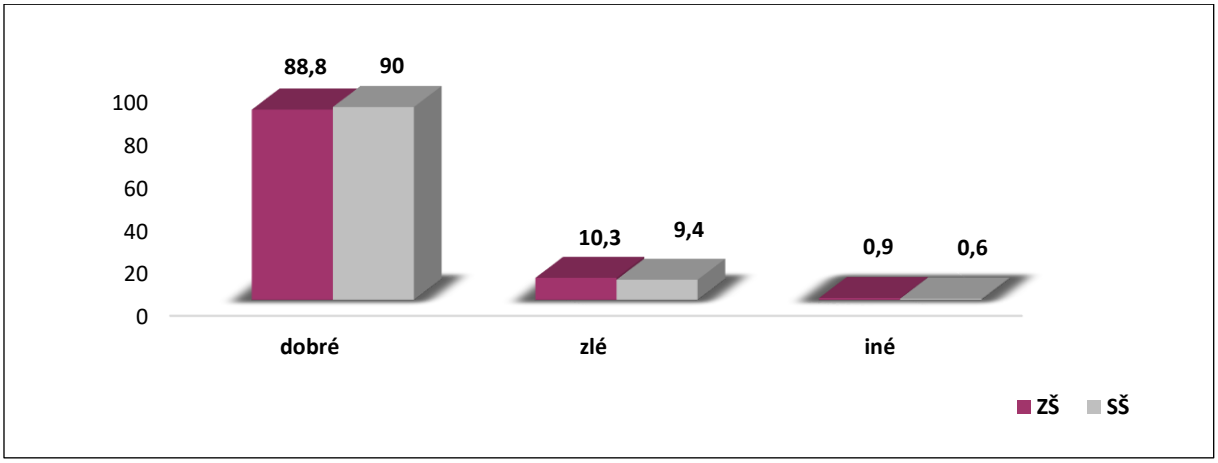

Porovnanie údajov za roky 2010, 2016, 2018, 2020, 2021, 2022 a 2024

Porovnanie zistených dát ukázalo, že od roku 2010 klesol (-2,3 p. b.) počet opýtaných, ktorí hodnotili rodinné vzťahy kladne. Zvýšil sa (+3,7 p. b.) počet žiakov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli. Zároveň bol zaznamenaný nižší počet (-1,4 p. b.) respondentov, ktorí uvádzali inú možnosť. Prezentované zistenia ukázali, že kvalita vzťahov v rodine sa od roku 2010 zhoršila. V tomto roku bol zaznamenaný najnižší počet opýtaných, ktorí mali doma vytvorené dobré medziľudské vzťahy a najvyšší počet respondentov, ktorí hodnotili

rodinné vzťahy negatívne. I keď výrazná väčšina žiakov základných a stredných škôl považovala vzťahy s otcom a matkou za dobré, zistený stúpajúci trend zhoršených vzájomných vzťahov (už od roku 2021) je považovaný za negatívne zistenie. Odborníci upozorňujú, že kvalita vzťahov medzi rodičmi a deťmi je významným faktorom ovplyvňujúcim vývoj osobnosti dieťaťa, ktoré v tejto rodine žije.

Tabuľka 8 *Komparácia údajov za roky 2010, 2016, 2018, 2020, 2021, 2022 a 2024*

Vzťahy v rodine	2010	2016	2018	2020	2021	2022	2024
dobré	91,8	93,0	92,4	92,5	92,1	89,8	89,5
zlé	6,2	6,0	7,0	6,9	7,3	8,7	9,9
iné	2,0	1,0	0,6	0,6	0,6	1,5	0,6

2.3 Vzťahy k rovesníkom

Budovanie priateľských vzťahov k rovesníkom patrí v období dospievania k dôležitým faktorom. Začlenenie sa do kolektívu spolužiakov v triede alebo do rovesníckej skupiny vytvorenej podľa rovnakých záujmov, umožňuje adolescentom lepšie sa adaptovať na podmienky, ktoré im toto zložité obdobie prináša. [4]

2.3.1 Členstvo v rovesníckej skupine

Rovesnícka skupina patrí medzi významné činitele rizikového alebo protektívneho správania adolescentov. V nej získavajú rôzne poznatky, sociálny status a pocit vlastnej hodnoty. Kamaráti im pomáhajú napĺňať potrebu niekam patriť, formujú ich názory a postoje, ale zároveň ovplyvňujú aj tendencie k rizikovému správaniu.[5] Zo zistených výsledkov výskumu vyplynulo, že až 71,0 % žiakov základných a stredných škôl prežívalo svoj voľný čas s partiou rovesníkov. Až necelá tretina (29,0 %) opýtaných nepatrila do žiadnej rovesníckej skupiny.

Až necelé tri štvrtiny dievčat (74,7 %) a 67,2 % chlapcov sa začlenili do rovesníckej skupiny. Viac ako tretina (32,8 %) chlapcov a štvrtina (25,3 %) dievčat prežívala svoj voľný čas bez spoločnosti svojich kamarátov.

Do rovesníckej skupiny patrili najčastejšie prváci. Najnižší počet respondentov, ktorí prežívali svoj voľný čas bez spolužiakov alebo kamarátov, bol zistený u ôsmakov.

Tabuľka 9 *Členstvo v rovesníckej skupine podľa ročníkov*

Členstvo	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
áno	67,1	59,1	72,4	77,9	74,2	74,5
nie	32,9	40,9	27,6	22,1	25,8	25,5

[4] Krejčová, L.: Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících. Praha : Grada Publishing, 2011. ISBN 978-80-247-3474-3, s. 33.

[5] Šlosár, D.: Riziko ako sociálna kategória v období adolescencie. Košice : UPJŠ, 2021. ISBN 978-80-8152-899-6, s. 66.

Gymnazisti (82,8 %, SOŠ: 71,6 %) patrili výrazne častejšie do rovesníckej skupiny. Bez spoločnosti kamarátov prežívala svoj voľný čas až necelá tretina (28,4 %) žiakov stredných odborných škôl a 17,2 % gymnazistov. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že výrazne väčšie problémy pri začlenení sa do partie rovesníkov mali žiaci stredných odborných škôl než gymnazisti.

Kamarátov s rovnakými záujmami vyhľadávali mimo školského prostredia najmä opýtaní s českou alebo inou národnosťou. Najväčšie problémy začleniť sa do rovesníckej skupiny mali respondenti s ukrajinskou národnosťou. Príčinou tohto zistenia môže byť skutočnosť, že sú na Slovensku pomerne krátko, neovládajú dobre náš jazyk a ich psychiku poznačila vojna, ktorá ešte stále trvá. Úlohou ich spolužiakov je pomôcť im začleniť sa do triedneho kolektívu a vytvoriť si s nimi kamarátske vzťahy, aby sa necítili osamotene.

Tabuľka 10 *Členstvo v rovesníckej skupine podľa národnosti*

Členstvo	slovenská	česká	maďarská	rusínska	rómska	ukrajinská	iná
áno	71,5	77,8	66,7	64,3	66,1	45,7	87,5
nie	28,5	22,2	33,3	35,7	33,9	54,3	12,5

Do rovesníckej skupiny boli najčastejšie začlenení žiaci pochádzajúci z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Svoj voľný čas neprežívala v spoločnosti rovesníkov až necelá polovica opýtaných žijúcich v najväčších mestách, v skupine respondentov s trvalým bydliskom v iných aglomeračných jednotkách rovnako odpovedala necelá tretina žiakov. Toto zistenie je zaujímavé, pretože možno predpokladať, že vo veľkomestách sú vytvorené dostatočné možnosti (záujmové krúžky, športové oddiely, kluby...) na hodnotné a zmysluplné prežívanie voľného času, kde môžu adolescenti nadviazať vhodné kamarátske vzťahy.

Tabuľka 11 *Členstvo v rovesníckej skupine podľa veľkosti bydliska*

Členstvo	Menej než 2 000	Od 2 001 do10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
áno	72,2	72,7	72,7	73,5	58,3
nie	27,8	27,3	27,3	26,5	41,7

Členstvo v rovesníckej skupine uvádzali respondenti žijúci v Žilinskom, Prešovskom a v Trenčianskom kraji. Najväčšie problémy začleniť sa do partie rovesníkov mali mladí obyvatelia Nitrianskeho a Košického kraja.

Tabuľka 12 *Členstvo v rovesníckej skupine podľa kraja*

Členstvo	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
áno	67,8	74,8	75,1	63,2	77,0	73,6	75,6	65,4
nie	32,2	25,2	24,9	36,8	23,0	26,4	24,4	34,6

Členom rovesníckej skupiny boli najmä žiaci žijúci v úplných rodinách (72,8 %, doplnené rodiny: 63,2 %, neúplné rodiny: 68,8 %). Voľný čas bez spoločnosti kamarátov prežívali najčastejšie respondenti z doplnených rodín (36,8 %, neúplné rodiny: 31,2 %, úplné rodiny: 27,2 %).

Priateľov, s ktorými prežívali svoj voľný čas, mali častejšie respondenti žijúci v rodinách, kde boli dobré vzájomné vzťahy (72,3 %, zlé vzťahy: 60,0 %). S rovesníkmi sa vo svojom voľnom čase nestretávali opýtaní, ktorí si s rodičmi nerozumeli (40,0 %, dobré vzťahy: 27,7 %). Aj z týchto zistení je zrejmé, že citová podpora dospievajúceho dieťaťa zo strany rodičov je veľmi dôležitá najmä pri začlenení sa medzi rovesníkov a pri nadväzovaní sociálnych vzťahov.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Stredoškoláci mali výrazne častejšie vytvorenú rovesnícku partiu. Svoj voľný čas bez spoločnosti rovesníkov prežívali vo vyššej miere žiaci základných škôl. Tieto zistenia ukázali, že stredoškoláci vo vyššej miere preferovali vo voľnom čase spoločnosť rovesníkov, pričom žiaci základných škôl častejšie prežívali tento časový úsek osamote.

Graf 3 *Členstvo v partii rovesníkov podľa typu školy*

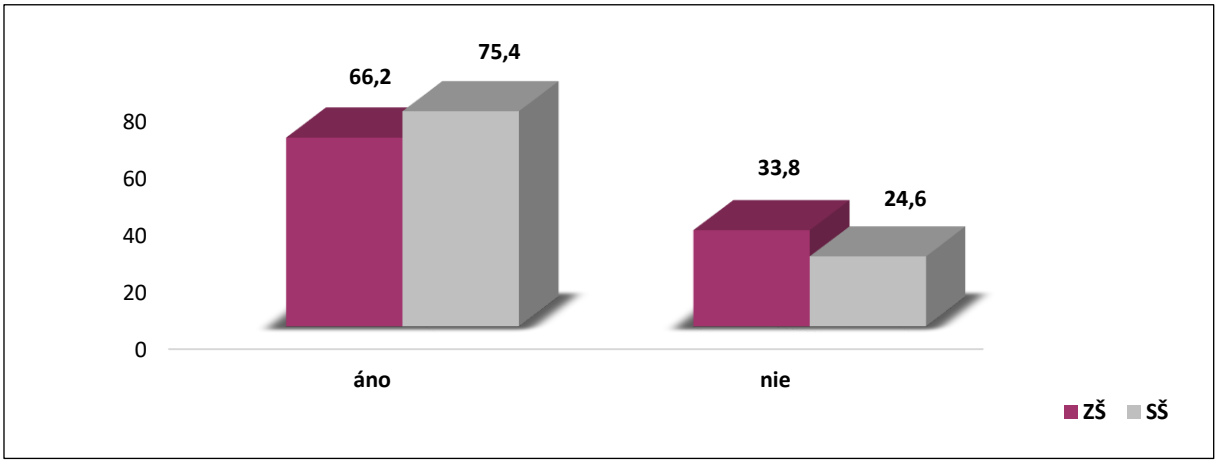

Porovnanie údajov za roky 2014, 2020, 2022 a 2024

Od roku 2014 výraznejšie klesol (-18,4 p. b.) počet respondentov, ktorí boli členmi rovesníckej skupiny. Zároveň stúpol počet opýtaných, ktorí svoj voľný čas trávili osamote, bez priateľov. Z uvedeného vyplynulo, že začlenenie žiakov základných a stredných škôl do rovesníckej skupiny je v súčasnosti omnoho nižšie než v roku 2014. Príčinou môže byť, že mladí ľudia si v súčasnosti výrazne častejšie vytvárajú kontakty s rovesníkmi prostredníctvom internetu a sociálnych sietí, čo im však osobné stretnutie s kamarátmi nenahradí.

Tabuľka 13 *Komparácia údajov za roky 2014, 2020, 2022 a 2024*

Členstvo v partii rovesníkov	2014	2020	2022	2024
áno	89,4	88,0	72,2	71,0
nie	10,6	12,0	27,8	29,0

2.3.2 Kamarátstvo s osobami inej etnicity

Úlohou multikultúrnej výchovy realizovanej v školách je spoznávať rôzne tradičné aj nové subkultúry, naučiť sa akceptovať ich rozmanitosť, rozvíjať u žiakov toleranciu, rešpekt a prosociálne správanie vo vzťahu k týmto ľuďom.[6]

[6] Dostupné na www.statpedu.sk

Priateľské vzťahy k osobám inej rasy a etnického pôvodu si vytvorila viac než polovica (53,5 %) respondentov a štvrtina (25,9 %) opýtaných rovesníkov, ktorí sa od ostatných odlišujú farbou pleti, nepoznala. Približne 8,0 % oslovených žiakov neprejavilo záujem sa s takýmito osobami priateliť a 12,6 % respondentov tieto osoby poznalo, ale z rôznych dôvodov sa s nimi nekamarátili. Prezentované zistenia potvrdili, že i keď si už viac než polovica opýtaných vybudovala priateľské kontakty s osobami odlišnými od majoritnej skupiny ľudí na Slovensku, menej než 10,0 % žiakov základných a stredných škôl nemalo o takéto kamarátstvo záujem. Zrejme títo respondenti mali voči rovesníkom, ktorí sa od majoritnej väčšiny líšia farbou pleti vytvorené určité predsudky, ktoré by mali prekonať.

Dievčatá mali viac kamarátov odlišujúcich sa od ostatných farbou pleti (dievčatá: 54,9 %, chlapci: 52,1 %) a vo vyššej miere než chlapci by sa s takýmito rovesníkmi aj priatelili, ale nepoznali ich (dievčatá: 28,4 %, chlapci: 23,3 %). Chlapci omnoho častejšie nemali záujem o vytvorenie kamarátskych vzťahov s osobami odlišujúcimi sa od ostatných (chlapci: 10,9 %, dievčatá: 5,0 %), prípadne ich aj poznali, ale nepriatelili sa s nimi (chlapci: 13,7 %, dievčatá: 11,7 %). Z prezentovaných zistení vyplynulo, že dievčatá mali vo vyššom počte vybudované priateľské kontakty s rovesníkmi z iného etnika. S takýmito osobami sa častejšie odmietali kamarátiť chlapci.

Kamarátov z inej rase mali najčastejšie prváci. Takýchto rovesníkov v najvyššej miere nepoznali žiaci tretích ročníkov stredných škôl. Žiaci 8. ročníkov vo vyššom počte než ostatní prezentovali nielen nezáujem o priateľstvo s osobami odlišnými od ostatných, ale aj skutočnosť, že rovesníkov z inej etnicity poznali, ale nekamarátili sa s nimi. Bolo by dobré venovať už v základných školách viac pozornosti multikultúrnej výchove a naučiť žiakov tolerancii a rešpektovaniu iných ľudí bez zbytočného strachu a predsudkov.

Tabuľka 14 *Kamaráti inej rasy, etnika podľa ročníkov*

Kamaráti inej rasy, etnika	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
áno	52,5	43,3	54,1	61,0	54,0	56,2
nie, pretože ich nepozná	24,2	28,2	22,7	24,5	26,2	29,1
o kamarátstvo nemá záujem	9,3	11,2	7,5	5,7	7,6	6,4
pozná, ale nekamarátia sa	14,0	17,3	15,7	8,8	12,2	8,3

Gymnazisti (60,9 %, SOŠ: 54,7 %) si vo vyššej miere našli kamarátov inej rasy a etnika. Žiaci stredných odborných škôl ich častejšie nepoznali (SOŠ: 27,1 %, G: 25,6 %), prípadne sa s nimi z rôznych dôvodov nepriatelili (SOŠ: 11,3 %, G: 7,4 %). Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl (G: 6,1 %, SOŠ: 6,9 %) kamarátstvo s rovesníkmi s inou farbou pleti odmietol. Zo zistených údajov je zrejmé, že priateľov odlišných od majoritnej skupiny obyvateľstva mali častejšie gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl.

Kamarátske kontakty s rovesníkmi odlišnými od ostatných farbou pleti si vytvorili najčastejšie opýtaní žijúci v mestách s počtom od 10 001 do 100 000 obyvateľov. Rovesníka s inou farbou pleti nepoznali žiaci žijúci v najmenších

obciach. Nezáujem o vytvorenie kamarátskych vzťahov s osobami odlišnými od ostatných farbou pleti vyjadrili najmä žiaci s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov a v najmenších obciach. Opýtaní pochádzajúci z obcí s počtom nižším než 10 000 obyvateľov osobu inej etnicity poznali, ale nekamarátili sa s ňou.

Tabuľka 15 *Kamaráti inej rasy, etnika podľa veľkosti bydliska*

Kamaráti inej rasy, etnika	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac ako 100 000
áno	45,9	54,5	56,1	56,9	55,0
nie, pretože ich nepozná	31,9	24,7	23,4	24,2	25,1
o kamarátstvo nemá záujem	8,3	7,6	8,7	7,4	7,2
pozná, ale nekamarátia sa	13,9	13,2	11,8	11,5	12,7

Respondenti žijúci v Banskobystrickom a v Prešovskom kraji mali častejšie než ostatní vytvorené priateľské vzťahy s rovesníkmi s inou farbou pleti. Tieto osoby poznali len z videnia žiaci s trvalým bydliskom v Nitrianskom a v Žilinskom kraji. Neochotu vytvárať kamarátstvo s týmito deťmi prezentovali mladí obyvatelia Nitrianskeho kraja.

Tabuľka 16 *Kamaráti inej rasy, etnika podľa kraja*

Kamaráti inej rasy, etnika	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
áno	58,5	57,0	54,8	46,4	42,0	63,0	56,3	49,9
nie, pretože ich nepozná	22,4	25,2	28,6	24,8	36,9	18,3	24,1	28,5
o kamarátstvo nemá záujem	6,8	10,3	6,8	11,1	5,1	7,6	4,7	10,4
pozná, ale nekamarátia sa	12,3	7,5	9,8	17,7	16,0	11,1	14,9	11,2

Kamarátov patriacich k inej rase a etniku si častejšie našli respondenti z neúplných rodín (58,1 %, úplné rodiny: 53,8 %, doplnené rodiny: 45,7 %). Rovesníkov s inou farbou pleti nepoznali žiaci pochádzajúci z úplných rodín (27,4 %, doplnené rodiny: 23,9 %, neúplné rodiny: 20,1 %). S osobami inej etnickej skupiny sa odmietli priateliť opýtaní, ktorí mali nevlastného otca alebo matku (15,5 %, úplné rodiny: 6,5 %, neúplné rodiny: 9,2 %) a ktorí zároveň v najvyššej miere tieto osoby aj poznali, ale nekamarátili sa s nimi (doplnené rodiny: 14,9 %, úplné rodiny: 12,3 %, neúplné rodiny: 12,6 %). Z uvedených údajov vyplynulo, že najviac priateľov patriacich k inej etnicite mali respondenti z neúplných rodín. Nezáujem vytvárať s týmito osobami kamarátske vzťahy deklarovali žiaci vyrastajúci v doplnených rodinách.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Stredoškoláci si častejšie našli kamarátov s inou farbou pleti, prípadne týchto rovesníkov nepoznali. Až 9,3 % žiakov základných škôl a 6,6 % stredoškolákov nemalo záujem vytvárať tieto priateľstvá. Osoby s inou farbou pleti poznalo len z videnia 15,8 % žiakov základných škôl a 9,9 % stredoškolákov. Z týchto výsledkov je zrejmé, že kamarátov s inou farbou pleti mali častejšie stredoškoláci a neochotu budovať s takýmito osobami kamarátske vzťahy deklarovali vo vyššej miere žiaci základných škôl. Bolo by potrebné vysvetliť im pozitíva, ktoré multikultúrna spoločnosť prináša a poučiť ich o tom, že rovesník s inou farbou pleti je im rovnocenný a nesmú ho diskriminovať.

Graf 4 *Kamaráti inej rasy a etnického pôvodu podľa typu školy*

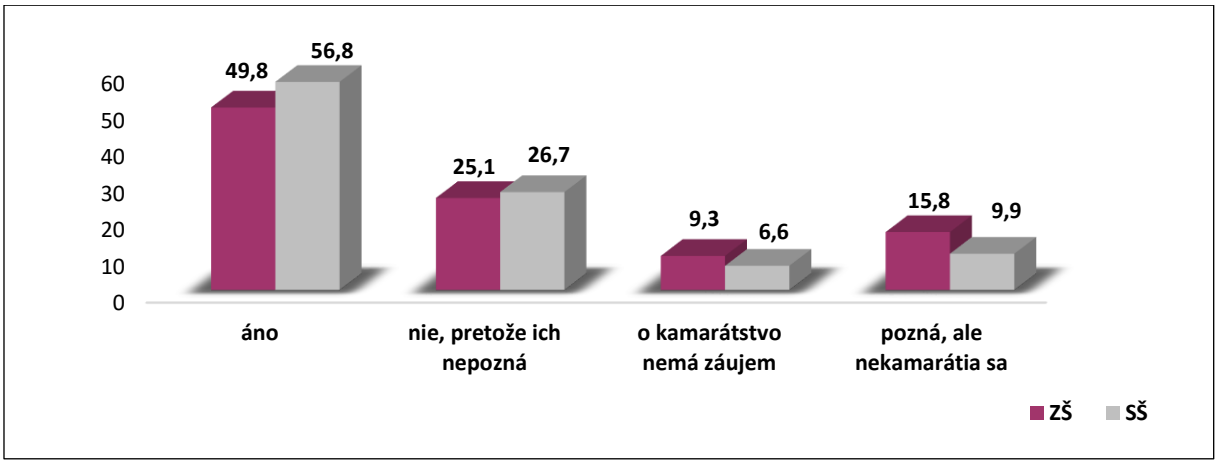

Porovnanie údajov za roky 2010, 2016, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024

Komparácia dát ukázala, že od roku 2010 klesol (-6,9 p. b.) počet opýtaných, ktorí si našli kamarátov inej rasy a znížil (-7,7 p. b.) sa aj počet žiakov, ktorí by sa s takouto osobou priatelili, avšak nepoznali ju. Zároveň stúpol (+2,0 p. b.) počet respondentov, ktorí neboli ochotní nadviazať s týmito osobami kamarátske vzťahy a výrazne sa zvýšil (+11,6 p. b.) počet opýtaných, ktorí osoby odlišujúce sa od ostatných farbou pleti poznali, ale z rôznych dôvodov sa s nimi nekamarátili. Prezentované zistenia ukázali, že za sledované obdobie klesol počet respondentov, ktorí mali priateľov patriacich k inej rase alebo etnickej skupine a stúpol počet žiakov, ktorí nemali záujem tieto priateľstvá nadväzovať. S rovesníkmi odlišnými od majoritnej skupiny obyvateľstva sa respondenti najviac priatelili v roku 2021. Najhoršia situácia bola zistená v rokoch 2016 a 2017.

Tabuľka 17 *Komparácia údajov za roky 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024*

Kamaráti inej rasy, etnika	2010	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
áno	60,4	59,4	65,4	56,7	58,2	60,3	63,7	61,5	53,5
nie, takého osoby nepozná	33,6	29,7	25,6	34,6	33,1	28,0	29,4	30,1	25,9
nemá záujem	6,0	10,9	9,0	8,7	7,7	3,5	6,7	7,4	8,0
pozná, ale nekamarátia sa	0	0	0	0	1,0	8,2	0,2	1,0	12,6

2.3.3 Vzťahy so spolužiakmi

Trieda predstavuje malú sociálnu skupinu, v ktorej vznikajú vzťahy medzi spolužiakmi. Môžu byť determinované pohlavím, vekom, správaním, príslušnosťou k určitej skupine a pod. Postavenie žiaka v triede vyjadruje, ako sa medzi spolužiakmi cíti, ako s nimi spolupracuje, zapája sa do vyučovania, rešpektuje názory iných a odráža aj jeho postoj ku škole a k učiteľom.[7] Viac než

[7] Gavora, P.: Akí sú moji žiaci? Bratislava : Práca, 1999. ISBN 80-7094-335-1, s. 136

tretina (39,2 %) opýtaných si so spolužiakmi rozumela veľmi dobre a kamarátili sa aj po skončení vyučovania. Až 44,7 % respondentov malo síce s rovesníkmi v triede vytvorený dobrý vzťah, ale mimo školského prostredia uprednostňovali iných priateľov. So spolužiakmi nevychádzalo dobre 7,5 % oslovených žiakov. Asi 2,2 % opýtaných považovalo vzťahy v triednom kolektíve za veľmi zlé, pretože im spolužiaci ubližovali a 6,4 % respondentov prezentovalo názor, že rovesníci z triedy sú im ľahostajní.

Podrobnejšia analýza dát ukázala, že až 83,9 % žiakov hodnotilo vzťahy so spolužiakmi kladne. Približne každý desiaty (9,7 %) opýtaný si s rovesníkmi v triede nerozumel a 6,4 % respondentov si k nim nevytvorilo žiadny vzťah.

Približne rovnaký počet opýtaných mal so spolužiakmi vytvorené dobré vzťahy (chlapci: 39,4 %, dievčatá: 39,0%). Dievčatá (45,8 %, chlapci: 43,1 %) dávali prednosť rovesníkom, s ktorými sa stretávali mimo školy. So spolužiakmi si nerozumelo 6,7 % chlapcov a 7,5 % dievčat, pričom šikanovanie v triednom kolektíve zažili výrazne častejšie chlapci (4,1 %, dievčatá: 1,3 %). Približne rovnakému počtu opýtaných (chlapci: 6,7 %, dievčatá: 6,4 %) boli rovesníci z triedy ľahostajní. Prezentované zistenia potvrdili, že vzťahy so spolužiakmi lepšie hodnotili dievčatá, pričom chlapci ich vo vyššej miere označili za zlé.

Žiaci 1. ročníkov stredných škôl prežívali svoj voľný čas aj po skončení vyučovania so spolužiakmi. Siedmaci a tretiaci uprednostňovali viac iných kamarátov, s ktorými sa stretávali po vyučovaní. Zlé vzťahy so spolužiakmi prezentovali ôsmaci, ktorí zároveň vo vyššej miere než ostatní pripustili, že ich rovesníci v triede šikanovali. Najstarším opýtaným boli spolužiaci častejšie ľahostajní. Z uvedených zistení vyplynulo, že najlepšie vzťahy so spolužiakmi si vytvorili prváci. Je zrejmé, že starší respondenti sa viac zaujímajú o vlastnú budúcnosť. Vzťahy so spolužiakmi vnímajú ako menej podstatné a preferujú kamarátske vzťahy vytvorené na základe spoločných záujmov mimo školského prostredia, prípadne nadväzujú vzťahy s opačným pohlavím a hľadajú si priateľa alebo priateľku. Najhoršie vzťahy v triednych kolektívoch boli zistené u ôsmakov.

Tabuľka 18 *Vzťahy so spolužiakmi podľa ročníkov*

Vzťahy so spolužiakmi	**7. ročník ZŠ**	**8. ročník ZŠ**	**9. ročník ZŠ**	**1. ročník SŠ**	**2. ročník SŠ**	**3. ročník SŠ**
veľmi dobré	37,7	33,5	42,6	46,0	39,9	38,7
dobré	46,3	45,0	41,9	41,9	42,8	46,4
zlé	8,6	10,0	5,8	5,9	8,9	5,9
veľmi zlé	1,5	4,8	2,9	0,5	2,1	1,3
žiadne	5,9	6,7	6,8	5,7	6,3	7,7

S rovesníkmi v triednom kolektíve si viac rozumeli žiaci stredných odborných škôl (41,7 %, G: 40,7 %). Gymnazisti (47,3 %, SOŠ: 41,7 %) dávali prednosť iným kamarátom. So spolužiakmi si častejšie nerozumeli žiaci stredných odborných škôl (SOŠ: 8,2 %, G: 4,9 %), ktorí sa zároveň o nich vo vyššej miere ani nezaujímali (SOŠ: 6,9 %, G: 5,9 %). Šikanovanie v triednych kolektívoch priznal približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl

(SOŠ: 1,5 %, G: 1,2 %). Zistené dáta ukázali, že gymnazisti mali v triedach vytvorené lepšie vzťahy než žiaci stredných odborných škôl, ktorí častejšie priznávali nezhody medzi spolužiakmi.

So spolužiakmi lepšie vychádzali respondenti žijúci v najmenších obciach. Mladí obyvatelia najväčších miest uprednostňovali iných kamarátov a zároveň sa vo vyššej miere domnievali, že vzťahy v triednom kolektív nie sú dobré. Žiakom z najmenších obcí spolužiaci častejšie ubližovali, prípadne sa o nich vôbec nezaujímali. Zistené údaje ukázali, že s rovesníkmi v triede najlepšie vychádzali žiaci z miest od 50 001 do 100 000 obyvateľov. U opýtaných žijúcich v najmenších obciach a v najväčších mestách boli vo vyššom počte zaznamenané problematické vzťahy v triednych kolektívoch.

Tabuľka 19 *Vzťahy so spolužiakmi podľa veľkosti bydliska*

Vzťahy so spolužiakmi	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
veľmi dobré	43,8	41,0	36,2	37,5	34,7
dobré	38,6	43,3	47,6	47,6	47,8
zlé	6,3	7,3	8,4	7,4	8,9
veľmi zlé	3,8	2,0	1,8	1,6	1,7
žiadne	7,5	6,4	6,0	5,9	6,9

Vzťahy so spolužiakmi kladne hodnotili mladí obyvatelia Žilinského kraja. Priateľstvo s rovesníkmi mimo školského prostredia preferovali respondenti v Nitrianskom kraji. So spolužiakmi si nerozumeli respondenti z Trnavského a z Trenčianskeho kraja. Prejavy šikanovania triednom kolektíve zažili v najvyššej miere žiaci základných a stredných škôl v Trenčianskom, Žilinskom a v Košickom kraji. Názor, že spolužiaci sú im ľahostajní, prezentovali najčastejšie opýtaní s trvalým bydliskom v Trenčianskom kraji. Uvedené zistenia potvrdili, že so spolužiakmi si najlepšie rozumeli žiaci z Nitrianskeho a zo Žilinského kraja. Najhoršia situácia bola evidovaná v skupine opýtaných v Trenčianskom kraji.

Tabuľka 20 *Vzťahy so spolužiakmi podľa kraja*

Vzťahy so spolužiakmi	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
veľmi dobré	39,1	40,1	37,1	38,0	45,3	39,1	40,7	35,9
dobré	42,8	40,9	42,5	49,7	42,1	44,6	43,1	47,8
zlé	8,2	9,1	9,5	5,7	4,7	8,0	8,8	6,8
veľmi zlé	2,6	2,5	2,7	2,0	2,8	1,7	1,0	2,8
žiadne	7,3	7,4	8,2	4,6	5,1	6,6	6,4	6,7

Respondenti žijúci v úplných rodinách vo vyššej miere než ostatní dobre vychádzali nielen s rovesníkmi v triede (úplné rodiny: 41,4 %, doplnené rodiny: 33,0 %, neúplné rodiny: 32,2 %), ale mali aj iných kamarátov, s ktorými trávili svoj voľný čas (úplné rodiny: 45,3 %, doplnené rodiny: 40,8 %, neúplné rodiny: 43,4 %). Opýtaní, ktorí mali nevlastného otca alebo matku, si častejšie so spolužiakmi nerozumeli (doplnené rodiny: 12,3 %, úplné rodiny: 6,3 %, neúplné rodiny: 9,5 %) a boli nimi aj šikanovaní (doplnené rodiny: 5,2 %, úplné

rodiny: 1,4 %, neúplné rodiny: 4,3 %). Rovesníci z triedy nezaujímali najmä žiakov vyrastajúcich v neúplných rodinách (10,6 %, úplné rodiny: 5,6 %, doplnené rodiny: 8,7 %). Z prezentovaných dát vyplynulo, že s rovesníkmi v triede najlepšie vychádzali respondenti z úplných rodín. Najhoršie vzťahy a nezáujem deklarovali opýtaní z doplnených rodín.

Respondenti, ktorí žijú v rodinách, kde sú dobré medziľudské vzťahy, sa vo vyššom počte kamarátili so spolužiakmi v triede i po vyučovaní (dobré vzťahy: 42,1 %, zlé vzťahy: 13,0 %) a zároveň uprednostňovali rovesníkov z iného prostredia (dobré vzťahy: 44,9 %, zlé vzťahy: 42,4 %). Respondenti z rodín, kde kladné vzájomné vzťahy chýbali, si so spolužiakmi vo výrazne vyššej miere nerozumeli (zlé vzťahy: 16,4 %, dobré vzťahy: 6,6 %), boli nimi šikanovaní (zlé vzťahy: 9,3 %, dobré vzťahy: 1,4 %), prípadne sa o nich vôbec nezaujímali (zlé vzťahy: 18,9 %, dobré vzťahy: 5,0 %). Zo zistených údajov je zrejmé, že žiaci, ktorí si s rodičmi rozumeli, vychádzali omnoho lepšie s rovesníkmi v triede než opýtaní, ktorí nemali v rodinách vybudované dobré medziľudské vzťahy. Potvrdilo sa, že pokiaľ dieťa nedostane v rodine potrebnú citovú podporu, nevie si neskôr vybudovať dobré vzťahy ani k osobám, s ktorými žije vo svojom širšom okolí.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Komparácia zistení ukázala, že stredoškoláci si so spolužiakmi dobre rozumeli, zatiaľ čo žiaci základných škôl uprednostňovali kamarátov mimo školského prostredia. Títo zároveň vo vyššej miere uvádzali, že vzťahy v triednom kolektíve nie sú dobré a spolužiaci im ubližujú. Približne rovnaký počet opýtaných sa o rovesníkov v triede nezaujímal. Z uvedeného vyplynulo, že stredoškoláci si so spolužiakmi lepšie rozumeli než žiaci základných škôl, ktorí si vo vyššej miere nevedeli nájsť svoje miesto v triednom kolektíve. Príčinou týchto zistení môžu byť problémy spojené s dospievaním, kedy sa adolescent začína odpútavať od svojich rodičov a snaží sa nájsť si kamarátov, ktorí by ho prijali medzi seba, akceptovali a uznávali.

Graf 5 *Vzťahy so spolužiakmi podľa typu školy*

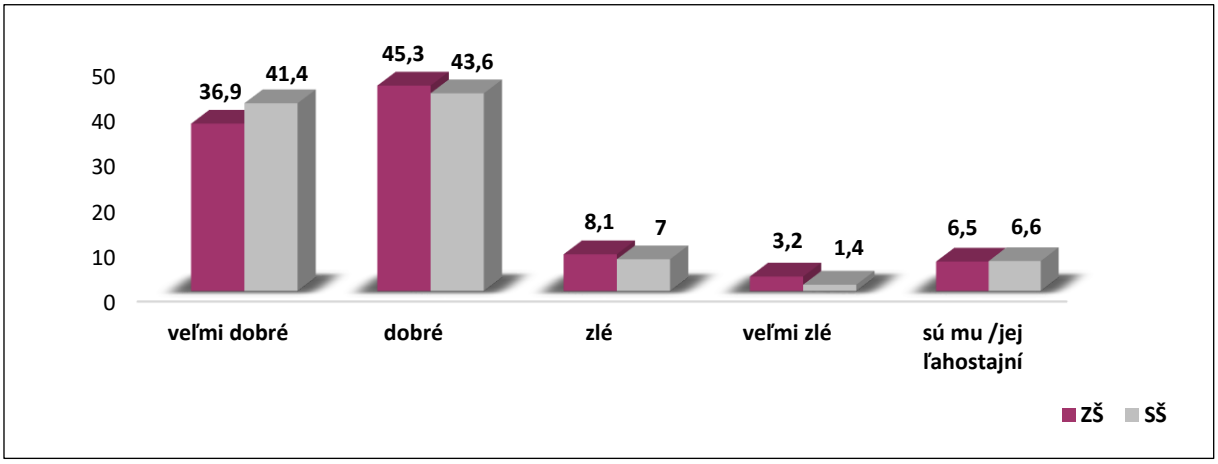

Porovnanie údajov za roky 2005, 2010, 2018, 2023 a 2024

Zistené údaje potvrdili, že od roku 2005 sa výraznejšie znížil (-16,2 p. b.) počet opýtaných, ktorí mali so spolužiakmi vytvorené dobré vzťahy a zvýšil sa (+8,2 p. b.) počet respondentov, ktorí si hľadali kamarátov mimo školského prostredia. Zároveň stúpol počet žiakov základných a stredných škôl (+3,5 p. b.), ktorí nemali s rovesníkmi v triede vytvorené dobré vzťahy, zvýšil sa (+1,6 p. b.) aj počet opýtaných, ktorým spolužiaci ubližovali, prípadne im boli ľahostajní (+2,9 p. b.). Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že vzťahy medzi žiakmi základných a stredných škôl sa od roku 2005 zhoršili. Aj tieto výsledky poukazujú na fakt, že negatívne vzťahy a násilie, ktoré v spoločnosti narastá a to aj v školskom prostredí, je veľmi aktuálnym problémom súčasnej doby.

Tabuľka 21 *Komparácia údajov za roky 2005, 2010, 2018, 2020, 2022 a 2024*

Vzťahy so spolužiakmi	2005	2010	2018	2020	2022	2024
veľmi dobré, kamarátia sa aj mimo školy	55,4	54,6	46,6	43,4	44,1	39,2
dobré, ale mimo školy má iných kamarátov	36,5	34,8	40,3	44,4	42,8	44,7
s väčšinou spolužiakov si nerozumie	4,0	6,6	7,9	7,5	7,4	7,5
spolužiaci mu/jej ubližujú	0,6	1,0	1,9	1,0	1,1	2,2
spolužiaci sú mu/jej ľahostajní	3,5	3,0	3,3	3,8	4,6	6,4

2.3.4 Kamaráti majú extrémistické názory

Podľa sociologičky Eleny Gallo Kriglerovej sa zradikalizovať môže človek z ktorejkoľvek sociálnej skupiny. Mladí ľudia sú v súčasnosti často ponechaní sami na seba. Nepodporujú ich inštitúcie, rodičia, ani pedagógovia. Nachádzajú sa v prostredí sociálnych sietí a konšpiračných webov, kde vzniká priestor na ich radikalizáciu. Chýba im pozornosť a pocit, že sú akceptovaní. Keď ich oslovia extrémisti, ľahko sa k nim môžu pridať.[8] Kamarátov, ktorí svojim názormi patrili k extrémistom mala necelá pätina (19,1 %) respondentov a až 80,9 % opýtaných nebolo v kontakte s rovesníkmi, ktorí by sa svojimi názormi a postojmi zaradili k členom týchto nebezpečných skupín. Domnievame sa, že najúčinnejšou oblasťou pri minimalizovaní výskytu rizikového správania, medzi ktoré patrí aj extrémizmus, je účinná a efektívna prevencia, realizovaná predovšetkým v školskom prostredí. Je potrebné zamerať pozornosť na rozvoj osobnosti adolescentov, na upevnenie ich pozitívnych hodnôt a postojov k životu, na snahu rozvíjať ich komunikačné zručnosti, naučiť ich budovať zdravé medziľudské vzťahy a rozvinúť kritické myslenie, čo zároveň pomôže budovať ich odolnosť voči extrémizmu a jeho prejavom.

Názor, že kamaráti patria k extrémistom, uvádzali vo výrazne vyššom počte chlapci (24,3 %) než dievčatá (13,8 %), ktoré častejšie na túto otázku odpovedali záporne (dievčatá: 86,2 %, chlapci: 75,7 %).

S rovesníkmi, ktorí patrili k extrémistom, sa kamarátili v najvyššom počte deviataci. Takýchto priateľov nemali najmä druháci. Príčinou môže byť skutočnosť, že deti vo veku 15 rokov ešte nemajú vyhranené životné názory

[8] Dostupné 31. 10. 2022 na www.aktuality.sk.

a dostatok skúseností na to, aby zistili, aké nebezpečné je kamarátiť sa s osobami, ktoré si osvojili extrémistické názory. Na druhej strane, adolescenti predstavujú pre členov týchto hnutí veľmi jednoduchý cieľ, pretože názory, ktoré im podsúvajú, preberajú často bez uváženia a predvídania následkov svojho správania.

Tabuľka 22 *Kamaráti, ktorí majú extrémistické názory podľa ročníkov*

Kamaráti patria k extrémistom	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
áno	19,3	18,6	21,5	20,7	15,0	20,1
nie	80,7	81,4	78,5	79,3	85,0	79,9

Kamarátske vzťahy s členmi extrémistických skupín udržiavalo 18,4 % žiakov stredných odborných škôl a 18,2 % gymnazistov. S extrémistami sa nekamarátilo 81,8 % gymnazistov a 81,6 % žiakov stredných odborných škôl. Výsledky výskumu ukázali, že medzi jednotlivými typmi stredných škôl sú len minimálne rozdiely. Považujeme za potrebné venovať tomuto negatívnemu javu pozornosť už v posledných ročníkov základných škôl a aj v stredných školách.

Priateľov s extrémistickými názormi si našli mladí obyvatelia z miest od 10 001 do 50 000 obyvateľov. Najmenej kontaktov na extrémistov mali žiaci základných a stredných škôl žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov.

Tabuľka 23 *Kamaráti, ktorí majú extrémistické názory podľa veľkosti bydliska*

Kamaráti patria k extrémistom	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
áno	18,1	19,1	21,2	17,2	18,2
nie	81,9	80,9	78,8	82,8	81,8

S členmi extrémistických skupín sa v najvyššej miere priatelili opýtaní v Trnavskom kraji. Najlepšia situácia bola u respondentov z Prešovského kraja.

Tabuľka 24 *Kamaráti, ktorí majú extrémistické názory podľa kraja*

Kamaráti patria k extrémistom	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
áno	21,0	24,4	21,1	15,9	20,4	17,7	12,9	20,3
nie	79,0	75,6	78,9	84,1	79,6	82,3	87,1	79,7

Žiaci žijúci v doplnených (25,6 %) a v neúplných rodinách (25,3 %, úplné rodiny: 16,9 %) sa výrazne častejšie než ostatní kamarátili s extrémistami. Tieto kontakty v najnižšej miere udržiavali opýtaní z úplných rodín (83,1 %, doplnené rodiny: 74,4 %, neúplné rodiny: 74,7 %).

Kamarátske vzťahy s členmi extrémistických skupín si výrazne častejšie vytvorili respondenti žijúci v rodinách, kde chýbali dobré medziľudské vzťahy (40,8 %, dobré vzťahy: 16,7 %). S týmito osobami sa nepriatelilo až 83,3 % opýtaných, ktorí s rodičmi vychádzali dobre, zatiaľ čo v skupine oslovených žiakov, ktorí si s otcom a s matkou nerozumeli, rovnako odpovedala len viac než polovica (59,2 %) respondentov.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

S extrémistami sa častejšie kamarátili žiaci základných škôl (19,9 %) než stredoškoláci (18,3 %). Na otázku odpovedalo záporne viac než 80,0 % opýtaných z obidvoch typov škôl. Toto zistenie považujeme za negatívne najmä vo vzťahu k veku opýtaných, pretože je zrejmé, že mladší respondenti majú menej osobných skúseností, dajú sa ľahšie ovplyvniť a skôr si osvoja názory, ktoré im niektorí rovesníci podsúvajú. Je potrebné, aby ich rodičia viac kontrolovali. Aj učitelia by si mali vo vyššej miere všímať, ako sa správajú, čo majú oblečené a ako sa vyjadrujú k niektorým menšinám a pod. V prípade potreby je nutné spolupracovať s rodičmi a odborníkmi z CPP a spoločnými silami sa snažiť tieto nesprávne názory korigovať. Rodičia by si mali všímať s kým ich dospievajúce deti komunikujú vo virtuálnom svete a snažiť sa všetky nevhodné osobné alebo internetové kontakty eliminovať.

Graf 6 *Kamaráti, ktorí majú extrémistické názory podľa typu školy*

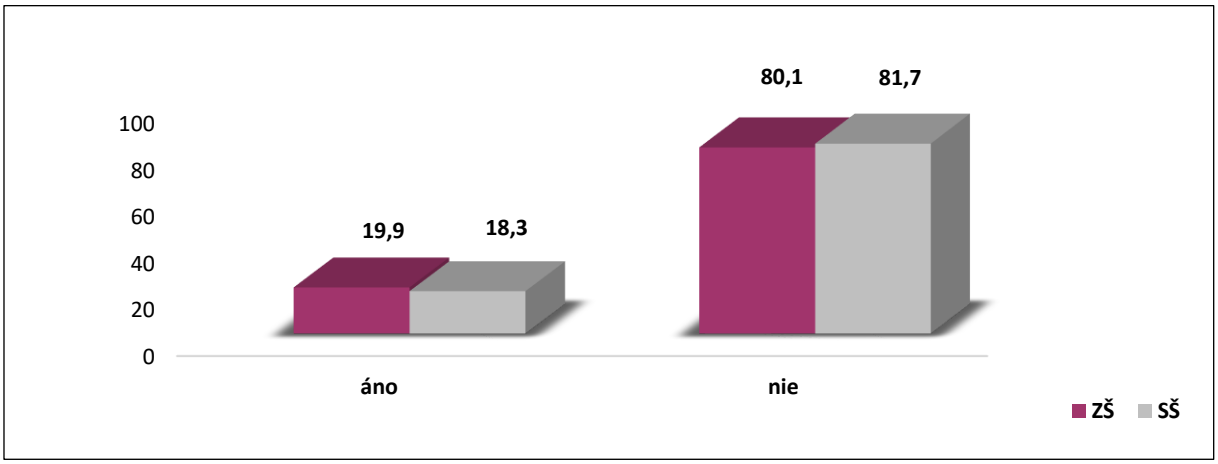

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 výrazne klesol (-9,4 p. b.) počet respondentov, ktorí sa s extrémistami kamarátili. Zvýšil sa počet opýtaných, ktorí priateľov s týmito nebezpečnými názormi nemali. Z prezentovaných dát vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl sa v najvyššom počte kamarátili s extrémistami v rokoch 2017 a 2019, pričom najlepšia situácia bola zistená v roku 2022.

Tabuľka 25 *Komparácia údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024*

Kamaráti patria k extrémistom	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
áno	28,5	31,8	24,4	30,1	22,5	27,0	14,4	19,1
nie	71,5	68,2	75,7	69,9	77,5	73,0	85,6	80,9

3. Implementácia problematiky extrémizmu do výchovno-vzdelávacej činnosti školy

Prierezová téma *Multikultúrna výchova* sa snaží u žiakov rozvíjať schopnosti pre prijatie príslušníkov iných kultúr, učí ich komunikovať s nimi, nadväzovať vzťahy a spoluprácu. Prispieva k aktívnemu a cieľavedomému vyhľadávaniu potrebných informácií a k rozlišovaniu informačných zdrojov.[9] Pri sledovaní prejavov extrémizmu nás zaujímalo, či majú respondenti možnosť získať v školskom prostredí pravdivé a objektívne informácie o tomto negatívnom jave. Okrem toho sme zisťovali, či majú žiaci základných a stredných škôl záujem o tieto témy, prípadne, o ktorej z nich by chceli byť viac informovaní.

3.1 Záujem žiakov o témy, ktoré patria do multikultúrnej výchovy

S narastajúcou globalizáciou a migráciou sa aj Slovensko postupne stáva krajinou, kde kultúrna rozmanitosť patrí k základným charakteristikám spoločnosti. Preto musí multikultúrna výchova reagovať na zmeny súčasnej spoločnosti a zamerať sa na hľadanie vzťahu medzi multikultúrnym prístupom a súčasným posilnením kultúrnej identity.[10] V tejto súvislosti nás zaujímalo, či žiaci základných a stredných škôl preberali vo výučbe témy zamerané na problematiku multikulturalizmu v spoločnosti. Respondentom bola ponúknutá škála 8 najfrekventovanejších tém (extrémizmus, národnostné menšiny, rasizmus, antisemitizmus, xenofóbia, intolerancia, terorizmus a migrácia). Pri vyhodnotení tejto otázky bola využitá technika zisťovania váženého aritmetického priemeru – strednej hodnoty – mean a podľa tejto hodnoty (od najnižšej po najvyššiu) bola zostavená tabuľka 26. Respondentov **najviac zaujali** témy zamerané na rasizmus (60,4 %), terorizmus a extrémizmus. Menej než polovica označila za zaujímavú tému aj migráciu, xenofóbiu, intoleranciu, antisemitizmus a spolužitie národnostných menšín.

Tabuľka 26 *Záujem žiakov o témy patriace do multikultúrnej výchovy*

Téma	Téma je zaujímavá	Téma nie je zaujímavá	Mean	Poradie
extrémizmus	50,6	49,4	1,49	3
národnostné menšiny	43,2	56,8	1,57	6
rasizmus	60,4	39,6	1,40	1
antisemitizmus	36,1	63,9	1,64	7
xenofóbia	48,1	51,9	1,52	5
intolerancia	43,5	56,5	1,57	6
terorizmus	56,5	43,5	1,43	2
migrácia	48,6	51,4	1,51	4

[9] Laczko, M.: Občianska náuka ako nástroj výchovy k demokratickému občianstvu a eliminácie extrémizmu. In: Výchova a vzdelávanie k demokratickému občianstvu ako prevencia extrémizmu. Zborník z odborného seminára. Trenčín : Katedra politológie, 2020. ISBN 978-80-8075-948-3, s. 49-50.

[10] Kraus, B.: Základy sociální pedagogiky. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3, s. 163.

Obidve skupiny respondentov (dievčatá: 67,2 %, chlapci: 53,5 %) zaujal z predložených tém najviac rasizmus. Dievčatá prejavili vyšší záujem aj o extrémizmus (dievčatá: 54,1 %, chlapci: 47,1 %), spolužitie národnostných menšín (dievčatá: 48,3 %, chlapci: 38,1 %), antisemitizmus (dievčatá: 40,1 %, chlapci: 32,0 %), xenofóbiu (dievčatá: 57,9 %, chlapci: 38,1 %), intoleranciu (dievčatá: 50,0 %, chlapci: 36,9 %), terorizmus (dievčatá: 60,5 %, chlapci: 52,5 %) a migráciu (dievčatá: 52,5 %, chlapci: 44,7 %).

Všetkých respondentov najviac zaujala téma zameraná na rasizmus, ktorá je v súčasnosti veľmi aktuálna. 18-roční žiaci prejavili omnoho väčší záujem o témy zamerané na extrémizmus, národnostné menšiny, antisemitizmus, xenofóbiu a intolerantné správanie. 17-ročných opýtaných zaujal najmä terorizmus, pričom žiaci vo veku 16 rokov mali snahu získať vo vyššej miere informácie o migrácii. Zistené údaje ukázali, že najstarší opýtaní prejavili o tieto závažné témy omnoho väčší záujem než ostatní. O predložené témy prejavili najnižší záujem najmladší žiaci. Je zrejmé, že tieto deti majú zatiaľ úplne iné záujmy než starší opýtaní. Aj preto je potrebné venovať maximálnu pozornosť tomu, aby informácie, ktoré žiaci počas výučby dostanú boli zrozumiteľné, zaujímavé a podávané veku primeraným spôsobom.

Tabuľka 27 *Záujem žiakov o témy, ktoré patria do multikultúrnej výchovy podľa veku*

Téma	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
extrémizmus	37,5	43,4	48,5	47,8	53,0	53,5	59,3
národnostné menšiny	28,6	35,0	42,4	47,0	42,7	44,7	47,6
rasizmus	51,8	51,1	51,7	62,2	67,8	64,6	63,5
antisemitizmus	28,6	33,7	28,1	36,6	39,6	38,1	42,2
xenofóbia	39,3	45,3	43,3	47,4	49,9	49,4	54,5
intolerancia	28,6	36,6	38,2	43,7	48,1	45,1	49,7
terorizmus	50,0	48,5	48,5	56,5	60,7	62,6	61,4
migrácia	41,1	45,6	42,6	49,9	52,0	50,6	51,2

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Gymnazisti (73,6 %) aj žiaci stredných odborných škôl (62,2 %) sa najčastejšie zaujímali o rasizmus. Gymnazisti prejavili väčší záujem o extrémizmus (G: 61,9 %, SOŠ: 50,7 %), národnostné menšiny (G: 50,1 %, SOŠ: 43,5 %), antisemitizmus (G: 46,1 %, SOŠ: 36,5 %), xenofóbiu (G: 56,2 %, SOŠ: 49,3 %), intoleranciu (G: 54,6 %, SOŠ: 43,9 %), terorizmus (G: 68,7 %, SOŠ: 59,0 %) a migráciu (G: 55,8 %, SOŠ: 48,8 %). Údaje potvrdili, že gymnazisti prejavili omnoho väčší záujem o témy patriace do multikultúrnej výchovy a vzdelávania, pričom obidve skupiny žiakov stredných škôl v najnižšej miere oslovil antisemitizmus. Príčinou môže byť skutočnosť, že v gymnáziách so všeobecným zameraním sa týmto témam venuje viac pozornosti, čím žiaci získavajú určité predpoklady pre formovanie a rozvoj politického vedomia a kritického myslenia. V stredných odborných školách je kladený dôraz na odborné predmety a získavanie praktických skúseností v odboroch, na ktoré sú tieto školy zamerané.

Respondenti z celého Slovenska, ale najmä zo Žilinského kraja sa najčastejšie zaujímali o rasizmus. Žiaci v Nitrianskom kraji vo vyššej miere prejavili záujem o extrémizmus, spolužitie národnostných menšín, antisemitizmus a migráciu. V Žilinskom kraji preferovali poznatky z oblasti xenofóbie, intolerancie a terorizmu. Zo zistených údajov vyplynulo, že o spomenuté témy prejavili najväčší záujem respondenti v Nitrianskom a v Žilinskom kraji. V najnižšom počte oslovili mladých obyvateľov Trnavského kraja.

Tabuľka 28 *Záujem žiakov o témy patriace do multikultúrnej výchovy podľa kraja*

Téma	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
extrémizmus	49,6	39,3	49,0	63,4	59,6	47,4	46,6	47,6
národnostné menšiny	42,8	36,0	37,1	50,0	45,1	43,9	39,5	47,9
rasizmus	59,8	56,6	59,9	66,2	68,6	57,4	56,4	58,0
antisemitizmus	37,1	27,3	31,0	45,5	36,9	37,0	29,4	40,5
xenofóbia	49,3	40,9	41,2	49,7	54,1	49,1	48,6	50,0
intolerancia	43,3	37,2	36,4	48,7	49,4	46,4	40,9	42,9
terorizmus	53,5	52,9	56,1	62,8	64,3	54,3	55,1	53,3
migrácia	47,9	40,5	42,5	54,5	53,3	46,7	47,6	53,0

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Stredoškoláci aj žiaci základných škôl sa najviac zaujímali o rasizmus. Stredoškoláci prejavili omnoho vyšší záujem o extrémizmus, spolužitie národnostných menšín, antisemitizmus, xenofóbiu, intoleranciu, terorizmus a migráciu. Obidve skupiny žiakov oslovil v najnižšej miere antisemitizmus. Z prezentovaných dát vyplynulo, že stredoškoláci prejavili omnoho väčší záujem o témy, ktoré patria do multikultúrnej výchovy a vzdelávania než žiaci základných škôl. Je dôležité, aby týmto témam bola venovaná primeraná pozornosť aj v základných školách a aby žiaci získali nové poznatky zrozumiteľným a veku primeraným spôsobom.

Tabuľka 29 *Záujem žiakov o témy, ktoré patria do multikultúrnej výchovy podľa typu školy*

Téma	ZŠ	SŠ
extrémizmus	46,5	61,9
národnostné menšiny	40,4	50,1
rasizmus	54,3	73,6
antisemitizmus	32,1	46,1
xenofóbia	44,1	56,2
intolerancia	39,0	54,6
terorizmus	50,3	68,7
migrácia	45,8	55,8

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Porovnanie údajov za roky 2022 a 2024

Žiaci základných a stredných škôl sa v roku 2024 viac zaujímali o terorizmus (+4,0 p. b.), migráciu (+2,5 p. b.), extrémizmus (+2,1 p. b.) a xenofóbiu (+1,7 p. b.). Omnoho nižší záujem prejavili o spolužitie národnostných menšín (-3,5 p. b.) a intoleranciu (-2,8 p. b.). Obidva roky ich najviac zaujala téma orientovaná na rasizmus (+0,8 p. b.) a najmenej ich oslovil antisemitizmus (+1,6 p. b.).

Tabuľka 30 *Komparácia údajov za roky 2022 a 2024*

Téma	2022	2024
extrémizmus	48,5	50,6
národnostné menšiny	46,7	43,2
rasizmus	59,6	60,4
antisemitizmus	34,5	36,1
xenofóbia	46,4	48,1
intolerancia	46,3	43,5
terorizmus	52,5	56,5
migrácia	46,1	48,6

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

3.2 Spokojnosť žiakov s mierou venovanou témam z multikultúrnej výchovy

Okrem záujmu respondentov o témy z multikultúrnej výchovy bolo dôležité aj zistenie, či boli žiaci základných a stredných škôl spokojní s mierou, ktorá bola týmto témam venovaná vo vyučovaní a či informácie, ktoré im v škole pedagógovia sprostredkovali, považovali za dostatočné. Respondentom bola opäť ponúknutá škála 8 najfrekventovanejších tém (extrémizmus, národnostné menšiny, rasizmus, antisemitizmus, xenofóbia, intolerancia, terorizmus a migrácia). Pri vyhodnotení tejto otázky bola využitá technika zisťovania váženého aritmetického priemeru (strednej hodnoty – mean) a podľa tejto hodnoty (od najnižšej po najvyššiu) bola zostavená tabuľka 31. Zo zistení vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl považovali za dostatočne vysvetlené učivo najmä z oblasti rasizmu, spolužitia národnostných menšín, migrácie, terorizmu, intolerancie a extrémizmu. V najnižšej miere boli spokojní s mierou pozornosti, ktorú vo výučbe venovali xenofóbii a antisemitizmu.

Tabuľka 31 *Spokojnosť s mierou venovanou témam z multikultúrnej výchovy*

Téma	Áno	Nie	Nevie	Mean	Poradie
extrémizmus	19,6	35,2	45,2	2,26	6
národnostné menšiny	33,9	30,8	35,3	2,01	2
rasizmus	35,6	32,4	32,0	1,96	1
antisemitizmus	16,2	36,4	47,4	2,31	**8**
xenofóbia	16,2	39,4	44,5	2,28	**7**
intolerancia	21,6	34,4	44,0	2,22	5
terorizmus	26,2	34,5	39,3	2,13	4
migrácia	30,8	31,0	38,2	2,07	3

Spokojnosť s mierou poznatkov **o extrémizme** prejavilo len 19,6 % opýtaných. Za nedostatočné ich považovala viac než tretina oslovených žiakov a až 45,2 % respondentov nevedelo na danú otázku odpovedať.

Spolužitie národnostných menšín prebralo na vyučovaní v dostatočnej miere 33,9 % oslovených žiakov. Asi tretina respondentov nebola s touto situáciou spokojná. Svoj názor nevedelo vyjadriť až 35,3 % opýtaných.

Hĺbku poznatkov o **rasizme** považovalo za dostatočnú 35,6 % žiakov základných a stredných škôl. Kriticky sa k nim vyjadrilo 32,4 % respondentov a približne rovnaký počet označil možnosť neviem.

S informáciami o **antisemitizme** bolo spokojných iba 16,2 % opýtaných. Viac než tretina respondentov sa domnievala, že poznatky, ktoré v škole získali neboli dostatočné. Prezentovať svoj názor nedokázalo až 47,4 % žiakov.

O **xenofóbii** (strachu z neznámeho) sa dozvedelo dostatok informácií len 16,2 % respondentov, zatiaľ čo 39,4 % opýtaných pociťovalo v danej oblasti určitý deficit. Situáciu nevedela posúdiť až 44,4 % oslovených žiakov.

Intolerantné správanie preberalo v rámci výučby v dostatočnej miere 21,6 % opýtaných. Nespokojnosť vyjadrila viac než tretina žiakov základných a stredných škôl a až 44,0 % respondentov nemalo na tento problém vytvorený vlastný názor.

Otázky **terorizmu** a teroristických útokov analyzovalo na vyučovaní v dostatočnej hĺbke len 26,2 % opýtaných a 34,5 % žiakov sa k tejto téme vyjadrilo kriticky. Na otázku nevedelo odpovedať až 39,3 % respondentov.

Veľmi aktuálnu tému **prisťahovalectva** a migrácie obyvateľstva prebrala vo výučbe v dostatočnej miere len tretina opýtaných. Potrebné poznatky chýbali 31,0 % žiakov, 38,2 % nevedelo k tejto téme zaujať vlastné stanovisko.

Z týchto zistení vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl boli najspokojnejší s poznatkami, ktoré získali počas vyučovania o rasizme, spolužití národnostných menšín a o migrácii. Kriticky hodnotili informácie o extrémizme, antisemitizme, xenofóbii, intolerancii a o terorizme. Zarážajúce je zistenie, že vo všetkých spomenutých oblastiach okrem rasizmu, nevedel na otázku odpovedať najvyšší počet respondentov, čo v niektorých prípadoch (extrémizmus, antisemitizmus, xenofóbia, intolerancia) predstavovalo až necelú polovicu opýtaných. Bolo by veľmi potrebné, aby sa pedagógovia v základných a stredných školách venovali týmto závažným témam v dostatočnej miere tak, aby dokázali sprostredkovať žiakom zaujímavé a pravdivé poznatky.

Tabuľka 32 *Spokojnosť s mierou venovanou témam z multikultúrnej výchovy podľa pohlavia*

Téma	Chlapci	Dievčatá
extrémizmus	21,3	18,0
národnostné menšiny	29,5	38,3
rasizmus	33,3	37,9
antisemitizmus	16,0	16,3
xenofóbia	16,1	16,3
intolerancia	20,2	22,9
terorizmus	24,9	27,5
migrácia	26,6	35,2

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Chlapci najpozitívnejšie hodnotili mieru poznatkov o rasizme, zatiaľ čo dievčatá boli najspokojnejšie s mierou informácií o spolužití národnostných menšín. Chlapci vyjadrili spokojnosť s informáciami o extrémizme. Dievčatá častejšie

ocenili mieru poznatkov o intolerantnom správaní, terorizme a migrácii. Približne rovnaký počet oslovených žiakov ocenil informácie o antisemitizme a xenofóbii. Z týchto zistení je zrejmé, že s mierou informovanosti o témach, ktoré patria do multikultúrnej výchovy a vzdelávania boli spokojnejšie dievčatá než chlapci.

Siedmaci, deviataci a tretiaci sa zhodli v názore, že v škole získali najviac poznatkov o rasizme. Oproti tomu ôsmaci, prváci a druháci boli spokojnejší s mierou informácií o národnostných menšinách. Žiaci 8. ročníkov základných škôl považovali vo vyššom počte za dostatočné poznatky o extrémizme, xenofóbii a migrácii. Deviataci ocenili informácie o antisemitizme. Prváci sa častejšie zaujímali o intolerantné správanie. Druháci boli spokojnejší s informáciami o terorizme a teroristických útokoch. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že týmto závažným témam sa venovala v rámci vyučovania v základných a v stredných školách pomerne veľká pozornosť. Pri vysvetľovaní učiva je potrebné brať do úvahy psychické osobitosti vývoja adolescentov a témy analyzovať v prvom rade podľa veku a mentálnej kapacity žiakov.

Tabuľka 33 *Spokojnosť s mierou venovanou témam z multikultúrnej výchovy podľa ročníkov*

Téma	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
extrémizmus	23,8	28,3	13,4	18,8	16,3	18,6
národnostné menšiny	31,0	40,5	34,7	36,1	31,7	28,8
rasizmus	42,4	38,0	39,4	35,1	30,7	29,4
antisemitizmus	14,6	17,7	18,4	17,5	12,3	15,7
xenofóbia	16,7	20,6	15,5	19,1	13,5	12,1
intolerancia	22,3	23,0	21,6	26,0	18,6	18,5
terorizmus	29,4	27,6	25,4	23,7	30,2	20,6
migrácia	35,0	37,4	27,9	26,0	34,2	24,2

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Gymnazisti (37,2 %, SOŠ: 29,6 %) viac ocenili informácie o národnostných menšinách, žiaci stredných odborných škôl (30,9 %, G: 33,0 %) zas preferovali poznatky o rasizme. Žiaci stredných odborných škôl považovali za dostatočné informácie o extrémizme (SOŠ: 19,2 %, G: 15,1 %), xenofóbii (SOŠ: 15,8 %, G: 12,9 %) a intolerancii (SOŠ: 22,1 %, G: 18,6 %). Gymnazisti (33,2 %, SOŠ: 26,2 %) viac ocenili poznatky o migrácii. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl prejavil spokojnosť s mierou informácií o antisemitizme (SOŠ: 14,8 %, G: 15,3 %) a terorizme (SOŠ: 25,0 %, G: 25,6 %). Zistenia potvrdili, že s poznatkami, ktoré patria do multikultúrnej výchovy boli spokojnejší žiaci stredných odborných škôl než gymnazisti.

Respondenti z Bratislavského, Trnavského, Trenčianskeho, Žilinského a z Banskobystrického kraja boli najspokojnejší s poznatkami o rasizme. V Nitrianskom, Prešovskom a v Košickom kraji preferovali informácie o národnostných menšinách. V Nitrianskom kraji viac ocenili poznatky o extrémizme, antisemitizme, xenofóbii, intolerancii, terorizme a migrácii. V najnižšej miere bola k spokojnosti žiakov riešená problematika v Trnavskom kraji.

Tabuľka 34 *Spokojnosť s mierou venovanou témam z multikultúrnej výchovy podľa kraja*

Téma	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
extrémizmus	16,4	11,2	16,3	32,4	23,5	15,9	16,2	21,9
národnostné menšiny	32,6	19,9	31,4	45,2	32,2	32,2	32,4	39,9
rasizmus	34,0	27,0	34,7	43,8	37,3	34,3	30,8	39,0
antisemitizmus	14,5	6,6	15,4	28,4	16,5	16,7	9,5	17,9
xenofóbia	16,4	7,1	14,6	24,1	21,6	14,5	11,8	16,7
intolerancia	19,3	10,8	18,0	31,3	26,3	17,3	20,9	25,4
terorizmus	24,4	13,7	22,1	33,8	31,8	22,5	28,7	29,3
migrácia	25,2	17,4	29,9	37,8	36,3	30,8	30,1	35,8

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných škôl ocenili najmä poznatky o rasizme, stredoškoláci preferovali informácie o spolužití národnostných menšín. Žiaci základných škôl boli spokojnejší s poznatkami, ktoré získali v škole o extrémizme, antisemitizme, xenofóbii, intolerancii, terorizme a migrácii. Výsledky výskumu ukázali, že s mierou informovanosti o témach týkajúcich sa multikultúrnej výchovy a vzdelávania boli spokojnejší žiaci základných škôl než stredoškoláci.

Tabuľka 35 *Spokojnosť s mierou venovanou témam z multikultúrnej výchovy podľa typu školy*

Téma	ZŠ	SŠ
extrémizmus	21,6	17,8
národnostné menšiny	35,8	32,2
rasizmus	39,8	31,7
antisemitizmus	17,4	15,0
xenofóbia	17,7	14,8
intolerancia	22,3	20,9
terorizmus	27,3	25,2
migrácia	33,3	28,6

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Porovnanie údajov za roky 2022 a 2024

Žiaci základných a stredných škôl boli v roku 2024 spokojnejší s poznatkami o migrácii (+3,8 p. b.), spolužití národnostných menšín (+3,5 p. b.), rasizme (+3,2 p. b.), terorizme (+2,4 p. b.) a antisemitizme (+0,9 p. b.). Miernu nespokojnosť prejavili iba pri poznatkoch o intolerantnom správaní (-0,5 p. b.) Nezmenil sa počet opýtaných, ktorí boli spokojní s informáciami o rasizme a migrácii.

Tabuľka 36 *Komparácia údajov za roky 2022 a 2024*

Téma	2022	2024
extrémizmus	19,5	19,6
národnostné menšiny	30,4	33,9
rasizmus	32,4	35,6
antisemitizmus	15,3	16,2
xenofóbia	16,0	16,2
intolerancia	22,1	21,6
terorizmus	23,8	26,2
migrácia	27,0	30,8

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

4. Názory žiakov základných a stredných škôl na prejavy extrémizmu vyskytujúce sa v ich okolí

K dospievaniu patrí aj experimentovanie a rizikové správanie, ktoré sa môže prejaviť nadmerným užívaním alkoholu, experimentovaním s nelegálnymi drogami alebo prejavmi extrémistického a radikálneho správania. Na získanie pozornosti sú extrémistické postoje, boj o moc, snaha o odplatu, vyhýbanie sa neúspechu, zahnanie nudy často nevhodnou formou.[11]

4.1 Informovanosť žiakov základných a stredných škôl o extrémizme

4.1.1 Dostatok informácií o prejavoch extrémizmu na Slovensku

Problematika extrémizmu je vo veľkej miere analyzovaná v školách, médiách a najmä na internete a sociálnych sieťach, pričom je diskutabilná kvalita a objektívnosť informácií. I keď adolescenti vedia definovať základné pojmy, stretli sa s extrémistickými prejavmi a útokmi z pozície obete alebo svedka, stále existuje skupina mladých ľudí, ktorí zastávajú intolerantné postoje.[12] Asi štvrtina (24,8 %) opýtaných bola s mierou svojej informovanosti o prejavoch extrémizmu na Slovensku spokojná. Určitý deficit týchto poznatkov pociťovalo až 43,3 % respondentov. Viac než tretinu (31,9 %) respondentov daná problematika nezaujala. Z týchto zistení vyplynulo, že spokojnosť s mierou informovanosti o extrémizme deklarovalo najmenej opýtaných, pričom najvyšší počet respondentov pociťoval určitý deficit vo vedomostiach. Treba si uvedomiť, že ide o subjektívny názor mladých ľudí. Je potrebné, aby žiaci základných a stredných škôl mali dostatok poznatkov o činnosti extrémistických skupín, poznali platnú legislatívu a vedeli, že prejavy extrémizmu sú podľa nej trestné.

S mierou informovanosti o prejavoch extrémizmu boli spokojnejší chlapci (28,0 %) než dievčatá (21,7 %), ktoré výrazne častejšie pociťovali nedostatok týchto poznatkov (dievčatá: 50,7 %, chlapci: 35,8 %). Nezáujem o získanie vedomostí o extrémizme deklarovalo až 36,2 % chlapcov a 27,6 % dievčat. Zistené údaje ukázali, že chlapci boli s mierou informovanosti o extrémizme spokojnejší než dievčatá, ktoré častejšie hodnotili svoje vedomosti kriticky.

Spokojnosť s mierou informovanosti o extrémizme vyjadrili najmä ôsmaci a deviataci. Potrebné vedomosti chýbali najčastejšie žiakom 3. ročníkov stredných škôl. Siedmaci a ôsmaci sa vo výrazne vyššej miere než ostatní o danú problematiku nezaujímali. Je zaujímavé, že väčšina siedmakov a ôsmakov neprejavila o danú problematiku záujem a starší opýtaní pociťovali predovšetkým absenciu poznatkov o extrémizme.

[11] Šlosár, D. – Plavnická, J.: Mládež ohrozená extrémizmom. In: Tóthová, L. – Šlosár, D.: Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch. Košice : UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8152-640-4, s. 83.

[12] Šiňanská, K.: Rola sociálnej práce v problematike extrémizmu. In: In: Tóthová, L. – Šlosár, D.: Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch. Košice : UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8152-640-4, s. 126-127.

Tabuľka 37 *Dostatok poznatkov o extrémizme podľa ročníkov*

Dostatok poznatkov o extrémizme	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
áno	20,7	26,6	26,9	25,6	24,1	24,2
nie	37,2	31,2	40,0	48,6	46,5	55,5
nezaujíma sa	42,1	42,2	33,1	25,8	29,4	20,3

Žiaci stredných odborných škôl (25,8 %, G: 22,1 %) boli s mierou svojich poznatkov o extrémizme spokojnejší než gymnazisti, ktorým tieto informácie výrazne častejšie chýbali (G: 60,2 %, SOŠ: 44,7 %). O problematiku sa nezaujímala až tretina (29,5 %) žiakov stredných odborných škôl a necelá pätina (17,7 %) gymnazistov. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že gymnazisti prejavili o extrémizmus nielen omnoho vyšší záujem, ale k miere svojich poznatkov boli výrazne kritickejší než žiaci stredných odborných škôl.

Najviac informácií o extrémizme mali žiaci žijúci v mestách od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Potrebné poznatky chýbali respondentom z miest s počtom obyvateľov od 10 001 do 50 000. O extrémizmus sa nezaujímali respondenti z najmenších obcí.

Tabuľka 38 *Dostatok poznatkov o extrémizme podľa veľkosti bydliska*

Dostatok poznatkov o extrémizme	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
áno	20,2	24,9	25,7	30,0	26,5
nie	41,0	40,5	49,3	42,6	41,9
nezaujíma sa	38,8	34,6	25,0	27,4	31,6

Poznatky o extrémizme zaujali najmä opýtaných v Nitrianskom kraji. Tieto informácie chýbali najčastejšie respondentom z Trenčianskeho, Bratislavského a zo Žilinského kraja. Problematika nezaujala respondentov Trnavského kraja.

Tabuľka 39 *Dostatok poznatkov o extrémizme podľa kraja*

Dostatok poznatkov o extrémizme	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
áno	22,9	20,7	21,4	35,0	23,5	22,8	23,9	25,5
nie	47,6	40,7	48,7	38,4	47,1	43,6	41,4	39,5
nezaujíma sa	29,5	38,6	29,9	26,6	29,4	33,6	34,7	35,0

S dostatkom informácií o extrémizme boli najspokojnejší respondenti žijúci v doplnených rodinách (25,6 %, úplné rodiny: 24,0 %, neúplné rodiny: 24,1 %). Deficit potrebných poznatkov pociťovali najčastejšie žiaci z úplných rodín (44,4 %, doplnené rodiny: 42,7 %, neúplné rodiny: 42,2 %). Nezáujem o tieto informácie prezentovali respondenti, ktorí vyrastali v neúplných rodinách (33,7 %, doplnené rodiny: 31,7 %, úplné rodiny: 31,6 %).

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Spokojnosť s mierou poznatkov o extrémizme prejavil približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl. Takéto poznatky chýbali asi polovici stredoškolákov a žiaci základných škôl výrazne častejšie neprejavili o danú problematiku záujem.

Graf 7 *Dostatok poznatkov o extrémizme podľa typu školy*

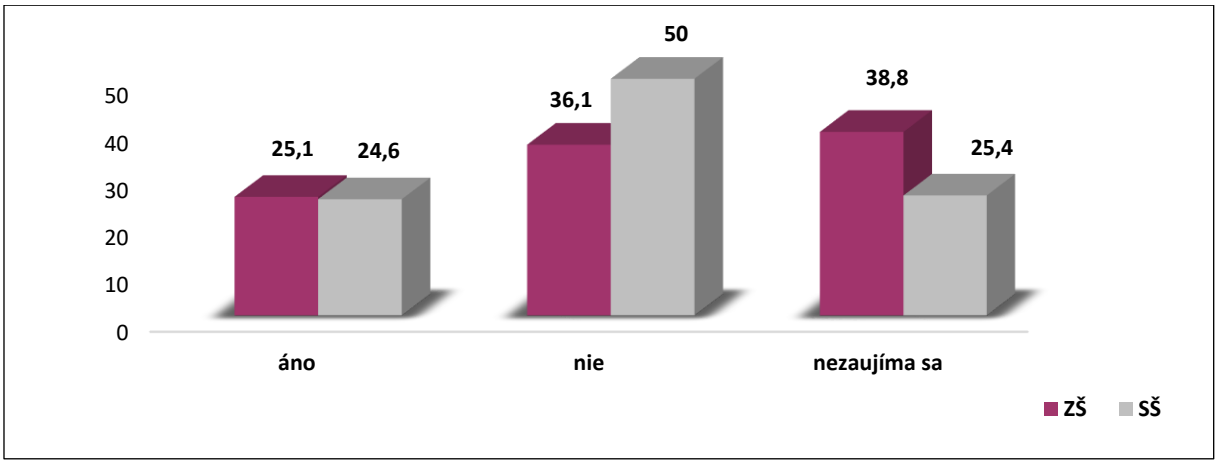

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024

Zistené výsledky výskumu potvrdili, že od roku 2016 výraznejšie klesol (-10,5 p. b.) počet žiakov, ktorí boli s mierou svojej informovanosti spokojní a zvýšil sa (+6 p. b.) počet respondentov, ktorým poznatky o extrémizme chýbali. Zároveň stúpol (+4,5 p. b.) aj počet opýtaných, ktorí nemali o danú problematiku záujem.

Tabuľka 40 *Komparácia údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024*

Dostatok poznatkov o extrémizme	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2024
áno	35,3	33,4	30,7	34,9	32,3	31,0	25,9	24,8
nie	37,3	35,0	39,7	36,0	36,3	33,8	43,2	43,3
nezaujíma sa	27,4	31,6	29,6	29,1	31,4	35,2	30,9	31,9

4.1.2 Zdroje informácií žiakov ZŠ a SŠ o extrémizme a extrémistických skupinách

Extrémistická scéna využíva na svoju propagáciu najnovšie výdobytky vedy a techniky, ktoré jej pomáhajú dosiahnuť ciele. Edukácia žiakov preto nesmie byť založená na kvantite informácií, ale na podpore kritického myslenia, schopnosti správne vyhodnotiť zdroje informácií, formulovať úsudok a vyvodiť záver.[13]

Opýtaní najčastejšie získali informácie o extrémizme z internetu (46,0 %) a z televízie a rozhlasu (43,1 %). Viac než tretine (32,6 %) žiakov základných a stredných škôl poskytli potrebné poznatky učitelia. Nižší počet respondentov sa o tejto téme porozprával s rodičmi (26,0 %) a kamarátmi (24,5 %), prípadne si informácie o extrémistoch prečítal v novinách a časopisoch (14,1 %). Najmenej opýtaných získalo tieto poznatky z rôznych alternatívnych médií (7,9 %), z besied, prednášok (4,3 %) alebo z iných zdrojov (0,3 %). Asi tretina

[13] Moravčík, I.: Príčiny vzniku extrémizmu. In: Struhár, P. – Moravčík, I. – Bušša, M.: Prevencia nenávistných a extrémistických prejavov v školskom prostredí. Trenčín : Katedra politológie Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne, 2017. ISBN 978-80-8075-768-7, s. 34.

(29,3 %) oslovených žiakov sa o extrémizmus nezaujímala. Prezentované zistenia potvrdili, že žiaci základných a stredných škôl čerpali potrebné poznatky najmä z médií.

Obidve skupiny opýtaných (chlapci: 44,4 %, dievčatá: 47,7 %) najčastejšie získali informácie o extrémizme z internetu a sociálnych sietí. Dievčatá sa vo vyššej miere poradili s rodičmi (dievčatá: 30,1 %, chlapci: 22,0 %) a s učiteľmi (dievčatá: 35,9 %, chlapci: 29,3 %), prípadne si ich prečítali v novinách a časopisoch (dievčatá: 14,9 %, chlapci: 13,3 %), alebo im ich sprostredkovala televízia a rozhlas (dievčatá: 45,5 %, chlapci: 40,8 %). Chlapci (28,4 %, dievčatá: 20,6 %) sa o tomto probléme častejšie rozprávali s kamarátmi, prípadne získali potrebné poznatky z alternatívnych médií (chlapci: 8,7 %, dievčatá: 7,1 %). Približne rovnakému počtu opýtaných sprostredkovali informácie odborníci na prednáškach a besedách (chlapci: 4,7 %, dievčatá: 4,0 %), prípadne ich čerpali z iných zdrojov (chlapci: 0,4 %, dievčatá: 0,2 %). O extrémizmus sa nezaujímala viac než tretina chlapcov (31,2 %) a 27,3 % dievčat. Z uvedeného je zrejmé, že chlapci pri získavaní poznatkov o extrémizme uprednostnili rady od rovesníkov, zatiaľ čo dievčatá dôverovali správam, ktoré im sprostredkovali rodičia, učitelia a médiá.

Prváci, druháci, tretiaci a deviataci dôverovali najviac poznatkom z internetu. Siedmaci a ôsmaci sa informácie o extrémizme dozvedeli z televízie a rozhlasu. Najstarší opýtaní si ich častejšie než ostatní prečítali v novinách a časopisoch, poradili sa s kamarátmi, prípadne získali potrebné poznatky z iných zdrojov. Žiaci 2. ročníkov stredných škôl preferovali informácie od rodičov a z alternatívnych médií. Siedmakom poradili častejšie než ostatným učitelia a žiakom 8. ročníkov základných škôl sprostredkovali potrebné informácie odborníci na prednáškach a besedách. Nezáujem o extrémizmus deklarovala viac než tretina ôsmakov a deviatakov, v skupine najstarších opýtaných rovnako odpovedala len necelá štvrtina oslovených žiakov. Zistené výsledky výskumu ukázali, že tretiaci viac dôverovali poznatkom získaným od kamarátov, z internetu, novín, časopisov a z iných zdrojov. Druhákom sprostredkovali informácie o extrémizme rodičia a alternatívne médiá a siedmakom učitelia.

Tabuľka 41 *Zdroje informácií o extrémizme podľa ročníkov*

Zdroje informácií o extrémizme	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
TV a rozhlas	46,4	40,3	41,5	41,5	41,9	48,3
noviny a časopisy	15,2	11,5	15,5	14,7	12,9	16,4
rodičia a súrodenci	25,1	25,2	21,5	26,0	29,6	28,5
učitelia	37,2	34,4	31,4	26,3	32,6	34,4
kamaráti	23,8	20,0	26,2	21,9	26,6	27,8
internet a soc. siete	39,9	38,9	45,7	48,5	48,2	54,0
alternatívne médiá	3,1	8,5	8,4	8,2	9,3	7,5
besedy, prednášky	2,5	5,7	4,2	4,9	4,7	3,6
iné	0,3	0,2	0,2	0	0,4	0,8
o extrémizmus sa nezaujíma	27,9	35,3	31,9	28,9	27,9	23,1

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Obidvom skupinám respondentov (G: 55,3 %, SOŠ: 47,4 %) sprostredkoval informácie o extrémizme internet a sociálne siete. Gymnazisti sa o tomto nebezpečnom jave častejšie rozprávali s rodičmi (G: 31,3 %, SOŠ: 26,5 %), učiteľmi (G: 32,9 %, SOŠ: 30,3 %), kamarátmi (G: 27,5 %, SOŠ: 24,5 %), prípadne získali potrebné poznatky z televízie, rozhlasu (G: 50,1 %, SOŠ: 40,5 %), z novín, časopisov (G: 16,7 %, SOŠ: 13,0 %) a z alternatívnych médií (G: 10,8 %, SOŠ: 7,2 %). Približne rovnakému počtu opýtaných sprostredkovali tieto dôležité informácie odborníci na prednáškach (G: 4,0 %, SOŠ: 4,6 %), prípadne využili iné zdroje (G: 0,5 %, SOŠ: 0,4 %). O extrémizmus sa nezaujímala necelá tretina (29,1 %) žiakov stredných odborných škôl a 22,1 % gymnazistov. Uvedené zistenia potvrdili, že obidve skupiny stredoškolákov preferovali ako zdroj informácií internet a sociálne siete. Gymnazisti, ktorých táto problematika zaujala viac, sa o extrémizme častejšie rozprávali s rodičmi, pedagógmi, aj s kamarátmi.

Respondenti z obcí a miest s počtom nižším než 100 000 obyvateľov mali informácie o extrémizme najmä z internetu. Respondentom žijúcim vo veľkomestách ich najčastejšie sprostredkovala televízia a rozhlas. Opýtaní z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov ich vo vyššej miere než ostatní získali v škole od učiteľov. Mladí obyvatelia veľkomiest sa častejšie o extrémizme porozprávali s kamarátmi, rodičmi a súrodencami, prípadne mali potrebné poznatky z alternatívnych médií. Respondenti z obcí s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov si potrebné poznatky prečítali v novinách a časopisoch, alebo využili iné zdroje. Žiaci pochádzajúci z najmenších obcí získali informácie o extrémizme z rôznych prednášok a besied. O extrémizmus sa nezaujímala viac než tretina opýtaných žijúcich v malých aglomeračných jednotkách s počtom nižším než 10 000 obyvateľov, zatiaľ čo v skupine respondentov z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov rovnako odpovedala asi štvrtina oslovených žiakov. Z uvedených zistení vyplynulo, že o poznatky o extrémizme sa najčastejšie zaujímali mladí obyvatelia najväčších miest, ktorí uprednostnili rady od rodičov a kamarátov. Žiaci s trvalým bydliskom v najmenších obciach sa o tento negatívny jav zaujímali v omnoho nižšej miere.

Tabuľka 42 *Zdroje informácií o extrémizme podľa veľkosti bydliska*

Zdroje informácií o extrémizme	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac ako 100 000
TV a rozhlas	38,3	44,3	45,9	41,1	45,0
noviny a časopisy	13,1	16,0	14,0	11,5	13,7
rodičia a súrodenci	22,8	26,5	25,7	24,4	33,0
učitelia	30,0	30,1	33,2	38,1	37,1
kamaráti	23,2	22,6	26,3	22,2	29,6
internet a sociálne siete	42,7	44,9	51,5	49,6	40,2
alternatívne médiá	5,4	6,2	10,7	7,4	11,3
besedy, prednášky	4,8	4,4	4,1	4,1	4,2
iné	0,4	0,5	0,2	0,4	0,1
o extrémizmus sa nezaujíma	32,3	31,3	25,2	28,9	27,1

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Respondenti v Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Žilinskom a v Prešovskom kraji označili za najdôležitejší zdroj vedomostí o extrémizme internet a sociálne siete. Respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom, Banskobystrickom a v Košickom kraji preferovali poznatky sprostredkované televíziou a rozhlasom. Žiaci v Nitrianskom kraji sa poradili najmä so svojimi učiteľmi, prípadne získali potrebné informácie z iných zdrojov. Respondenti zo Žilinského kraja sa o extrémizme rozprávali s rodičmi, súrodencami a s kamarátmi. Opýtaní z Prešovského kraja si tieto informácie prečítali v novinách a časopisoch, v alternatívnych médiách, alebo sa ich dozvedeli na prednáškach a besedách. O extrémizmus sa nezaujímala viac než tretina respondentov z Trnavského a z Banskobystrického kraja, pričom v skupine žiakov s trvalým bydliskom v Trenčianskom kraji odpovedala rovnako necelá štvrtina opýtaných. Z uvedeného vyplynulo, že o extrémizmus prejavili záujem mladí obyvatelia Trenčianskeho kraja. V najnižšej miere oslovili tieto informácie respondentov s trvalým bydliskom v Trnavskom a v Banskobystrickom kraji.

Tabuľka 43 *Zdroje informácií o extrémizme podľa kraja*

Zdroje informácií o extrémizme	**BA**	**TT**	**TN**	**NR**	**ZA**	**BB**	**PO**	**KE**
TV a rozhlas	42,5	34,0	43,2	43,5	37,6	48,8	47,8	44,8
noviny a časopisy	13,6	11,2	14,3	13,9	11,8	13,5	19,2	14,5
rodičia a súrodenci	30,6	22,8	26,5	23,6	31,8	20,4	28,3	24,0
učitelia	34,6	25,7	33,0	39,2	34,9	26,6	28,6	34,7
kamaráti	27,8	21,6	28,0	24,7	28,6	20,4	20,2	23,4
internet a sociálne siete	39,4	39,0	54,8	51,4	44,4	44,3	52,2	42,1
alternatívne médiá	7,9	4,1	8,8	8,8	5,5	7,6	10,8	8,3
besedy, prednášky	4,8	2,5	4,1	4,3	4,7	4,8	5,1	4,2
iné	0	0,4	0,3	1,1	0	0,7	0	0
o extrémizmus sa nezaujíma	29,5	37,8	23,8	25,6	29,0	31,8	29,3	29,7

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných škôl získali poznatky o extrémizme najmä z televízie a rozhlasu, stredoškolákom ich sprostredkoval internet a sociálne siete. Žiakom základných škôl ich častejšie odovzdali učitelia. Stredoškoláci sa o tejto téme rozprávali s rodičmi a kamarátmi, prípadne si informácie o extrémizme prečítali v alternatívnych médiách. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl získal potrebné poznatky z novín a časopisov, z odborných prednášok a besied alebo z iných zdrojov. Viac než tretina žiakov základných škôl a 26,7 % stredoškolákov sa o tento negatívny jav nezaujímala. Z uvedeného je zrejmé, že stredoškoláci pri získavaní poznatkov o extrémizme uprednostnili rozhovory s rodičmi a rovesníkmi, prípadne hľadali potrebné informácie na internete, alebo v alternatívnych médiách. Žiaci základných škôl, ktorých táto téma vo vyššom počte nezaujala, viac dôverovali informáciám, ktoré im sprostredkovali učitelia, alebo televízia a rozhlas. Považujeme za potrebné, aby rodičia a učitelia venovali viac pozornosti tejto závažnej téme aj u žiakov základných škôl a veku primeraným spôsobom im poskytli dostatok pravdivých a objektívnych poznatkov o extrémizme.

Graf 8 *Zdroje informácií o extrémizme podľa typu školy*

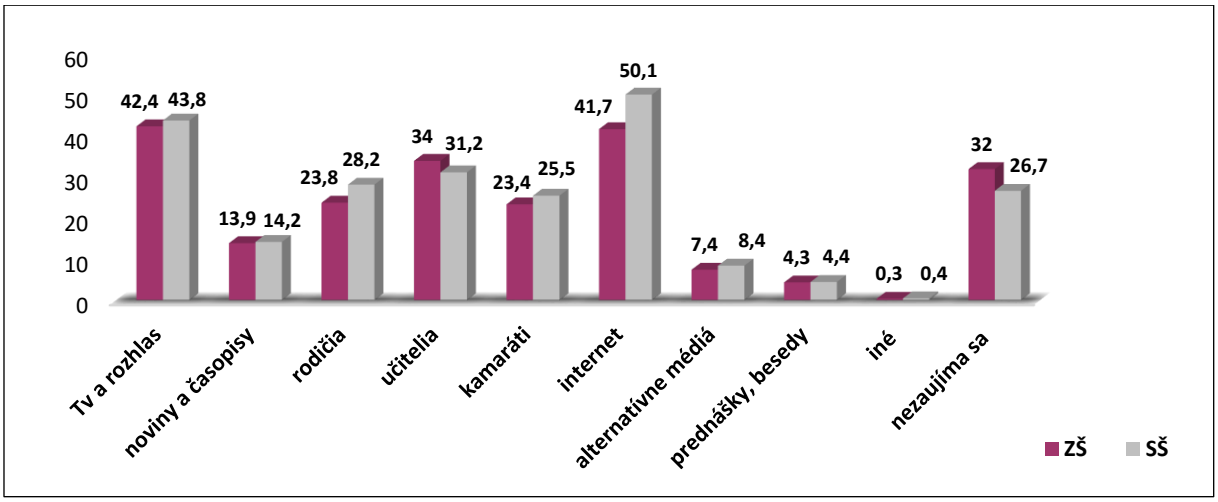

Porovnanie údajov za roky 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024

Zo zistených výsledkov vyplynulo, že od roku 2018 sa výrazne znížil (-9,6 p. b.) počet žiakov základných a stredných škôl, ktorých extrémizmus oslovil. Stúpol záujem žiakov základných a stredných škôl o poznatky sprostredkované internetom (+18,5 p. b.) a alternatívnymi médiami (+5,3 p. b.). Zároveň sa zvýšil počet opýtaných, ktorí tieto poznatky získali od rodičov (+13,3 p. b.), učiteľov (+15,3 p. b.), kamarátov (+17,4 p. b.) a od odborníkov (+3,6 p. b.). Znížil sa iba počet opýtaných (-3,5 p. b.), ktorí mali informácie o extrémizme z televízie a rozhlasu. Zaujímavé je zistenie, že v rokoch 2018, 2019 a 2022 bola prioritným zdrojom poznatkov o tomto negatívnom jave televízia a rozhlas, zatiaľ čo v rokoch 2020, 2021 a 2024 čerpali opýtaní informácie predovšetkým z internetu.

Tabuľka 44 *Zdroje informácií o extrémizme za roky 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024*

Zdroje informácií o extrémizme	2018	2019	2020	2021	2022	2024
televízia a rozhlas	46,6	31,1	44,2	33,9	42,3	43,1
internet, sociálne siete	27,5	30,2	54,5	36,8	38,6	46,0
učitelia	17,3	14,3	39,1	21,4	29,8	32,6
rodičia	12,7	5,7	21,0	14,3	21,9	26,0
kamaráti	7,1	6,3	20,1	13,8	16,9	24,5
noviny a časopisy	13,9	4,7	18,3	7,8	13,3	14,1
alternatívne médiá	2,6	2,4	3,2	2,7	5,8	7,9
prednášky, besedy	0,7	N	N	N	N	4,3
iné	0	0,9	0,2	0,2	0,3	0,3
o extrémizmus sa nezaujíma	19,7	16,2	22,6	25,9	28,5	29,3

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.
N = nezisťovalo sa

5. Prejavy extrémizmu vyskytujúce sa v škole, rodine a v rovesníckej skupine

Ako uvádza J. Chmelík, (2001, s. 58) prejavy extrémizmu patria k nebezpečným, spoločensky závažným a vysoko latentným javom, a preto je potrebné venovať im veľkú pozornosť. Útočia na ústavnosť a štátne zriadenie, narúšajú občianske spolužitie, útočia na zdravie a život občanov a sú rasovo motivované. Týmto protiprávnym konaním páchateľ často útočí na rasovo, národnostne, náboženským vyznaním alebo politickým presvedčením odlišujúcich sa občanov a potláča ich ľudské práva a slobody.[14]

5.1 Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov

Názory a postoje žiakov základných a stredných škôl k prejavom extrémizmu závisia vo veľkej miere od názorov a postojov osôb, ktoré si obľúbili a považujú ich za svoje vzory. Pri vyhodnotení tejto otázky bola využitá technika zisťovania váženého aritmetického priemeru (strednej hodnoty – mean) a podľa tejto hodnoty (od najnižšej po najvyššiu) bola zostavená tabuľka 45. Respondentom bola ponúknutá škála 9 najčastejších prejavov extrémizmu: negatívne výroky o rase, národe a etnických skupinách, prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb, agresívne správanie s extrémistickým charakterom, nosenie oblečenia a symbolov propagujúcich extrémizmus, zviditeľňovanie extrémizmu prostredníctvom tlačovín, propagácia extrémistických aktivít, účasť na podujatiach, ktoré extrémisti organizovali a nosenie nožov a iných nebezpečných vecí. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl sa v triednom kolektíve stretli najmä s negatívnymi vyjadreniami o rase, národe a etnických skupinách, s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb a s agresívnym správaním svojich rovesníkov. Nižší počet opýtaných videl u spolužiakov nože, pálky a iné nebezpečné veci, extrémistické symboly a oblečenie. Respondenti v najnižšom počte potvrdili, že spolužiaci sa chválili účasťou na rôznych extrémistických aktivitách, prípadne propagovali podujatia a tlačoviny, ktoré tieto skupiny organizovali a vydávali.

Tabuľka 45 *Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov*

Prejavy extrémizmu	Áno	Nie	Mean
negatívne vyjadrenia o rase, národe, etnických skupinách...	59,9	40,1	1,40
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám (Rómovia, Židia...)	52,8	47,2	1,47
agresívne správanie s extrémistickým charakterom	24,6	75,4	1,75
oblečenie propagujúce extrémizmus (tričká, topánky)	19,1	80,9	1,81
propagácia extrémistických tlačovín (letáky, časopisy...)	9,9	90,1	1,90
propagácia extrémistických aktivít (pochody, demonštrácie...)	11,0	89,0	1,89
nosenie nebezpečných vecí (nože, pálky, boxery...)	24,0	76,0	1,76
účasť na extrémistických aktivitách (zrazy, koncerty...)	15,1	84,9	1,85
symboly propagujúce rasizmus (nápisy, tetovanie...)	20,1	79,9	1,80

[14] Chmelík, J.: Extremismus a jeho právní a sociálne aspekty. Praha : Linde, 2001. ISBN 80-7201-265-7, s. 58-59.

Obidve skupiny opýtaných, častejšie dievčatá (61,5 %, chlapci: 58,3 %) uvádzali, že spolužiaci sa negatívne vyjadrovali o rase, národe a o niektorých etnických skupinách. Dievčatá (54,9 %, chlapci: 50,7 %) zažili u rovesníkov aj prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb. Chlapci sa častejšie stretli s agresívnym správaním (chlapci: 28,8 %, dievčatá: 20,4 %), videli spolužiakov nosiť extrémistické oblečenie (chlapci: 22,4 %, dievčatá: 15,7 %), symboly (chlapci: 24,7 %, dievčatá: 15,5 %), ktoré propagovali toto hnutie, zažili zviditeľňovanie tlačovín (chlapci: 12,7 %, dievčatá: 7,0 %) a aktivít, ktoré extrémisti organizovali (chlapci: 14,7 %, dievčatá: 7,2 %). Chlapci zároveň vo vyššej miere uvádzali, že spolužiaci nosili pri sebe rôzne nebezpečné veci (chlapci: 27,3 %, dievčatá: 20,6 %) a zúčastnili sa na extrémistických aktivitách (chlapci: 16,9 %, dievčatá: 13,2 %). Z týchto zistení je zrejmé, že s prejavmi extrémizmu sa v triednych kolektívoch výrazne častejšie stretli chlapci než dievčatá.

Všetci respondenti najčastejšie počuli od spolužiakov negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách. Deviataci mali viac skúseností s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb, agresívnym správaním spolužiakov, propagovaním extrémistických tlačovín, nosením nebezpečných vecí a symbolov, ktoré toto hnutie zviditeľňovali. Žiaci 8. ročníkov základných škôl a 2. ročníkov stredných škôl videli vo vyššej miere u rovesníkov v triede extrémistické oblečenie. S propagáciou aktivít, ktoré tieto skupiny organizovali sa v triednom kolektíve stretli najmä prváci, ôsmaci mali spolužiakov, ktorí sa chválili účasťou na ich podujatiach. Z uvedených zistení vyplynulo, že prejavy extrémizmu zažili v triednom kolektíve najčastejšie žiaci 9. ročníkov základných škôl. Najmenej týchto negatívnych skúseností mali tretiaci.

Tabuľka 46 *Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov podľa ročníkov*

Prejavy extrémizmu	**7. ročník ZŠ**	**8. ročník ZŠ**	**9. ročník ZŠ**	**1. ročník SŠ**	**2. ročník SŠ**	**3. ročník SŠ**
negatívne vyjadrenia o rase...	56,5	53,9	68,9	55,7	63,2	59,5
prejavy nenávisti voči skupinám	50,6	48,1	59,3	49,6	55,2	53,1
agresívne správanie	26,9	27,9	28,2	23,3	24,4	18,1
oblečenie propagujúce extrémizmus	20,1	22,2	16,6	17,8	22,0	15,5
propagácia extrém. tlačovín	11,1	9,8	11,9	10,1	8,2	8,5
propagácia extrém. aktivít	10,8	10,5	11,0	12,1	10,8	10,9
nosenie nebezpečných vecí	21,7	23,9	26 ,8	23,0	25,6	23,2
účasť na extrém. aktivitách	14,8	17,4	15,5	16,5	13,5	13,0
symboly propagujúce rasizmus	18,8	21,0	24,8	17,8	20,7	16,8

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Žiaci stredných odborných škôl (56,6 %), aj gymnazisti (65,8 %) v najvyššom počte zažili v triede negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách. Gymnazisti častejšie zaznamenali prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb (G: 58,4 %, SOŠ: 49,9 %) a nosenie nožov, pálok a iných nebezpečných

vecí (G: 25,9 %, SOŠ: 23,1 %). Žiaci stredných odborných škôl sa vo vyššej miere stretli v triede s extrémistickým oblečením (SOŠ: 21,5 %, G: 13,2 %), so symbolmi, ktoré tento negatívny jav zviditeľňovali (SOŠ: 20,7 %, G: 14,6 %), zažili propagovanie aktivít (SOŠ: 12,2 %, G: 9,4 %) a tlačovín (SOŠ: 9,9 %, G: 7,1 %), ktoré tieto skupiny zabezpečovali. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl vedel o účasti spolužiakov na extrémistických aktivitách (SOŠ: 14,4 %, G: 14,1 %) a stretol sa aj s ich agresívnym správaním (SOŠ: 22,2 %, G: 21,9 %). Prezentované údaje potvrdili, že s prejavmi extrémizmu sa u svojich spolužiakov častejšie stretli žiaci stredných odborných škôl než gymnazisti.

Opýtaní zo všetkých aglomeračných jednotiek sa najčastejšie stretli u spolužiakov s negatívnymi vyjadreniami o rase, národe a etnických skupinách. Respondenti s trvalým bydliskom v najmenších obciach videli častejšie než ostatní u spolužiakov rôzne nebezpečné veci, extrémistické oblečenie a stretli sa aj s propagovaním ich tlačovín a aktivít, ako aj s účasťou spolužiakov na nich. Opýtaní s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov zažili v triede prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb a agresívne správanie s extrémistickým podtónom. Respondenti z miest s počtom vyšším než 100 000 obyvateľov videli u spolužiakov rôzne symboly, ktoré zviditeľňovali tento negatívny jav. Zistené údaje potvrdili, že s prejavmi extrémizmu v triednom kolektíve sa najčastejšie stretli opýtaní z najmenších obcí. Najlepšia situácia bola evidovaná v skupine žiakov žijúcich v obciach s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov.

Tabuľka 47 *Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov podľa veľkosti bydliska*

Prejavy extrémizmu	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac ako 100 000
negatívne vyjadrenia o rase, národe	53,8	56,3	64,3	71,0	60,5
prejavy nenávisti voči skupinám	49,6	50,3	59,0	54,4	51,2
agresívne správanie	24,9	23,0	27,2	23,7	24,4
oblečenie propagujúce extrémizmus	22,2	19,6	19,8	17,4	13,1
propagácia extrém. tlačovín	13,3	9,4	8,7	9,3	8,2
propagácia extrém. aktivít	13,1	12,1	8,1	8,9	12,7
nosenie nebezpečných vecí	27,7	20,9	26,3	23,0	22,0
účasť na extrém. aktivitách	19,2	13,8	13,7	12,2	16,8
symboly propagujúce rasizmus	21,2	17,8	21,3	21,9	26,6

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Všetci opýtaní počuli najčastejšie od spolužiakov negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách. Respondenti z Trenčianskeho kraja zažili v triednom kolektívne prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb. Žiaci v Trnavskom kraji sa častejšie než ostatní stretli u rovesníkov v triede s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, oblečením, propagovaním tlačovín a aktivít, ktoré tieto skupiny organizovali, s nosením rôznych nebezpečných vecí a extrémistických symbolov. Mladým obyvateľom

Bratislavského kraja sa spolužiaci vo vyššej miere pochválili účasťou na extrémistických podujatiach. Z týchto zistení vyplynulo, že prejavy extrémizmu videli v triede najmä žiaci základných a stredných škôl z Trnavského kraja. Najmenej týchto skúseností mali respondenti v Banskobystrickom a v Nitrianskom kraji.

Tabuľka 48 *Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov podľa kraja*

Prejavy extrémizmu	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
negatívne vyjadrenia o rase, národe	59,2	66,9	65,3	69,6	55,5	58,8	53,5	50,4
prejavy nenávisti voči skupinám	51,3	61,6	62,5	53,4	48,2	52,2	51,5	44,2
agresívne správanie	24,1	33,1	29,4	18,5	27,5	20,8	23,6	23,7
oblečenie propagujúce extrémizmus	15,3	33,1	23,8	14,2	18,8	12,5	18,5	20,4
propagácia extrém. tlačovín	10,2	15,5	11,2	6,8	11,4	5,5	9,4	11,4
propagácia extrém. aktivít	13,9	14,9	13,3	7,4	13,0	6,6	7,7	12,3
nosenie nebezpečných vecí	23,9	36,8	27,6	19,6	21,2	23,2	20,9	21,9
účasť na extrém. aktivitách	19,4	18,6	14,3	12,8	17,3	10,4	14,1	15,6
symboly propagujúce rasizmus	19,8	26,9	23,1	21,0	21,6	14,9	14,1	21,0

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Stredoškoláci aj žiaci základných škôl sa v najvyššom počte stretli u spolužiakov s negatívnymi vyjadreniami o rase, národe a etnických skupinách. Žiaci základných škôl zažili vo vyššej miere v triede agresívne správanie s extrémistickým charakterom, videli rovesníkov nosiť oblečenie a symboly, ktoré tento negatívny jav propagovali, stretli sa s upozorňovaním na tlačoviny a aktivity, ktoré tieto skupiny organizovali, ako aj s účasťou spolužiakov na nich. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl, zaznamenal v triednom kolektíve prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb a nosenie nožov, pálok a iných nebezpečných vecí.

Tabuľka 49 *Prejavy extrémizmu zaznamenané u spolužiakov podľa typu školy*

Prejavy extrémizmu	ZŠ	SŠ
negatívne vyjadrenia o rase, národe, etnických skupinách...	60,1	59,7
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám (Rómovia, Židia...)	52,9	52,8
agresívne správanie s extrémistickým charakterom	27,4	22,1
oblečenie propagujúce extrémizmus (tričká, topánky)	19,6	18,7
propagácia extrémistických tlačovín (letáky, časopisy)	10,9	8,9
propagácia extrémistických aktivít (pochody, demonštrácie...)	10,8	8,2
nosenie nebezpečných vecí (nože, pálky, boxery...)	24,0	24,0
účasť na extrémistických aktivitách (zrazy, koncerty...)	16,0	14,3
symboly propagujúce extrémizmus (nápisy, tetovanie...)	21,8	18,6

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Prezentované zistenia potvrdili, že prejavy extrémizmu boli evidované v základných školách v pomerne vysokej miere. Považujeme za dôležité venovať tomuto závažnému sociálno-patologickému javu viac pozornosti najmä v tomto type škôl, pretože ich navštevujú mladší žiaci. V danej oblasti sa osvedčila realizácia preventívnych aktivít, ktorá je doplnená rozhovormi

so žiakmi, napríklad na triednických hodinách alebo vo výučbe iných predmetov. Je dôležité, aby pedagógovia poznali názory a postoje svojich žiakov a v prípade potreby ich mohli spoločne s rodičmi vhodným spôsobom korigovať.

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 a 2024

Prezentované zistenia potvrdili, že od roku 2016 sa výrazne znížil (-13,6 p. b.) počet respondentov, ktorí sa v triednom kolektíve stretli s agresívnym správaním, veľmi mierne klesol aj počet žiakov, ktorí videli v triede nože, pálky a iné nebezpečné veci (-1,2 p. b.) a zažili propagovanie extrémistických podujatí (-0,7 p. b.). Zvýšil sa počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí sa v triednom kolektíve stretli s negatívnymi vyjadreniami a rase, národe a etnických skupinách (+10,5 p. b.), extrémistickým oblečením (+6,1 p. b.), účasťou spolužiakov na extrémistických podujatiach (+4,7 p. b.), prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb (+2,6 p. b.), propagovaním tlačovín (+1,5 p. b.) a s extrémistickými symbolmi (+4,5 p. b.). Komparácia výsledkov výskumu za roky 2023 a 2024 ukázala zvýšenie počtu opýtaných, ktorí sa u spolužiakov stretli so všetkými uvedenými extrémistickými prejavmi.

Tabuľka 50 *Komparácia údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 a 2024*

Prejavy extrémizmu u spolužiakov	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
negatívne vyjadrenia o rase	49,4	62,9	49,7	70,0	43,4	44,8	44,6	50,0	59,9
prejavy nenávisti	50,2	68,5	44,2	64,2	38,0	41,7	40,3	47,1	52,8
agresívne správanie	38,2	57,8	44,5	60,6	14,6	35,3	15,5	16,0	24,6
extrémistické oblečenie	13,0	26,4	9,9	26,6	13,0	13,1	12,8	13,3	19,1
propagácia extrém. tlačovín	8,4	13,2	11,2	14,9	6,9	7,2	7,2	5,1	9,9
propagácia extrém. aktivít	11,7	15,6	20,4	17,0	7,2	7,2	6,9	6,3	11,0
nosenie nebezpečných vecí	25,2	33,0	17,4	32,1	17,8	18,6	17,3	19,7	24,0
účasť na extrém. aktivitách	10,4	13,3	16,1	15,1	8,8	9,2	10,6	10,9	15,1
extrémistické symboly	15,6	29,4	9,3	26,0	13,6	12,3	12,3	13,4	20,1

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

5.2 Prejavy extrémizmu vyskytujúce sa v rodine

Respondenti sa v domácom prostredí stretli najmä s negatívnymi vyjadreniami o rase a národe..., prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb, agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, nosením nebezpečných vecí, osobnou účasťou príbuzných na podujatiach, ktoré tieto skupiny organizovali, oblečením a symbolmi, ktoré tento extrémizmus zviditeľňovali. Najnižší počet opýtaných zažil v domácom prostredí propagovanie extrémistických aktivít a tlačovín. Dáta ukázali, že v rodinnom prostredí respondentov boli medzi jednotlivým prejavmi extrémizmu malé rozdiely.

Tabuľka 51 *Prejavy extrémizmu zaznamenané v rodine*

Prejavy extrémizmu	Áno	Nie	Mean
negatívne vyjadrenia o rase, národe, etnických skupinách...	24,5	75,5	1,76
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám (Rómovia, Židia...)	22,6	77,8	1,78
agresívne správanie s extrémistickým charakterom	8,0	92,0	1,92
oblečenie propagujúce extrémizmus (tričká, topánky)	4,8	95,1	1,95
propagácia extrémistických tlačovín (letáky, časopisy...)	4,6	95,4	1,96
propagácia extrémistických aktivít (pochody, demonštrácie...)	4,6	95,4	1,96
nosenie nebezpečných vecí (nože, pálky, boxery...)	7,2	92,8	1,93
účasť na extrémistických aktivitách (zrazy, koncerty...)	6,6	93,4	1,94
symboly propagujúce rasizmus (nápisy, tetovanie...)	5,3	94,7	1,95

Chlapci (22,5 %), aj dievčatá (26,4 %) najčastejšie zažili doma negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách. Dievčatá (23,2 %, chlapci: 21,2 %) sa vo vyššej miere stretli s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb. U chlapcov sa v rodine častejšie vyskytovalo agresívne správanie s extrémistickým charakterom (chlapci: 8,8 %, dievčatá: 7,1%), oblečenie (chlapci: 5,6 %, dievčatá: 3,9 %) a symboly zviditeľňujúce tento negatívny jav (chlapci: 6,1 %, dievčatá: 4,5 %), propagovanie extrémistických tlačovín (chlapci: 5,6 %, dievčatá: 3,4 %), aktivít (chlapci: 5,1 %, dievčatá: 4,0 %) a nosenie nožov a iných nebezpečných vecí (chlapci: 7,8 %, dievčatá: 6,5 %). Približne rovnaký počet opýtaných (chlapci: 6,7 %, dievčatá: 6,4 %) uviedol, že ich príbuzní sa osobne zúčastnili na podujatiach, ktoré extrémisti organizovali. Z prezentovaných výsledkov výskumu je zrejmé, že s prejavmi extrémizmu sa v rodinnom prostredí častejšie stretli chlapci než dievčatá.

Tabuľka 52 *Prejavy extrémizmu zaznamenané v rodine podľa ročníkov*

Prejavy extrémizmu	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
negatívne vyjadrenia o rase...	17,9	21,7	24,4	25,9	29,6	25,5
prejavy nenávisti voči skupinám	18,9	19,3	19,0	29,1	25,6	20,8
agresívne správanie	6,8	7,2	9,2	10,3	7,6	6,5
oblečenie propagujúce extrémizmus	4,0	6,0	4,0	5,7	4,9	4,1
propagácia extrém. tlačovín	3,4	4,1	4,7	4,9	5,5	4,4
propagácia extrém. aktivít	4,0	4,8	4,3	5,9	4,2	4,4
nosenie nebezpečných vecí	7,1	6,2	7,3	7,8	8,7	5,7
účasť na extrém. aktivitách	6,8	9,3	5,9	8,5	4,7	4,7
symboly propagujúce rasizmus	4,0	5,3	5,2	7,5	5,9	3,9

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Deviataci, ôsmaci, druháci a tretiaci najčastejšie počuli od rodičov a súrodencov negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách. Siedmaci a prváci zažili doma prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb. Žiaci 1. ročníkov sa častejšie než ostatní stretli s agresívnym správaním, s propagáciou extrémistických aktivít a so symbolmi, ktoré toto hnutie zviditeľňovali. Žiaci

8. ročníkov základných škôl mali vo zvýšenej miere doma extrémistické oblečenie a ich príbuzní sa zúčastnili na podujatiach, ktoré členovia tohto hnutia organizovali. Žiaci 2. ročníkov videli u súrodencov nože a iné nebezpečné veci a stretli sa aj s propagovaním extrémistických tlačovín. Z týchto zistení vyplynulo, že prejavy extrémizmu zažili v domácom prostredí najmä prváci. Najmenej negatívnych skúseností mali žiaci 3. ročníkov stredných škôl.

Gymnazisti (32,1 %, SOŠ: 24,6 %) najčastejšie zaznamenali v domácom prostredí negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách, žiaci stredných odborných škôl (25,1 %, G: 27,3 %) sa stretli s prejavmi nenávisti voči niektorým osobám. Gymnazisti vo vyššej miere zažili agresívne správanie s extrémistickým podtónom (G: 8,9 %, SOŠ: 7,7 %) a účasť na podujatiach, ktoré tieto skupiny organizovali (G: 6,4 %, SOŠ: 5,6 %). Žiaci stredných odborných škôl videli príbuzných nosiť oblečenie charakteristické pre extrémistov (SOŠ: 6,1 %, G: 2,6 %), stretli sa s propagovaním extrémistických tlačovín (SOŠ: 6,0 %, G: 3,1 %) a aktivít (SOŠ: 5,6 %, G: 3,3 %), s nosením nebezpečných vecí (SOŠ: 8,0 %, G: 6,4 %) a symbolov tohto negatívneho javu (SOŠ: 6,7 %, G: 4,0 %). Údaje potvrdili, že v domácom prostredí sa s prejavmi extrémizmu častejšie stretli žiaci stredných odborných škôl než gymnazisti.

Tabuľka 53 *Prejavy extrémizmu zaznamenané v rodine podľa veľkosti bydliska*

Prejavy extrémizmu	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac ako 100 000
negatívne vyjadrenia o rase...	22,5	26,0	25,1	25,3	22,0
prejavy nenávisti	24,4	21,5	24,1	18,9	19,9
agresívne správanie	8,3	6,8	8,7	7,4	9,3
oblečenie propagujúce extrémizmus	5,4	4,9	5,6	2,2	4,5
propagácia extrém. tlačovín	6,7	4,6	3,6	4,1	3,1
propagácia extrém. aktivít	7,4	4,3	3,8	1,9	4,8
nosenie nebezpečných vecí	7,8	6,7	7,4	8,8	6,2
účasť na extrém. aktivitách	8,1	6,3	5,9	4,4	7,9
symboly propagujúce rasizmus	6,5	4,7	5,6	4,4	5,2

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Opýtaní z malých aglomeračných jednotiek s počtom vyšším než 2 000 obyvateľov sa v domácom prostredí najčastejšie stretli s negatívnymi výrokmi a rase, národe a etnikách. Respondenti z najmenších obcí zažili v najvyššej miere prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb. Oslovení žiaci s trvalým bydliskom v najväčších mestách zaznamenali u rodičov a súrodencov agresívne správanie s extrémistickým podtónom, pričom opýtaní s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov ich videli nosiť oblečenie, ktoré propagovalo tento negatívny jav. Respondenti z najmenších obcí častejšie než ostatní zažili doma zviditeľňovanie rôznych extrémistických tlačovín, stretli sa s osobnou účasťou príbuzných na podujatiach, ktoré tieto skupiny organizovali a videli ich nosiť symboly charakteristické pre tento nebezpečný jav. Žiaci žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov uvádzali, že ich súrodenci mali pri sebe nože, pálky a iné nebezpečné veci. Zistené údaje potvrdili, že s prejavmi extrémizmu

sa v domácom prostredí najčastejšie stretli respondenti z najmenších aglomeračných jednotiek. Najlepšia situácia bola evidovaná v skupine opýtaných žijúcich v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov.

Opýtaní žijúci v Bratislavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Žilinskom, Prešovskom, Banskobystrickom a v Košickom kraji najčastejšie počuli od príbuzných negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách. Respondenti z Trnavského a z Prešovského kraja zažili doma prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb. Žiaci s trvalým bydliskom v Žilinskom kraji sa u rodičov a súrodencov stretli s agresívnym správaním s extrémistickým charakterom. Opýtaní z Košického kraja videli príbuzných nosiť extrémistické oblečenie, symboly, ktoré propagovali extrémizmus a zažili aj propagovanie aktivít, ktoré členovia tohto hnutia organizovali. Respondenti žijúci v Trnavskom kraji častejšie než ostatní zažili v domácom prostredí propagáciu extrémistických tlačovín, uvádzali účasť súrodencov na podujatiach, ktoré tieto skupiny organizovali a videli ich nosiť aj rôzne nebezpečné veci. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že s prejavmi extrémizmu sa vo svojich rodinách stretli žiaci základných a stredných škôl s trvalým bydliskom v Trnavskom a v Košickom kraji. Najmenej týchto negatívnych skúseností mali opýtaní z Banskobystrického kraja.

Tabuľka 54 *Prejavy extrémizmu zaznamenané v rodine podľa kraja*

Prejavy extrémizmu	**BA**	**TT**	**TN**	**NR**	**ZA**	**BB**	**PO**	**KE**
negatívne vyjadrenia o rase, národe...	22,1	26,4	27,2	27,8	23,9	26,4	23,9	18,7
prejavy nenávisti	21,5	27,3	26,2	23,0	18,4	18,7	24,9	18,4
agresívne správanie	9,7	9,1	6,8	5,1	11,0	3,8	8,4	10,2
oblečenie propagujúce extrémizmus	4,8	7,0	6,5	2,3	4,3	2,1	4,7	8,2
propagácia extrém. tlačovín	3,7	6,6	3,7	3,4	5,9	2,8	5,1	6,0
propagácia extrém. aktivít	6,2	5,8	4,1	3,4	4,7	2,8	3,0	6,6
nosenie nebezpečných vecí	7,1	11,2	6,5	4,0	7,8	5,5	8,1	8,4
účasť na extrém. aktivitách	9,3	9,9	4,2	4,5	7,5	4,5	4,2	8,4
symboly propagujúce rasizmus	6,0	6,2	4,4	2,8	7,1	3,5	4,0	9,0

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných aj stredných škôl zaznamenali u rodičov a súrodencov najčastejšie negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách. Stredoškoláci zažili vo vyššej miere prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb, videli súrodencov nosiť nože, pálky a iné nebezpečné veci, extrémistické symboly a stretli sa aj s propagovaním ich tlačovín. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl sa u príbuzných stretol s agresívnym správaním, oblečením charakteristickým pre toto hnutie a so zviditeľňovaním extrémistických podujatí. Žiaci základných škôl mali vo vyššej miere súrodencov, ktorí sa zúčastnili na podujatiach, ktoré organizovali členovia tohto hnutia. Výskumné zistenia potvrdili, že tieto negatívne prejavy boli častejšie zaregistrované v rodinnom prostredí žiakov stredných škôl. Rodičia by mali

dávať vo zvýšenej miere pozor na extrémistické prejavy v ich okolí a snažiť sa ochrániť svoje dospievajúce deti.

Tabuľka 55 *Prejavy extrémizmu zaznamenané v rodine podľa typu školy*

Prejavy extrémizmu	ZŠ	SŠ
negatívne vyjadrenia o rase, národe, etnických skupinách...	21,6	272
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám (Rómovia, Židia...)	19,1	25,2
agresívne správanie s extrémistickým charakterom	7,8	8,1
oblečenie propagujúce extrémizmus (tričká, topánky)	4,7	4,9
propagácia extrémistických tlačovín (letáky, časopisy)	4,1	5,0
propagácia extrémistických aktivít (pochody, demonštrácie...)	4,4	4,8
nosenie nebezpečných vecí (nože, pálky, boxery...)	6,8	7,5
účasť na extrémistických aktivitách (zrazy, koncerty...)	7,4	5,9
symboly propagujúce extrémizmus (nápisy, tetovanie...)	4,9	5,8

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Porovnanie údajov za roky 2021, 2022, 2023 a 2024

Prezentované zistenia potvrdili, že od roku 2021 výrazne stúpol počet respondentov, ktorí sa doma stretli s negatívnymi výrokmi o rase, národe a etnických skupinách (+16,9 p. b.) a s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb (+14,9 p. b.). Miernejšie sa zvýšil počet opýtaných, ktorí zažili doma propagovanie extrémistických aktivít (+2,4 p. b.) a tlačovín (+2,5 p. b.), stretli sa s oblečením charakteristickým pre toto hnutie (+2,5 p. b.), nosením rôznych symbolov (+2,9 p. b.), nožov a iných nebezpečných vecí (+4,0 p. b.), účasťou príbuzných na extrémistických podujatiach (+3,9 p. b.) a zažili aj ich agresívne správanie (+1,3 p. b.). Príčinou zvýšeného počtu extrémistických prejavov v rodinách môže byť nespokojnosť občanov so súčasnou politickou a veľmi zlou ekonomickou situáciou na Slovensku.

Tabuľka 56 *Komparácia údajov za roky 2021, 2022, 2023 a 2024*

Prejavy extrémizmu zaznamenané v rodine	2021	2022	2023	2024
negatívne vyjadrenia o rase, národe, etnikách	7,6	17,3	19,9	24,5
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám	7,3	15,8	20,3	22,2
agresívne správanie s extrémistickým charakterom	6,7	5,3	5,1	8,0
oblečenie propagujúce extrémizmus	2,3	3,5	3,5	4,8
propagácia extrémistických tlačovín	2,1	3,3	3,0	4,6
propagácia extrémistických aktivít	2,2	3,4	2,5	4,6
nosenie nebezpečných vecí	3,2	5,0	4,7	7,2
účasť na extrémistických aktivitách	2,7	4,9	5,1	6,6
symboly propagujúce rasizmus	2,4	3,4	3,1	5,3

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

5.3 Prejavy extrémizmu zaznamenané v rovesníckej skupine

Žiaci základných a stredných škôl najčastejšie zažili v rovesníckej skupine negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách a prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb. Nižší počet opýtaných videl u rovesníkov nože, pálky a iné nebezpečné veci, zažil agresívne správanie s extrémistickým charakterom, videl symboly a oblečenie zviditeľňujúce tento závažný negatívny

celospoločenský jav a stretol sa s osobnou účasťou na ich podujatiach. Respondenti v najnižšej miere potvrdili, že niektorí kamaráti propagovali aktivity a tlačoviny, ktoré extrémisti vydávali.

Tabuľka 57 *Prejavy extrémizmu zaznamenané v rovesníckej skupine*

Prejavy extrémizmu	Áno	Nie	Mean
negatívne vyjadrenia o rase, národe, etnických skupinách...	52,3	47,7	1,48
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám (Rómovia, Židia...)	46,6	53,4	1,53
agresívne správanie s extrémistickým charakterom	19,9	80,1	1,80
oblečenie propagujúce extrémizmus (tričká, topánky)	16,3	83,7	1,84
propagácia extrémistických tlačovín (letáky, časopisy...)	8,4	91,6	1,92
propagácia extrémistických aktivít (pochody, demonštrácie...)	9,6	90,4	1,90
nosenie nebezpečných vecí (nože, pálky, boxery...)	24,9	75,1	1,75
účasť na extrémistických aktivitách (zrazy, koncerty...)	14,1	85,9	1,86
symboly propagujúce rasizmus (nápisy, tetovanie...)	19,1	80,9	1,81

Obidve skupiny opýtaných (chlapci: 54,9 %, dievčatá: 49,5 %) najčastejšie uvádzali, že ich kamaráti sa negatívne vyjadrovali o rase, národe a etnických skupinách. Chlapci častejšie zažili v rovesníckej skupine prejavy nenávisti voči určitým skupinám osôb (chlapci: 49,1 %, dievčatá: 44,1 %), agresívne správanie s extrémistickým charakterom (chlapci: 25,5 %, dievčatá: 14,2 %), videli u priateľov oblečenie (chlapci: 20,5 %, dievčatá: 12,0 %), symboly propagujúce rasizmus (chlapci: 24,4 %, dievčatá: 13,6 %), nože, pálky a iné rôzne nebezpečné veci (chlapci: 29,4 %, dievčatá: 20,2 %). Zároveň sa vo vyššej miere stretli s propagovaním tlačovín (chlapci: 11,4 %, dievčatá: 5,2 %) a aktivít, ktoré tieto skupiny organizovali (chlapci: 11,8 %, dievčatá: 7,3 %), prípadne sa im kamaráti pochválili s účasťou na extrémistických podujatiach (chlapci: 15,4 %, dievčatá: 12,8 %). Z uvedených dát možno konštatovať, že prejavy extrémizmu zažívali v partii rovesníkov výrazne častejšie chlapci než dievčatá.

Všetci oslovení žiaci najčastejšie počuli od svojich kamarátov negatívne vyjadrenia o rase a národe. Deviataci zažili v skupine rovesníkov prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb, agresívne správanie s extrémistickým charakterom a videli u nich symboly zviditeľňujúce toto hnutie. Druháci častejšie uvádzali, že priatelia nosili oblečenie, charakteristické pre členov tohto hnutia. Žiaci 1. ročníkov vo vyššej miere zažili, že ich rovesníci mali pri sebe nože, pálky a iné nebezpečné veci, upozorňovali na extrémistické tlačoviny a aktivity a na týchto podujatiach sa aj osobne zúčastnili. Z výskumných zistení vyplynulo, že s prejavmi extrémizmu sa v partii rovesníkov stretli najčastejšie žiaci 1. ročníkov stredných škôl. Najmenej týchto negatívnych skúseností mali siedmaci.

Tabuľka 58 *Prejavy extrémizmu zaznamenané v rovesníckej skupine podľa ročníkov*

Prejavy extrémizmu	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
negatívne vyjadrenia o rase...	44,8	44,2	60,2	52,1	56,4	53,8
prejavy nenávisti voči skupinám	43,2	41,3	51,4	45,2	50,2	47,0
agresívne správanie	20,1	18,4	23,0	20,7	19,5	17,9
oblečenie propagujúce extrém.	16,4	15,8	13,3	17,8	19,3	14,8
propagácia extrém. tlačovín	6,8	9,1	9,6	10,1	7,6	6,8
propagácia extrém. aktivít	9,3	7,6	9,2	11,9	10,8	8,8
nosenie nebezpečných vecí	21,0	22,0	24,6	31,5	27,3	21,8
účasť na extrém. aktivitách	10,8	12,6	14,6	18,3	16,1	11,5
symboly propagujúce rasizmus	13,3	20,3	22,7	17,8	19,7	18,9

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Žiaci stredných odborných škôl (54,5 %), aj gymnazisti (53,6 %) sa v rovesníckej skupine stretli najmä s negatívnymi vyjadreniami o rase, národe a etnikách. Žiaci stredných odborných škôl zaznamenali vo vyššej miere u svojich kamarátov extrémistické oblečenie (SOŠ: 18,8 %, G: 14,8 %) a symboly (SOŠ: 22,0 %, G: 12,9 %), stretli sa s agresívnym správaním (SOŠ: 19,8 %, G: 18,6 %), propagovaním tlačovín (SOŠ: 9,4 %, G: 5,7 %) a aktivít, ktoré členovia tohto hnutia organizovali (SOŠ: 11,6 %, G: 8,5 %), ako aj s účasťou rovesníkov na extrémistických podujatiach (SOŠ: 15,9 %, G: 14,4 %). Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl mal kamarátov, ktorí nenávideli niektoré skupiny osôb (SOŠ: 47,6 %, G: 47,8 %) a nosili nože a iné nebezpečné veci (SOŠ: 27,1 %, G: 26,7 %). Prezentované dáta potvrdili, že žiaci stredných odborných škôl sa v rovesníckej skupine stretávali s prejavmi extrémizmu omnoho častejšie než gymnazisti. Preto považujeme za potrebné venovať v tomto type stredných škôl výrazne viac pozornosti dlhodobým a efektívnym preventívnym aktivitám.

Všetci opýtaní sa v rovesníckej skupine stretli s negatívnymi vyjadreniami o rase, národe a etnických skupinách. Respondenti žijúci v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov mali viac skúseností s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb, zažili v partii agresívne správanie s extrémistickým charakterom a videli u kamarátov nože, pálky a iné nebezpečné veci. Žiaci pochádzajúci z najmenších obcí sa u rovesníkov stretli s oblečením, ktoré toto hnutie charakterizovalo, s propagovaním extrémistických aktivít a aj s účasťou kamarátov na nich. Mladí obyvatelia miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov videli priateľov nosiť rôzne extrémistické symboly, pričom opýtaní s trvalým bydliskom v obciach s počtom od 2 001 do 10 000 obyvateľov zažili častejšie než ostatní v rovesníckej skupine propagovanie ich tlačovín. Zistené údaje potvrdili, že s prejavmi extrémizmu sa u svojich rovesníkov najčastejšie stretli opýtaní pochádzajúci z najmenších obcí a z miest od 10 001 do 50 000 obyvateľov. Najlepšia situácia bola evidovaná v skupine žiakov žijúcich vo veľkomestách.

Tabuľka 59 *Prejavy extrémizmu zaznamenané v rovesníckej skupine podľa veľkosti bydliska*

Prejavy extrémizmu	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac ako 100 000
negatívne vyjadrenia o rase, národe...	44,9	52,0	56,6	60,7	48,8
prejavy nenávisti	42,2	44,7	51,2	49,6	47,1
agresívne správanie	20,3	20,1	21,6	15,2	17,9
oblečenie propagujúce extrémizmus	18,7	17,4	14,9	15,6	12,7
propagácia extrém. tlačovín	9,6	10,2	8,1	8,5	4,8
propagácia extrém. aktivít	11,6	8,6	8,9	10,8	9,3
nosenie nebezpečných vecí	25,1	24,3	27,9	22,6	21,0
účasť na extrém. aktivitách	18,0	13,1	12,9	14,8	12,0
symboly propagujúce rasizmus	17,3	18,5	18,6	22,6	21,3

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Respondenti najčastejšie počuli od kamarátov negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách. Žiaci základných a stredných škôl v Trnavskom, Trenčianskom a v Košickom kraji zažili v rovesníckej skupine agresívne správanie s extrémistickým charakterom. Respondenti z Trenčianskeho kraja sa stretli s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb. Opýtaní v Trnavskom kraji mali častejšie kamarátov, ktorí nosili extrémistické oblečenie a nože, pálky a iné nebezpečné veci. Žiaci v Košickom kraji si našli priateľov, ktorí propagovali extrémistické tlačoviny. Respondenti zo Žilinského kraja propagovali aktivity, ktoré členovia tohto hnutia organizovali a ich kamaráti nosili symboly, ktoré toto hnutie zviditeľňovali. Respondenti v Bratislavskom kraji vo vyššej miere uvádzali, že ich priatelia sa na extrémistických podujatiach aj osobne zúčastnili. Z výsledkov výskumu vyplynulo, že s prejavmi extrémizmu sa v rovesníckej skupine stretli najmä žiaci z Trnavského kraja. Najmenej týchto negatívnych skúseností mali opýtaní s trvalým bydliskom v Banskobystrickom a v Prešovskom kraji.

Tabuľka 60 *Prejavy extrémizmu zaznamenané v rovesníckej skupine podľa kraja*

Prejavy extrémizmu	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
negatívne vyjadrenia o rase...	50,1	55,4	57,1	56,5	51,4	50,2	48,8	48,8
prejavy nenávisti voči	47,3	33,7	49,7	45,2	47,8	43,8	45,8	41,7
agresívne správanie	17,8	24,0	24,1	14,5	22,4	13,5	20,5	24,2
oblečenie propagujúce extrémizmus	14,7	23,6	17,3	13,4	18,8	12,5	11,8	19,9
propagácia extrém. tlačovín	7,4	11,2	9,2	5,7	12,5	3,8	5,7	13,4
propagácia extrém. aktivít	10,8	11,4	10,9	6,8	12,9	6,6	6,4	10,8
nosenie nebezpečných vecí	24,9	35,1	25,9	22,2	24,7	23,3	20,5	24,4
účasť na extrém. aktivitách	17,1	16,5	13,7	13,1	15,4	9,3	12,5	16,3
symboly propagujúce rasizmus	21,8	21,9	14,7	21,3	25,1	15,2	13,8	18,7

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Stredoškoláci aj žiaci základných škôl sa v rovesníckej skupine stretli predovšetkým s negatívnymi vyjadreniami o rase, národe a etnických skupinách. Žiaci základných škôl zažili vo vyššej miere agresívne správanie

s extrémistickým podtónom. Stredoškoláci sa častejšie stretli v partii rovesníkov s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb, videli kamarátov nosiť extrémistické oblečenie, nože pálky a iné nebezpečné veci, zažili propagovanie extrémistických aktivít, na ktorých sa aj osobne zúčastnili. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl sa u rovesníkov stretol s extrémistickými symbolmi a so zviditeľňovaním ich tlačovín. Prezentované údaje potvrdili, že prejavy extrémizmu boli častejšie zaznamenané u stredoškolákov a žiaci základných škôl sa s nimi stretli v nižšej miere. V stredných školách je nutné venovať viac pozornosti predovšetkým preventívnym opatreniam, ale zaujímať sa aj o záujmy žiakov a možnosti hodnotného prežívania voľného času v kolektíve rovesníkov, ktorí nemajú extrémistické názory.

Tabuľka 61 *Prejavy extrémizmu zaznamenané v rovesníckej skupine podľa typu školy*

Prejavy extrémizmu	ZŠ	SŠ
negatívne vyjadrenia o rase, národe, etnických skupinách...	50,2	54,2
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám (Rómovia, Židia...)	45,5	47,7
agresívne správanie s extrémistickým charakterom	20,5	19,4
oblečenie propagujúce extrémizmus (tričká, topánky)	15,0	17,4
propagácia extrémistických tlačovín (letáky, časopisy)	8,6	8,1
propagácia extrémistických aktivít (pochody, demonštrácie...)	8,6	10,5
nosenie nebezpečných vecí (nože, pálky, boxery...)	22,6	26,9
účasť na extrémistických aktivitách (zrazy, koncerty...)	12,8	15,4
symboly propagujúce extrémizmus (nápisy, tetovanie...)	19,2	18,9

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Porovnanie údajov za roky 2021, 2022, 2023 a 2024

Od roku 2021 sa zvýšil počet respondentov, ktorí sa v rovesníckej skupine stretli so všetkými prejavmi, okrem agresívneho správania s extrémistickým charakterom (-9,1 p. b.). Zvýšil sa počet žiakov, ktorí u kamarátov zažili negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách (+13,5 p. b.), prejavy nenávisti voči niektorým skupinám (+8,8 p. b.), videli nosenie extrémistických symbolov (+5,5 p. b.), rôznych nebezpečných vecí (+4,8 p. b.) a oblečenia zviditeľňujúceho tento jav (+3,8 p. b.), zaznamenali účasť na aktivitách (+3,6 p. b.), propagovanie extrémistických aktivít (+2,0 p. b.) a tlačovín (+2,6 p. b.).

Tabuľka 62 *Komparácia údajov za roky 2021, 2022, 2023 a 2024*

Prejavy extrémizmu	2021	2022	2023	2024
negatívne vyjadrenia o rase, národe, etnikách	38,8	38,3	42,5	52,3
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám	37,8	35,6	40,3	46,6
agresívne správanie s extrémistickým charakterom	29,0	12,2	13,9	19,9
oblečenie propagujúce extrémizmus	12,5	12,1	11,7	16,3
propagácia extrémistických tlačovín	6,4	6,5	4,9	8,4
propagácia extrémistických aktivít	7,0	7,4	6,1	9,6
nosenie nebezpečných vecí	20,1	18,6	20,3	24,9
účasť na extrémistických aktivitách	10,5	11,7	12,2	14,1
symboly propagujúce rasizmus	13,6	12,6	13,1	19,1

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

Porovnanie údajov za skupiny osôb, ktoré vo veľkej miere ovplyvňujú správanie adolescentov ukázalo, že žiaci sa s prejavmi extrémizmu stretli najčastejšie u svojich spolužiakov a kamarátov, pričom boli v najnižšej miere zaznamenané v rodinnom prostredí. V triednom kolektíve boli vo vyššej miere evidované negatívne vyjadrenia o rase a etnických skupinách, prejavy nenávisti, agresívne správanie, propagácia extrémistických tlačovín a aktivít, nosenie symbolov a oblečenia charakteristických pre členov tohto hnutia, ako aj účasť na extrémistických podujatiach. V rovesníckej skupine sa častejšie vyskytovalo iba nosenie nebezpečných vecí. Uvedené údaje ukázali, aké je pre rodičov dôležité poznať kamarátov a spolužiakov, s ktorými sa ich dospievajúce deti stretávajú, pretože ich môžu negatívne ovplyvňovať.

Tabuľka 63 *Prejavy extrémizmu zaznamenané v triednom kolektíve, doma a v rovesníckej skupine*

Prejavy extrémizmu	Spolužiaci	Rodina	Kamaráti
negatívne vyjadrenia o rase, národe, etnických skupinách...	59,9	24,5	52,3
prejavy nenávisti voči niektorým skupinám (Rómovia, Židia...)	52,8	22,2	46,6
agresívne správanie s extrémistickým charakterom	24,6	8,0	19,9
oblečenie propagujúce extrémizmus (tričká, topánky)	19,1	4,8	16,3
propagácia extrémistických tlačovín (letáky, časopisy...)	9,9	4,6	8,4
propagácia extrémistických aktivít (pochody, demonštrácie...)	11,0	4,6	9,6
nosenie nebezpečných vecí (nože, pálky, boxery...)	24,0	7,2	24,9
účasť na extrémistických aktivitách (zrazy, koncerty...)	15,1	6,6	14,1
symboly propagujúce rasizmus (nápisy, tetovanie...)	20,1	5,3	19,1

Poznámka: Tabuľka je zostavená z kladných odpovedí respondentov uvádzaných v %.

6. Frekvencia výskytu prejavov extrémizmu

S prejavmi extrémizmu sa v školskom prostredí často stretlo 10,7 % opýtaných a občas ich zažilo až 68,4 % respondentov. Približne pätina (20,9 %) žiakov základných a stredných škôl prezentovala názor, že v ich triede sa tieto negatívne prejavy vôbec nevyskytovali.

S častými prejavmi extrémizmu sa v triednom kolektíve vo výrazne vyššom počte stretli chlapci (14,4 %, dievčatá: 7,0 %) než dievčatá, ktoré ich častejšie zažili občas (dievčatá: 73,3 %, chlapci: 63,5 %). Tieto negatívne skúsenosti nemalo 22,1 % chlapcov a asi pätina (19,7 %) dievčat. Zo zistených údajov vyplynulo, že s prejavmi extrémizmu sa v školskom prostredí stretli vo vyššom počte chlapci než dievčatá.

Časté prejavy extrémizmu zaregistrovali v školskom prostredí najčastejšie prváci a tretiaci. Ich občasný výskyt zaznamenali deviataci a druháci. Tieto negatívne skúsenosti nemala až necelá tretina ôsmakov, zatiaľ čo v skupine druhákov sa rovnako vyjadrilo len 15,4 % respondentov.

Tabuľka 64 *Výskyt prejavov extrémizmu v ZŠ a SŠ podľa ročníkov*

Prejavy extrémizmu	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
často	9,9	7,7	9,6	13,2	11,6	12,6
občas	64,8	63,9	72,4	67,7	73,0	66,5
vôbec	25,3	28,4	18,0	19,1	15,4	20,9

Gymnazisti videli v triednom kolektíve vo vyššej miere nielen časté (G: 13,9 %, SOŠ: 11,7 %), ale aj občasné (G: 71,8 %, SOŠ: 68,1 %) prejavy extrémizmu. Tieto negatívne skúsenosti nezažilo 20,2 % žiakov stredných odborných škôl a 14,3 % gymnazistov. Uvedené zistenia ukázali, že skúsenosti s extrémistickými prejavmi mali vo vyššom počte gymnazisti než žiaci stredných odborných škôl.

Častý výskyt prejavov extrémizmu deklarovali žiaci žijúci v mestách od 10 001 do 50 000 obyvateľov. Občas ich v škole zažili opýtaní z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Názor, že v ich triede sa prejavy extrémizmu nevyskytovali, uvádzali najčastejšie žiaci s trvalým bydliskom v najmenších obciach.

Tabuľka 65 *Výskyt prejavov extrémizmu v ZŠ a SŠ podľa veľkosti bydliska*

Prejavy extrémizmu	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
často	11,7	8,9	13,2	9,6	10,0
občas	61,6	68,4	70,7	75,6	68,4
vôbec	26,7	22,7	16,1	14,8	21,6

S častými extrémistickými prejavmi sa v školskom prostredí stretli respondenti žijúci v Trnavskom a v Žilinskom kraji. Názor, že prejavy extrémizmu sa v triede vyskytli len občas, prezentovali najmä mladí obyvatelia Trenčianskeho a Nitrianskeho kraja. Tieto negatívne skúsenosti nemala až necelá tretina žiakov pochádzajúcich z Košického kraja, zatiaľ čo v Trenčianskom kraji rovnako odpovedalo 14,4 % opýtaných. Z výskumných zistení je zrejmé, že prejavy extrémizmu v školskom prostredí najčastejšie zažili respondenti pochádzajúci z Trnavského a zo Žilinského kraja. V najnižšej miere sa s nimi stretli opýtaní s trvalým bydliskom v Košickom kraji.

Tabuľka 66 *Výskyt prejavov extrémizmu v ZŠ a SŠ podľa kraja*

Prejavy extrémizmu	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
často	10,2	12,8	10,9	9,4	13,0	8,3	11,1	11,3
občas	70,5	68,6	74,7	73,3	66,5	68,9	63,0	60,5
vôbec	19,3	18,6	14,4	17,3	20,5	22,8	25,9	28,2

Respondenti, ktorých kamaráti patrili k členom extrémistických hnutí, videli vo výrazne vyššom počte v triede časté (kamaráti sú extrémisti: 30,0 %, kamaráti nie sú extrémisti: 6,2 %), aj občasné (kamaráti sú extrémisti: 60,0 %, kamaráti nie sú extrémisti: 55,4 %) prejavy extrémizmu. Tieto negatívne skúsenosti nemalo len 10,0 % žiakov, ktorí udržiavali priateľské kontakty s členmi týchto hnutí, zatiaľ čo v skupine respondentov, ktorých kamaráti

nepatrili k extrémistom, rovnako odpovedala viac než tretina (38,4 %) opýtaných. Z prezentovaných dát vyplynulo, že extrémistické prejavy vedeli výrazne častejšie identifikovať respondenti, ktorých kamaráti si osvojili extrémistické názory, než žiaci, ktorí sa s takýmito rovesníkmi nepriatelili.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Časté aj občasné prejavy extrémizmu zažili v triede vo vyššej miere stredoškoláci. Názor, že v ich triede sa tieto negatívne prejavy nevyskytovali, prezentovalo 23,8 % žiakov základných škôl a 18,3 % stredoškolákov. Aj tieto zistenia poukazujú na nutnosť uskutočňovania preventívnych opatrení v stredných školách, pretože sa ukázalo, že v tomto type škôl dochádza výrazne častejšie k prejavom extrémizmu než v základných školách.

Graf 9 *Výskyt prejavov extrémizmu podľa typu školy*

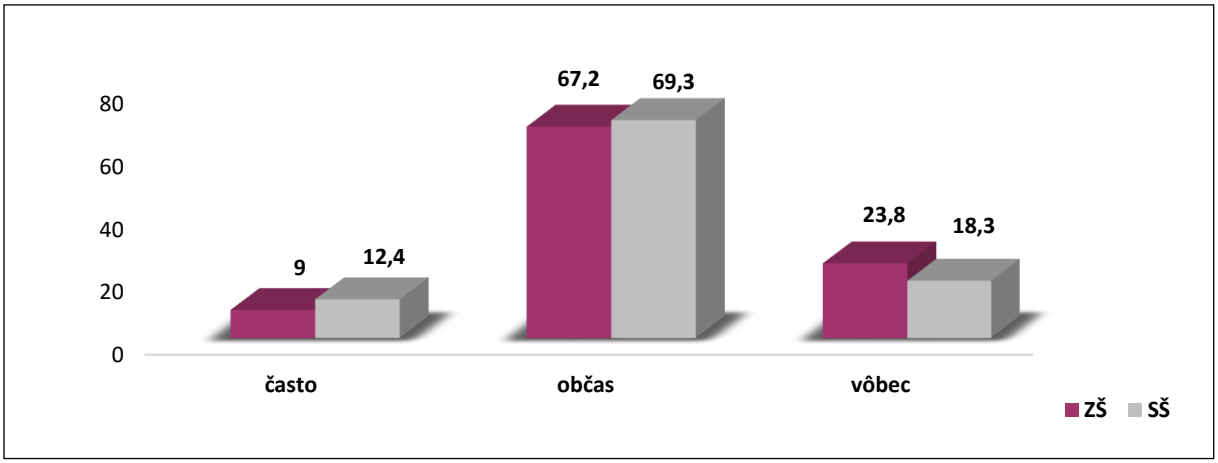

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 a 2024

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 bol zaznamenaný vyšší počet opýtaných, ktorí mali skúsenosti s častými (+5,1 p. b.) alebo s občasnými (až +34,4 p. b.) prejavmi extrémizmu a znížil sa počet žiakov (-39,5 p. b.), ktorí tieto zlé skúsenosti nemali. Najhoršia situácia bola zistená v roku 2023. Túto negatívnu situáciu by pomohla eliminovať lepšia informovanosť detí a mladých ľudí o extrémizme, jeho ideológii a prejavoch, čo by zároveň prispelo aj k ich väčšej ochrane pred týmto nebezpečným javom.

Tabuľka 67 *Komparácia údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 a 2024*

Prejavy extrémizmu sa v triede vyskytujú	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
často	5,6	7,8	4,7	8,4	10,3	7,8	7,9	12,7	10,7
občas	34,0	54,6	34,7	48,4	63,7	64,1	62,0	65,6	68,4
vôbec	60,4	37,6	60,6	43,2	26,0	28,1	30,1	21,7	20,9

7. Názory respondentov na prejavy extrémizmu vyskytujúce sa v okolí

Pätina respondentov nezaznamenala vo svojom okolí žiadne prejavy extrémizmu a 19,0 % opýtaných sa o danú problematiku nezaujímalo. S prejavmi extrémizmu, ktoré sa objavili v ich okolí, nesúhlasilo 41,1 % respondentov a občas sa s nimi stotožnilo 16,6 % žiakov. Kladné stanovisko prezentovalo 3,3 % opýtaných. Príčinou tejto skutočnosti môže byť súčasná zlá ekonomická a politická situácia v spoločnosti, negatívne skúsenosti detí a mladých ľudí s osobami inej rasy alebo etnika, ako aj nedostatok informácií a vytváranie neopodstatnených predsudkov voči týmto skupinám osôb.

Chlapci (20,9 %, dievčatá: 19,0 %) častejšie vo svojom okolí nezaznamenali žiadne prejavy extrémizmu, dievčatá (20,5 %, chlapci: 18,5 %) sa o ne vo vyššej miere nezaujímali. S prejavmi extrémizmu nesúhlasila až necelá polovica (46,9 %) dievčat a len 34,5 % chlapcov. Chlapci sa s nimi vo výrazne vyššej miere stotožnili nielen občas (chlapci: 20,9 %, dievčatá: 12,3 %), ale aj vždy (chlapci: 5,2 %, dievčatá: 1,3 %). Prezentované zistenia potvrdili, že s prejavmi extrémizmu vo svojom okolí výrazne častejšie súhlasili chlapci než dievčatá.

Extrémistické prejavy vo svojom okolí nezaznamenali ôsmaci. Nezáujem o danú problematiku prezentovali najmä siedmaci a deviataci. Žiaci 2. ročníkov stredných škôl častejšie než ostatní s prejavmi extrémizmu nesúhlasili, prípadne sa s nimi stotožnili len občas. Žiaci 8. ročníkov základných škôl vo vyššej miere než ostatní hodnotili tieto prejavy pozitívne. Z uvedeného je zrejmé, že prejavy extrémizmu vo svojom okolí odsudzovali najmä druháci. Najhoršia situácia bola zaznamenaná u žiakov 8. ročníkov základných škôl.

Tabuľka 68 *Názory respondentov na prejavy extrémizmu v okolí podľa ročníkov*

Názor na prejavy extrémizmu	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
nesúhlasí s nimi	35,0	36,8	43,3	40,1	46,2	43,7
niekedy s nimi súhlasí	16,1	15,5	14,3	17,6	18,4	17,7
súhlasí s nimi	2,8	4,1	3,3	3,6	3,0	2,8
nevie	21,4	16,0	22,0	20,2	17,4	17,5
nezaregistroval/a ich	24,7	27,6	17,1	18,5	15,0	18,3

Žiaci stredných odborných škôl (18,8 %, G: 14,1 %) vo vyššom počte nezaznamenali vo svojom okolí žiadne prejavy extrémizmu a približne rovnaký počet opýtaných z oboch typov stredných škôl (SOŠ: 18,5 %, G: 17,9 %) sa o ne nezaujímal. Gymnazisti vo vyššej miere tieto prejavy úplne odmietli (G: 48,7 %, SOŠ: 40,8 %), avšak žiaci stredných odborných škôl (19,0 %, G: 15,8 %) s nimi občas súhlasili. Približne rovnaký počet opýtaných ich vždy schválil (SOŠ: 2,9 %, G: 3,5 %). Výsledky výskumu potvrdili nutnosť venovať tejto téme veľkú pozornosť. Bolo by potrebné, aby si pedagógovia viac všímali svojich žiakov, diskutovali s nimi, učili ich overiť si pravdivosť informácií, hľadať k nim objektívne argumenty tak, aby získali lepší prehľad o extrémizme a jeho prejavoch a vytvorili si správny názor na tento nebezpečný celospoločenský jav.

Žiadne prejavy extrémizmu nezaregistrovala asi štvrtina opýtaných žijúcich v najmenších obciach. Nezáujem deklarovali najmä žiaci s trvalým bydliskom v mestách nad 50 000 obyvateľov. S prejavmi extrémizmu nesúhlasili respondenti z miest od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Občasný súhlas prejavili opýtaní žijúci v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov. S extrémistickými prejavmi sa vždy stotožnili žiaci žijúci v najmenších aglomeračných jednotkách. Zistené dáta ukázali, že prejavy extrémizmu pozitívne vnímali najmä opýtaní žijúci v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov. Najlepšia situácia bola zistená v skupine respondentov s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov.

Tabuľka 69 *Názory respondentov na prejavy extrémizmu okolí podľa veľkosti bydliska*

Názor na prejavy extrémizmu	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
nesúhlasí s nimi	34,5	40,7	45,0	48,9	39,2
niekedy s nimi súhlasí	16,6	15,9	18,3	15,6	16,2
súhlasí s nimi	4,2	3,1	4,1	1,1	2,4
nevie	19,4	19,4	16,8	20,4	20,2
nezaregistroval/a ich	25,3	20,9	15,8	14,0	22,0

Extrémizmus vo svojom okolí nezaregistrovala asi štvrtina respondentov z Prešovského a z Košického kraja. Nezáujem o danú problematiku prezentovali v najvyššom počte žiaci s trvalým bydliskom v Žilinskom a v Košickom kraji. S prejavmi extrémizmu nesúhlasili respondenti v Nitrianskom kraji. Niekedy sa s nimi stotožnili mladí obyvatelia Trnavského a z Bratislavského kraja. Prejavy extrémizmu pozitívne vnímali najmä opýtaní z Trenčianskeho kraja. Uvedené dáta potvrdili, že prejavy extrémizmu vo svojom okolí odsudzovali žiaci základných a stredných škôl v Nitrianskom kraji. Najčastejšie sa s nimi stotožnili respondenti z Košického a z Trenčianskeho kraja.

Tabuľka 70 *Názory respondentov na prejavy extrémizmu v okolí podľa kraja*

Názor na prejavy extrémizmu v okolí	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
nesúhlasí s nimi	40,2	40,5	44,9	48,3	42,0	43,6	35,0	34,8
niekedy s nimi súhlasí	19,0	19,9	18,0	16,8	14,9	12,5	18,2	13,7
súhlasí s nimi	2,8	3,6	4,1	3,7	2,4	3,1	2,4	3,9
nevie	18,7	18,2	19,7	14,8	21,2	18,3	18,5	22,9
nezaregistroval/a ich	19,3	17,8	13,3	16,4	19,5	22,5	25,9	24,7

Extrémistické prejavy vo svojom okolí najčastejšie nezaznamenali respondenti z úplných rodín (20,5 %, neúplné rodiny: 19,8 %, doplnené rodiny: 16,8 %). Nezáujem o ne deklarovali opýtaní žijúci v neúplných rodinách (19,1 %, doplnené rodiny: 18,8 %, úplné rodiny: 18,7 %). S prejavmi extrémizmu nesúhlasili žiaci vyrastajúci v úplných rodinách (42,5 %, doplnené rodiny: 35,6 %, neúplné rodiny: 40,1 %). Opýtaní z doplnených rodín vyjadrili častejšie nielen občasný nesúhlas (doplnené rodiny: 21,7 %, úplné rodiny: 16,0 %, neúplné rodiny: 16,1 %), ale i sústavný pozitívny postoj (doplnené rodiny: 7,1 %,

neúplné rodiny: 4,9 %, úplné rodiny: 2,3 %). Zistené údaje ukázali, že s prejavmi extrémizmu vo vyššej miere súhlasili respondenti pochádzajúci z doplnených rodín. Najlepšia situácia bola zaznamenaná u žiakov vyrastajúcich v úplných rodinách.

Respondenti žijúci v rodinách, kde boli vytvorené dobré vzájomné vzťahy (20,8 %, zlé vzťahy: 12,2 %) nezaznamenali vo svojom okolí žiadne prejavy extrémizmu. Približne rovnaký počet opýtaných (dobré vzťahy: 19,7 %, zlé vzťahy: 20,2 %) tieto negatívne javy nezaujímali. Nesúhlasné stanovisko deklarovalo 41,1 % žiakov z rodín, kde boli vytvorené dobré medziľudské vzťahy a 34,0 % respondentov, u ktorých tieto pozitívne vzťahy absentovali. Opýtaní, ktorí s rodičmi nevychádzali dobre, výrazne častejšie s extrémistickými prejavmi súhlasili, a to nielen občas (zlé vzťahy: 25,2 %, dobré vzťahy: 15,7 %), ale aj vždy (zlé vzťahy: 8,4 %, dobré vzťahy: 2,7 %). Z uvedených dát je zrejmé, že žiaci, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli, vnímali prejavy extrémizmu vo svojom okolí omnoho pozitívnejšie než ich rovesníci, ktorí mali doma vytvorené kladné rodinné vzťahy. Z uvedeného je zrejmé, že dospievajúce deti, ktoré nenašli pozitívnu citovú podporu doma u rodičov, ju hľadali u svojich rovesníkov a boli ochotní sa im vo všetkom prispôsobiť. Túto situáciu využívajú rôzne extrémistické skupiny, ktoré ponúkajú mladým ľuďom nielen možnosť zapojiť sa do ich diania, ale dávajú im aj pocit, že sú u nich prijatí a akceptovaní.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných škôl častejšie nezaznamenali vo svojom okolí žiadne prejavy extrémizmu, alebo ich ani nezaujímali. Stredoškoláci vo vyššej miere s nimi nesúhlasili, prípadne sa s týmito negatívnymi prejavmi občas stotožnili. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl ich akceptoval vždy. Zistené údaje ukázali, že žiaci stredných škôl sa s prejavmi extrémizmu vo svojom okolí stretli častejšie než žiaci základných škôl a zároveň ich vo vyššom počte aj odmietli. Považujeme za potrebné venovať viac pozornosti dlhodobej a efektívnej prevencii v základných, aj v stredných školách, aby si respondenti vedeli vytvoriť vlastný názor na tento negatívny jav a neuverili osobám, ktoré sa snažia extrémizmus a jeho myšlienky propagovať.

Graf 10 *Názory respondentov na prejavy extrémizmu v okolí podľa typu školy*

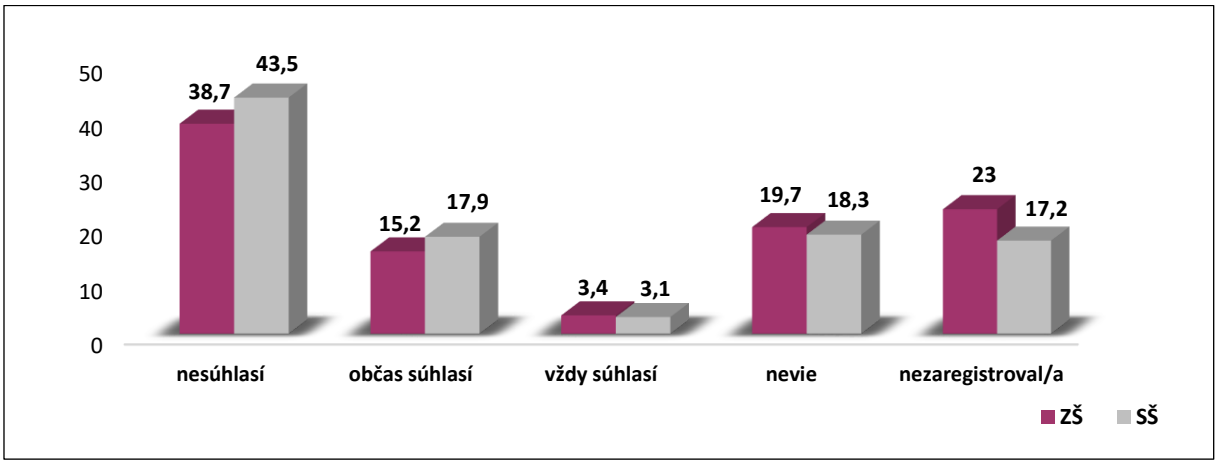

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 a 2024

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 sa výrazne zlepšila, pretože bol zaznamenaný vyšší počet žiakov, ktorí s prejavmi extrémizmu nesúhlasili (+8,6 p. b.) a znížil sa počet opýtaných, ktorí extrémistické prejavy akceptovali občas (-4,6 p. b.), alebo aj vždy (-6,5 p. b.).

Tabuľka 71 *Komparácia údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 a 2024*

Názory na prejavy extrémizmu v okolí	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
nesúhlasí s nimi	32,5	34,2	30,2	30,0	40,2	34,8	33,1	39,5	41,1
niekedy s nimi súhlasí	21,2	18,2	13,2	14,8	15,8	14,2	16,1	18,9	16,6
súhlasí s nimi	9,8	4,8	3,2	3,1	2,4	1,7	1,8	0,9	3,3
nevie	13,3	15,2	12,5	9,7	15,4	18,2	19,5	20,4	19,0
nezaregistroval/a ich	23,2	27,6	40,9	42,4	26,2	31,1	29,5	20,3	20,0

8. Miesta, kde sa žiaci základných a stredných škôl stretli s prejavmi extrémizmu

Prejavy extrémizmu sa môžu vyskytovať na rôznych miestach. Až 70,0 % opýtaných ich zažilo v škole a 63,1 % respondentov sa s nimi stretlo v rovesníckej skupine. Asi polovica (49,9 %) oslovených žiakov videla extrémistické prejavy na internete a na sociálnych sieťach, 34,6 % opýtaných ich zažilo v domácom prostredí a 29,3 % respondentov na ulici. Najmenej, 0,6 % respondentov, sa s nimi stretlo inde, napr. videli ich v televíznom vysielaní, na športovom štadióne alebo v politike. Prejavy extrémizmu nikdy nezažilo 10,6 % žiakov základných a stredných škôl a približne rovnaký počet opýtaných (10,3 %) si na tieto situácie nedokázal spomenúť. Prezentované zistenia ukázali, že respondenti videli prejavy extrémizmu najmä vo svojom blízkom okolí, v škole a v rovesníckej skupine, teda v prostredí, v ktorom sa žiaci základných a stredných škôl pohybujú často a dlhodobo.

Dievčatá sa častejšie s prejavmi extrémizmu ešte nikdy nestretli (dievčatá: 11,2 %, chlapci: 10,0 %), prípadne si na tieto situácie nespomenuli (dievčatá: 8,7 %, chlapci: 1,8 %). Obidve skupiny respondentov, častejšie dievčatá (71,4 %, chlapci: 68,7 %) videli prejavy extrémizmu najmä v škole. Chlapci (65,1 %, dievčatá: 61,0 %) sa s nimi vo vyššej miere stretli v rovesníckej skupine, na ulici (chlapci: 31,0 %, dievčatá: 27,6 %) a v inom prostredí (chlapci: 1,2 %, dievčatá: 0,2 %). Dievčatá ich častejšie zažili doma (dievčatá: 36,7 %, chlapci: 32,4 %) a na internete (dievčatá: 50,5 %, chlapci: 49,4 %). Zistené údaje ukázali, že dievčatá získali viac týchto negatívnych skúseností v škole, doma a na internete, zatiaľ čo chlapci ich vo vyššej miere zažili v rovesníckej partii a na ulici.

Všetci respondenti zažili prejavy extrémizmu najčastejšie v školskom prostredí. 16-roční respondenti sa s nimi stretli častejšie než ostatní v rovesníckej skupine, doma, na ulici a v inom prostredí. Najstarší opýtaní zažili extrémistické prejavy

na internete a na sociálnych sieťach. S týmito negatívnymi prejavmi nemali žiadne skúsenosti najmladší žiaci, ktorí si zároveň vo vyššej miere než ostatní nevedeli na dané situácie spomenúť. Prezentované zistenia ukázali, že žiaci vo veku 16 rokov zažili častejšie než ostatní prejavy extrémizmu v škole, v rovesníckej skupine, doma a na ulici. Na internete sa s nimi stretli najstarší opýtaní. Najlepšia situácia bola zistená v skupine 12-ročných respondentov.

Tabuľka 72 *Miesta, kde sa respondenti stretli s prejavmi extrémizmu podľa veku*

Miesta	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
škola	64,9	68,2	68,3	70,3	73,4	73,6	65,7
rovesnícka skupina	54,4	60,1	61,1	64,4	66,5	65,4	59,2
doma	31,6	27,3	35,1	31,9	42,2	39,1	30,5
ulica	19,3	25,6	21,8	27,4	36,7	33,8	32,2
internet	42,1	46,8	43,8	45,7	56,2	52,4	57,1
inde	0,8	0,3	0	0,6	1,7	0,4	0,6
nemá skúsenosti	14,0	13,0	13,9	8,9	7,1	9,0	12,1
nepamätá sa	15,8	11,4	11,9	12,8	6,6	8,0	9,8

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Obidve skupiny opýtaných (G: 75,1 %, SOŠ: 67,2 %) zažili prejavy extrémizmu najmä v školskom prostredí. Gymnazisti sa s nimi vo vyššej miere stretli v rovesníckej skupine (G: 65,2 %, SOŠ: 63,4 %), doma (G: 39,5 %, SOŠ: 36,4 %), na ulici (G: 34,4 %, SOŠ: 32,5 %) a na internete (G: 63,1 %, SOŠ: 51,3 %). Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov stredných škôl ich videl v televízii, na športovom štadióne a v politike (SOŠ: 0,8 %, G: 0,7 %). Žiaci stredných odborných škôl si vo vyššej miere na dané situácie nevedeli spomenúť (SOŠ: 9,2 %, G: 6,4 %), prípadne ich nikdy nezažili (SOŠ: 10,8 %, G: 8,7 %). Zo zistených dát vyplynulo, že gymnazisti mali výrazne viac skúseností s prejavmi extrémizmu vo svojom blízkom okolí než žiaci stredných odborných škôl, ktorí ich častejšie nezaregistrovali alebo si na ne nespomenuli.

Všetci žiaci zažili prejavy extrémizmu predovšetkým v školskom prostredí. Opýtaní s trvalým bydliskom v mestách od 50 001 do 100 000 obyvateľov sa s nimi častejšie stretli v partii rovesníkov a na ulici. Oslovení žiaci z miest od 10 001 do 50 000 obyvateľov získali vo vyššej miere tieto negatívne skúsenosti doma a na sociálnych sieťach.

Tabuľka 73 *Miesta, kde sa respondenti stretli s prejavmi extrémizmu podľa veľkosti bydliska*

Miesta	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac ako 100 000
škola	63,8	66,7	75,0	79,3	70,8
rovesnícka skupina	57,4	61,5	67,5	71,1	60,5
doma	34,1	33,6	37,9	33,7	32,0
ulica	26,7	26,4	32,6	36,3	27,8
internet, sociálne siete	46,3	50,8	55,8	50,0	41,6
inde	1,2	0,3	0,7	0,4	0,7
nemá skúsenosti	13,5	11,2	7,7	10,0	10,0
nepamätá sa	13,5	11,2	8,1	4,8	12,0

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Respondenti z najmenších obcí ich zažili v inom prostredí. Títo opýtaní zároveň vo vyššej miere než ostatní nemali s prejavmi extrémizmu žiadne skúsenosti, prípadne si na tieto situácie nevedeli spomenúť. Prezentované zistenia ukázali, že najviac skúseností s prejavmi extrémizmu mali respondenti z miest s počtom obyvateľov od 50 001 do 100 000. Najlepšia situácia bola zaznamenaná v skupine žiakov žijúcich v najmenších obciach.

Prejavy extrémizmu zažili v najvyššej miere v škole všetci opýtaní, najmä respondenti z Trenčianskeho kraja. V rovesníckej skupine sa s nimi stretli žiaci žijúci v Trnavskom kraji. Respondenti s trvalým bydliskom v Trenčianskom kraji ich častejšie než ostatní zažili doma, na ulici a na internete. Opýtaní žijúci v Košickom kraji sa s nimi stretli v inom prostredí. Respondenti z Prešovského a z Košického kraja ich ešte nikdy nezažili. Na tieto nepríjemné situácie sa nepamätali najmä žiaci z Bratislavského a z Košického kraja. Z prezentovaných údajov je zrejmé, že najviac osobných skúseností s prejavmi extrémizmu vo svojom blízkom okolí mali respondenti z Trenčianskeho kraja. Najlepšia situácia bola zistená u opýtaných v Košickom kraji.

Tabuľka 74 *Miesta, kde sa respondenti stretli s prejavmi extrémizmu podľa kraja*

Miesta	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
škola	71,7	75,2	76,5	75,0	67,5	69,2	65,0	60,7
rovesnícka skupina	62,0	68,6	67,3	63,9	66,3	61,9	59,6	57,1
doma	32,9	38,8	40,8	34,4	34,1	31,5	35,7	29,8
ulica	32,6	32,6	34,7	33,8	25,5	28,4	25,3	21,4
internet	47,0	54,1	58,2	51,4	48,2	45,7	53,5	42,9
inde	0,6	1,2	0	0	0,4	0,3	0,3	2,1
nemá skúsenosti	6,5	7,4	6,5	11,6	11,8	11,4	14,1	14,9
nepamätá sa	13,0	10,7	7,5	5,1	9,4	11,4	11,8	13,1

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Obidve skupiny respondentov zažili v približne rovnakej miere prejavy extrémizmu predovšetkým v školskom prostredí. Žiaci stredných škôl získali tieto negatívne skúsenosti vo vyššom počte na internete, v rovesníckej skupine, na ulici, doma a v inom prostredí. Žiaci základných škôl častejšie tieto negatívne skúsenosti nemali, prípadne si na také situácie nevedeli spomenúť. Prezentované údaje potvrdili, že stredoškoláci mali s prejavmi extrémizmu výrazne viac skúseností než žiaci základných škôl.

Graf 11 *Miesta, kde sa respondenti stretli s prejavmi extrémizmu podľa typu školy*

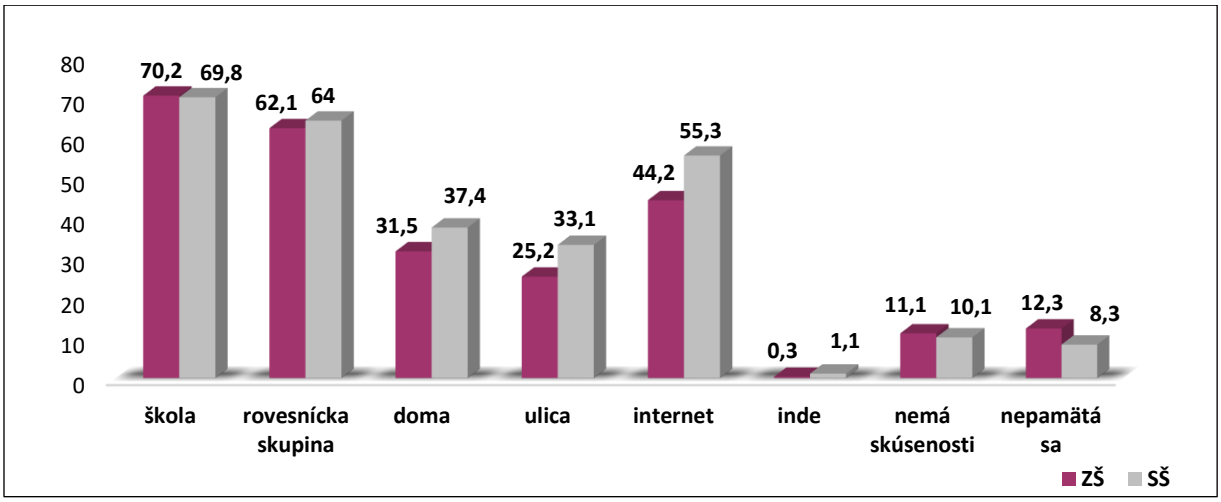

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 a 2024

Komparácia dát ukázala, že od roku 2016 výrazne stúpol počet oslovených žiakov, ktorí sa s extrémizmom stretli nielen na internete (+33,3 p .b.), ale i v škole (+49,8 p. b.), v rovesníckej skupine (+48,2 p. b.), doma (+29,4 p. b.) a na ulici (+3,7 p. b.). Znížil sa počet opýtaných, ktorí ich zažili v inom prostredí (-29,9 p. b.). Oproti zisteniam z roku 2016 klesol počet respondentov, ktorí tieto negatívne skúsenosti nemali (-11,8 p. b.) a stúpol počet žiakov, ktorí si na tieto nepríjemné situácie nespomenuli (+9,8 p. b.). Z uvedených výsledkov výskumu je zrejmé, že v súčasnosti majú respondenti výrazne viac skúsenosti s extrémistickými prejavmi vyskytujúcimi sa v ich okolí než v roku 2016.

Tabuľka 75 *Komparácia údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 a 2024*

Miesta, kde sa žiaci stretli s prejavmi extrémizmu	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024
škola	20,2	18,7	11,2	19,1	33,2	53,5	56,9	64,4	70,0
rovesnícka skupina	14,9	14,4	8,8	13,4	15,1	55,8	51,5	55,3	63,1
doma	5,2	3,6	2,2	3,3	2,6	10,6	24,9	30,7	34,6
ulica	25,6	24,2	18,6	22,7	32,3	20,7	13,7	30,3	29,3
internet	16,6	32,3	20,6	30,2	55,0	60,8	36,7	41,3	49,9
inde	30,5	28,6	37,5	26,2	18,3	1,2	0,5	0,6	0,6
nikde	22,4	20,8	23,3	17,0	17,9	12,7	14,4	15,8	10,6
nevie	0,5	0,6	0,8	1,9	8,9	15,1	15,7	5,3	10,3

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Zaujímavé je zistenie, že v rokoch 2016 a 2018 bolo najčastejším zdrojom týchto negatívnych skúseností televízne vysielanie. V rokoch 2017, 2019, 2020 a 2021 získal prioritu internet a sociálne siete, avšak v rokoch 2022, 2023 a 2024 sa žiaci základných a stredných škôl stretli s extrémizmom najmä v školskom prostredí. Od roku 2021 výrazne stúpol počet opýtaných, ktorí zažili tieto prejavy v škole, v rovesníckej skupine a v domácom prostredí.

Z uvedeného je zrejmé, že šírenie extrémistických myšlienok sa vo veľkej miere prenieslo z virtuálneho sveta, do škôl, rodín a do rovesníckych skupín a deti a mladí ľudia sú nimi omnoho viac ohrozovaní než predtým. Príčinou týchto zistení môže byť dlhodobá negatívna spoločenská a politická situácia na Slovensku, ktorú spôsobila pandémia Covid-19, stále pretrvávajúca vojna na Ukrajine, stúpajúca inflácia a zvyšovanie cien, čo zároveň spôsobilo výraznú neistotu a nespokojnosť občanov.

9. Dôvody príťažlivosti extrémistických hnutí pre deti a mládež

9.1 Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu u mladých ľudí

Skúmanie príčin vzniku a nárastu politického extrémizmu predstavuje zložitý a komplexný proces, ktorý je založený na výskume faktorov spôsobujúcich jeho vznik, udržateľnosť, kultiváciu a kvantifikáciu.[15] Za najčastejšiu príčinu nárastu prejavov extrémizmu označili žiaci súčasnú politickú situáciu vo svete, politickú situáciu na Slovensku, zlé rodinné vzťahy, nevhodný spôsob výchovy detí a stratu ideálov u mladých ľudí.

Tabuľka 76 *Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu*

Dôvody	Počet	%	Poradie
súčasná politická situácia vo svete	1 043	43,1	1
politická situácia na Slovensku	1 026	42,4	2
negatívne dôsledky sociálno-ekon. transformácie Slovenska	499	20,6	10
strata ideálov spôsobujúca frustráciu mladých ľudí	821	33,9	5
nedostatočné vedomosti z oblasti histórie	697	28,8	7
zlé vzťahy v rodine	935	38,7	3
nevhodná výchova v rodine	862	35,6	4
akceptovanie násilia v médiách	711	29,4	6
strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia	502	20,8	9
učitelia nemajú dostatok času na individuálnu činnosť so žiakmi	244	10,1	14
negatívne osobné zážitky detí a mládeže	644	26,6	8
nedôvera voči etablovaným politickým stranám	463	19,1	11
zanedbávanie problémov chudoby a segregácie obyvateľstva	460	19,0	12
negatívna klíma v škole	355	14,7	13
iné	10	0,4	15
nevie	**541**	**22,4**	

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

[15] Ruman, J.: Príčiny vzniku a nárastu politického extrémizmu a možnosti jeho eliminácie. In: Onufrák, A. a kol.: Význam a úloha aktívneho občianstva a v kontexte eliminácie nárastu politického extrémizmu. Košice : Filozofická fakulta UPJŠ, 2022. ISBN 978-80-574-0189-6, s. 41-60.

Respondenti v nižšom počte pripisovali význam aj akceptovaniu násilia v médiách, nedostatočným vedomostiam z histórie, negatívnym osobným zážitkom, strachu mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia, negatívnym dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska, nedôvere voči etablovaným politickým stranám, zanedbávaniu problémov chudoby a segregácie obyvateľstva a negatívnej školskej klíme. Opýtaní v najnižšej miere pripisovali význam preťaženosti učiteľov, prípadne uvádzali inú odpoveď. Na túto otázku nevedelo odpovedať až 22,4 % respondentov. Zo zistených údajov vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl označili za príčiny súčasného nárastu prejavov extrémizmu najmä politickú situáciu vo svete i na Slovensku a negatívny dopad súčasnej situácie na rodiny (zlé rodinné vzťahy, nevhodný spôsob výchovy detí).

Chlapci označili za najčastejší dôvod nárastu prejavov extrémizmu politickú situáciu vo svete, dievčatá preferovali súčasnú politickú situáciu na Slovensku. Chlapci vo vyššej miere prezentovali názor, že expandovanie prejavov extrémizmu zapríčinili negatívne dôsledky transformácie Slovenska. Dievčatá pripisovali väčší význam strate ideálov u mladých ľudí, nedostatočným vedomostiam detí a mládeže z histórie, negatívnym rodinným vzťahom, nevhodnému spôsobu výchovy detí, akceptovaniu násilia v médiách, strachu zo sociálneho vylúčenia, skutočnosti, že učitelia nemajú čas individuálne sa venovať svojim žiakom, negatívnym osobným zážitkom, nedôvere voči etablovaným politickým stranám, zanedbávaniu problémov chudoby obyvateľstva a negatívnej klíme v školskom prostredí. Iné dôvody uviedol približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín. Na tento závažný problém nemala vytvorený vlastný názor až štvrtina chlapcov a 18,8 % dievčat.

Tabuľka 77 *Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu podľa pohlavia*

Dôvody	**Chlapci**	**Dievčatá**
súčasná politická situácia vo svete	41,4	44,9
politická situácia na Slovensku	39,3	45,6
negatívne dôsledky sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska	21,6	19,7
strata ideálov spôsobujúca frustráciu mladých ľudí	31,2	36,8
nedostatočné vedomosti z oblasti histórie	25,5	32,2
zlé vzťahy v rodine	32,4	45,0
nevhodná výchova v rodine	28,9	42,4
akceptovanie násilia v médiách	25,1	33,8
strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia	17,1	24,4
učitelia nemajú dostatok času na individuálnu činnosť so žiakmi	9,6	10,5
negatívne osobné zážitky detí a mládeže	21,2	32,1
nedôvera voči etablovaným politickým stranám	17,9	20,4
zanedbávanie problémov chudoby a segregácie obyvateľstva	15,5	22,6
negatívna klíma v škole	11,2	18,2
iné	0,4	0,4
nevie	**25,8**	**18,8**

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Respondenti vo veku 12, 13, 14 a 16 rokov sa domnievali, že najvýznamnejším dôvodom nárastu prejavov extrémizmu je súčasná politická situácia vo svete. Žiaci vo veku 16, 17 a 18 rokov pripisovali význam politickej situácii na Slovensku. Iba 15-roční respondenti prezentovali názor, že túto situáciu zapríčinili zlé vzťahy v rodine. 18-roční sa domnievali, že tento nárast spôsobili negatívne dôsledky ekonomickej transformácie Slovenka, frustrácia mladých ľudí, nedostatočné vedomosti z histórie, nedôvera voči politickým stranám, zanedbávanie problému chudoby a negatívna klíma v školách. 17-roční respondenti zastávali názor, že príčinou expandovania extrémizmu môže nevhodný spôsob výchovy detí, akceptovanie násilia v médiách, strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia a ich negatívne osobné zážitky. 14-roční žiaci považovali za dôležitú preťaženosť učiteľov a nedostatok času na individuálne aktivity so žiakmi. Na otázku nevedela odpovedať až necelá polovica opýtaných vo veku 12 rokov, zatiaľ čo v skupine 18-ročných žiakov nemalo na tento problém vytvorený vlastný názor len 13,8 % respondentov. Výsledky výskumu ukázali, že opýtaní vo veku 17 a 18 rokov sa o dôvody súčasného nárastu extrémizmu zaujímali vo výrazne vyššej miere než mladší žiaci, ktorí mali 12 a 13 rokov.

Tabuľka 78 *Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu podľa veku*

Dôvody	**12 rokov**	**13 rokov**	**14 rokov**	**15 rokov**	**16 rokov**	**17 rokov**	**18 rokov**
súčasná politická situácia vo svete	26,8	36,6	40,4	39,5	44,6	46,9	53,0
politická situácia na Slovensku	25,8	32,4	33,5	37,9	52,8	47,4	53,6
dôsledky ekonomickej transformácie SR	14,3	14,9	21,7	23,8	16,1	22,4	24,0
strata ideálov a frustrácia	17,9	24,3	31,3	34,6	30,1	40,4	44,0
nedostatočné vedomosti z histórie	16,1	24,6	27,8	29,5	26,6	31,1	34,4
zlé vzťahy v rodine	23,2	29,1	36,7	40,5	40,4	45,7	37,1
nevhodná výchova v rodine	25,0	23,9	31,5	35,5	37,5	44,7	39,2
akceptovanie násilia v médiách	17,9	25,9	30,3	25,6	28,2	34,0	33,5
strach zo sociálneho vylúčenia	8,9	14,6	18,0	21,1	20,8	26,8	22,8
učitelia nemajú čas	5,4	9,4	13,5	9,8	7,7	10,0	10,2
negatívne osobné zážitky	16,1	17,2	20,4	25,2	29,3	35,8	31,1
nedôvera voči etablovaným stranám	7,1	15,2	13,1	18,2	22,4	21,8	25,7
zanedbávanie problémov chudoby	17,9	11,7	9,6	18,2	20,1	25,6	26,6
negatívna klíma v škole	10,7	13,9	9,4	13,5	14,5	18,3	19,3
iné	0	0	0	0,2	1,3	0	1,3
nevie	**42,9**	**29,8**	**27,1**	**24,8**	**20,1**	**16,3**	**13,8**

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Žiaci stredných odborných škôl aj gymnazisti označili za najčastejší dôvod nárastu prejavov extrémizmu súčasnú politickú situáciu na Slovensku. Gymnazisti vo vyššej miere prezentovali názor, že expandovanie prejavov extrémizmu zapríčinila celosvetová politická situácia, dôsledky sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska, strata ideálov a frustrácia mladých ľudí, nedostatočné vedomosti detí a mládeže z histórie, zlé vzťahy v rodine, nevhodný spôsob výchovy detí, akceptovanie násilia v médiách, strach mladej

generácie zo sociálneho vylúčenia, ich negatívne osobné zážitky, nedôvera voči etablovaným politickým stranám, zanedbávanie problémov chudoby obyvateľstva a negatívna klíma v školskom prostredí. Žiaci stredných odborných škôl sa domnievali, že expandovanie extrémizmu na Slovensku mohla zapríčiniť skutočnosť, že učitelia nemajú čas na svojich žiakov. Na tento závažný problém si doteraz nevytvorilo vlastný názor 12,5 % gymnazistov a asi pätina žiakov stredných odborných škôl. Tieto zistenia ukázali, že gymnazisti mali o danej téme lepší prehľad a prejavili aj tendenciu hľadať príčiny nárastu prejavov extrémizmu v spoločenských, rodinných a osobných problémoch jedinca.

Tabuľka 79 *Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu podľa typu strednej školy*

Dôvody	**G**	**SOŠ**
súčasná politická situácia vo svete	54,6	43,3
Politická situácia na Slovensku	57,4	46,4
negatívne dôsledky sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska	24,9	18,9
strata ideálov spôsobujúca frustráciu mladých ľudí	44,0	35,5
nedostatočné vedomosti z oblasti histórie	37,4	27,2
zlé vzťahy v rodine	43,5	41,7
nevhodná výchova v rodine	50,4	37,0
akceptovanie násilia v médiách	32,9	31,5
strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia	30,8	20,6
učitelia nemajú dostatok času na individuálnu činnosť so žiakmi	8,0	9,2
negatívne osobné zážitky detí a mládeže	40,0	29,1
nedôvera voči etablovaným politickým stranám	32,2	19,0
zanedbávanie problémov chudoby a segregácie obyvateľstva	28,5	23,0
negatívna klíma v škole	22,4	15,2
nevie	**12,5**	**19,6**

Poznámka: Súčet presahuje 100%, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Respondenti v Bratislavskom, Banskobystrickom a v Košickom kraji sa vyjadrili, že dôvodom nárastu prejavov extrémizmu je súčasná politická situácia vo svete. Žiaci v Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Žilinskom a v Prešovskom kraji preferovali súčasnú sociálnu a politickú situáciu na Slovensku. Opýtaní z Nitrianskeho kraja kládli dôraz na negatívne dôsledky transformácie Slovenska, stratu ideálov u mladých ľudí, zlé medziľudské vzťahy v rodine, nevhodný spôsob výchovy a negatívne zážitky mladých ľudí. Respondenti z Banskobystrického kraja uvádzali nedostatočné vedomosti mladých ľudí z histórie, strach zo sociálneho vylúčenia a zanedbávanie problémov chudoby obyvateľstva. Žiaci v Trenčianskom kraji považovali za dôvod aj akceptovanie násilia v médiách, zatiaľ čo opýtaní z Prešovského kraja preferovali nedôveru voči politickým stranám a negatívnu klímu v škole. Opýtaní v Košickom kraji pripisovali význam zaneprázdnenosti učiteľov. Inú možnosť uvádzali najmä žiaci s trvalým bydliskom v Trnavskom kraji, ktorí častejšie než ostatní nevedeli na danú otázku odpovedať. Prezentované zistenia potvrdili, že v danej oblasti boli najaktívnejší respondenti v Nitrianskom kraji. Najhoršia situácia bola zaznamenaná u opýtaných z Košického kraja.

Tabuľka 80 *Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu podľa kraja*

Dôvody	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
súčasná politická situácia vo svete	45,6	36,8	45,2	52,0	36,6	44,3	36,4	43,6
politická situácia na Slovensku	42,8	38,0	46,3	54,5	39,0	38,1	41,4	36,5
dôsledky ekonomickej transformácie SR	21,8	17,4	15,6	28,4	20,5	24,6	14,8	19,9
strata ideálov a frustrácia mladých ľudí	36,0	24,8	32,3	47,4	33,5	33,6	27,6	31,8
nedostatočné vedomosti z oblasti histórie	32,6	24,4	27,9	32,7	26,0	36,7	23,9	24,6
zlé vzťahy v rodine	41,6	34,7	41,8	43,2	35,4	38,8	37,7	34,1
nevhodná výchova v rodine	40,2	30,2	39,8	41,5	26,4	37,4	36,4	30,0
akceptovanie násilia v médiách	31,7	27,3	36,1	30,7	24,4	29,8	31,6	22,8
strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia	17,0	22,3	23,8	21,9	22,8	26,0	20,5	13,9
učitelia nemajú čas na individuálnu činnosť	9,6	10,7	11,2	6,3	8,3	12,5	10,1	13,5
negatívne osobné zážitky detí a mládeže	24,6	22,7	28,2	35,2	22,8	27,0	32,3	18,7
nedôvera voči polit. stranám	19,5	17,8	22,8	22,7	18,1	17,3	23,8	11,0
zanedbanie problémov chudoby obyvateľstva	17,0	21,9	19,7	20,2	18,9	25,3	18,2	12,8
negatívna klíma v škole	15,9	17,1	15,3	13,4	13,8	14,5	16,8	12,2
nevie	**19,3**	**31,0**	**18,0**	**11,4**	**29,1**	**22,1**	**27,3**	**25,5**

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Výskumné zistenia ukázali, že žiaci základných škôl sa najčastejšie domnievali, že najvýznamnejším dôvodom nárastu prejavov extrémizmu je politická situácia vo svete. Stredoškoláci prezentovali názor, že nárast extrémistických prejavov mohla zapríčiniť aj súčasná situácia na Slovensku. Stredoškoláci vo vyššom počte uvádzali, že za túto zlú situáciu môže strata ideálov a frustrácia mladých ľudí, nedostatok vedomostí z histórie, zlé rodinné vzťahy, nevhodný spôsob výchovy detí, akceptovanie násilia v médiách, strach zo sociálneho vylúčenia, negatívne zážitky mladej generácie, nedôvera voči etablovaným politickým stranám, zanedbanie problémov chudoby a segregácie obyvateľstva, negatívna klíma v škole, prípadne iné faktory. Žiaci základných škôl sa domnievali, že túto situáciu mohla spôsobiť aj skutočnosť, že učitelia nemajú čas individuálne sa venovať svojim žiakom. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl ju pripisoval negatívnym dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska. Na otázku nevedela odpovedať necelá tretina žiakov základných škôl a 17,2 % stredoškolákov. Uvedené výsledky výskumu potvrdili, že stredoškoláci videli podstatu rozšírenia extrémizmu v súčasnej v zlej politickej a sociálnej situácii na Slovensku a v rodinách. Žiaci základných škôl prejavili o predložené príčiny omnoho menší záujem a vo výrazne vyššom počte nemali na tieto dôvody ani vytvorený vlastný názor.

Tabuľka 81 *Dôvody súčasného nárastu prejavov extrémizmu podľa typu školy*

Dôvody	ZŠ	SŠ
súčasná politická situácia vo svete	38,8	47,1
Politická situácia na Slovensku	34,1	50,2
negatívne dôsledky soc.-ekonomickej transformácie SR	20,3	21,0
strata ideálov spôsobujúca frustráciu mladých ľudí	29,2	38,4
nedostatočné vedomosti z oblasti histórie	26,9	30,6
zlé vzťahy v rodine	34,7	42,3
nevhodná výchova v rodine	29,3	41,5
akceptovanie násilia v médiách	26,6	32,0
strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia	17,2	24,1
učitelia nemajú dosť času na individuálnu činnosť so žiakmi	11,5	8,8
negatívne osobné zážitky detí a mládeže	20,0	32,8
nedôvera voči etablovaným politickým stranám	14,5	23,5
zanedbávanie chudoby a segregácie obyvateľstva	12,7	24,9
negatívna klíma v škole	11,5	17,6
iné	0,1	0,7
nevie	**27,9**	**17,2**

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za roky 2016, 2018, 2020, 2022 a 2024

Od roku 2016 sa znížil najmä počet opýtaných, ktorí pripisovali význam nedôvere voči etablovaným politickým stranám (-15,4 p. b.), negatívnym zážitkom mladých ľudí (-11,1 p. b.), súčasnej politickej situácii vo svete (-9,6 p. b.) a zanedbávaniu chudoby a segregácie obyvateľstva (-7,9 p. b.). Zvýšil sa počet žiakov, ktorí považovali za dôležitú príčinu nárastu extrémizmu politickú situáciu v SR (+7,8 p. b.), nedostatočné vedomosti detí a mladých ľudí z histórie (+6,8 p. b.) a zlé rodinné vzťahy (+6,1 p. b.). Výraznejšie (+15,7 p. b.) stúpol počet opýtaných, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať.

Tabuľka 82 *Komparácia údajov za roky 2016, 2018, 2020, 2022 a 2024*

Dôvody súčasného nárastu prejavov extrému	2016	2018	2020	2022	2024
súčasná situácia vo svete	**52,7**	**54,4**	**39,3**	**38,7**	**43,1**
politická situácia na Slovensku	N	N	N	**32,9**	**42,4**
dôsledky transformácie SR	24,4	17,9	15,3	18,3	20,6
strata ideálov a frustrácia	33,4	27,3	23,4	28,7	33,9
slabé vedomosti z histórie	22,0	25,9	22,7	24,9	28,8
zlé vzťahy v rodine	32,6	**34,9**	**33,5**	**33,2**	**38,7**
nevhodná výchova v rodine	34,1	**32,1**	**38,1**	31,0	35,6
akceptovanie násilia v médiách	27,3	25,6	21,3	24,4	29,4
strach mladých ľudí z vylúčenia	19,8	13,3	18,9	17,4	20,8
učitelia nemajú čas na žiakov	10,7	7,4	9,1	9,5	10,1
negatívne osobné zážitky	**37,7**	24,3	33,4	25,0	26,6
nedôvera voči polit. stranám	**34,5**	20,9	20,0	18,9	19,1
zanedbávanie chudoby	26,9	13,8	11,8	19,7	19,0
negatívna klíma v škole	N	N	N	N	14,7
iné	3,9	1,2	0	0,6	0,4
nevie	6,7	19,3	24,3	27,7	22,4

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.
N-nezisťovalo sa

Porovnanie zistení ukázalo, že za celé sledované obdobie považovali opýtaní za najdôležitejší dôvod nárastu extrémizmu súčasnú politickú situáciu vo svete. Zaujímavé je zistenie, že od roku 2022 sa zvýšil počet opýtaných, ktorí pripisovali väčší význam všetkým uvedeným dôvodom súčasného nárastu extrémistických prejavov okrem zanedbávania chudoby obyvateľstva.

9.2 Príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistickými skupinami

Nárast rôznych foriem extrémizmu sa v súčasnosti šíri po celej Európe a výnimkou nie je ani Slovensko. Mladí ľudia sú často vystavení vplyvu dezinformačných kampaní zdieľaných najmä na sociálnych sieťach, kde sú im ponúkané rýchle možnosti sebarealizácie.[16] Respondenti považovali za najfrekventovanejšie príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistickým hnutím túžbu získať si rešpekt okolia, predsudky voči určitým skupinám osôb a nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania. Nižší počet žiakov označil snahu vybiť si zlosť a agresivitu, potrebu byť členom rovesníckej skupiny, snahu oplatiť zlú skúsenosť, neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom a túžbu vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov. Inú možnosť uviedlo iba necelé percento opýtaných, pričom sa najčastejšie domnievali, že mladí ľudia týmto spôsobom protestujú, pretože nie sú spokojní so súčasnou politickou a ekonomickou situáciou na Slovensku. Na túto otázku nedokázalo odpovedať až 28,8 % žiakov základných a stredných škôl.

Tabuľka 83 *Príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistickými skupinami*

Príčiny	Počet	%	Poradie
nedostatok informácií o dôsledkoch	913	37,8	3
predsudky	915	37,9	2
potreba byť členom rovesníckej skupiny	692	28,7	5
túžba získať si rešpekt okolia	955	39,6	1
snaha oplatiť zlú skúsenosť	557	23,1	6
potreba vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov	539	22,3	8
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	722	29,9	4
neschopnosť riešiť problémy iným spôsobom	550	22,8	7
iné	13	0,5	9
nevie	**695**	**28,8**	

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Obidve skupiny respondentov označili za najčastejšiu príčinu sympatizovania mladých ľudí s extrémistami túžbu získať si rešpekt okolia. Dievčatá pripisovali väčší význam nedostatku informácií o dôsledkoch správania sa extrémistov, predsudkom voči niektorým skupinám ľudí, potrebe byť členom rovesníckej skupiny, snahe oplatiť zlú skúsenosť, túžbe získať si pozornosť dospelých, snahe vybiť si zlosť a agresivitu a neschopnosti riešiť problémy iným spôsobom. Na túto otázku nevedela odpovedať viac než tretina chlapcov a 24,0 % dievčat.

[16] Piliarová, M. – Lovašová, S.: Extrémizmus a jeho podoby. In: Tóthová, L. – Šlosár, D.: Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch. Košice : UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8152-640-4, s. 17.

Prezentované zistenia ukázali, že dievčatá mali vo výrazne vyššej miere vytvorený vlastný názor na príčiny sympatizovania mladých ľudí s extrémistami než chlapci.

Tabuľka 84 *Príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistami podľa pohlavia*

Príčiny	Chlapci	Dievčatá
nedostatok informácií o dôsledkoch	32,9	42,8
predsudky	33,2	42,7
potreba byť členom rovesníckej skupiny	26,1	31,3
túžba získať si rešpekt okolia	33,9	45,3
snaha oplatiť zlú skúsenosť	22,3	23,9
potreba vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov	17,2	27,5
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	27,3	32,6
neschopnosť riešiť problémy iným spôsobom	18,1	27,5
iné	0,5	0,6
nevie	**33,5**	**24,0**

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Žiaci vo veku 12 a 16 rokov označili za najčastejšiu príčinu sympatizovania mladých ľudí s extrémistami nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania. Respondenti vo veku 13, 14, 15 a 17 rokov pripisovali význam snahe získať si rešpekt okolia. Najstarší opýtaní sa vo vyššej miere než ostatní domnievali, že príčinou sympatizovania detí a mládeže s extrémistami môžu byť rôzne predsudky. Žiaci vo veku 17 rokov častejšie uvádzali, že sympatizovanie mladých ľudí s extrémistami mohla zapríčiniť aj snaha oplatiť zlú skúsenosť, túžba vybiť si zlosť a agresivitu a neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom. Najstarší opýtaní považovali za dôležitú príčinu byť členom rovesníckej skupiny a snahu získať si pozornosť rodičov a učiteľov. Inú možnosť uviedlo len veľmi málo respondentov, pričom prevahu mali žiaci vo veku 16 rokov. Svoj názor nedokázala vyjadriť až necelá polovica najmladších opýtaných (44,6 %), zatiaľ čo v skupine 17-ročných stredoškolákov rovnako odpovedala pätina oslovených žiakov.

Tabuľka 85 *Príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistami podľa veku*

Príčiny	12 rokov	13 rokov	14 rokov	15 rokov	16 rokov	17 rokov	18 rokov
nedostatok informácií o dôsledkoch	30,4	27,6	34,2	36,3	38,8	43,1	47,3
predsudky	21,4	28,2	33,4	35,5	38,5	45,6	47,6
potreba byť členom rovesníckej skupiny	17,9	24,0	28,2	25,2	26,6	34,0	35,2
túžba získať si rešpekt okolia	28,6	34,4	38,4	38,7	38,3	48,1	38,9
snaha oplatiť zlú skúsenosť	5,4	20,5	25,5	23,0	19,3	26,3	25,6
vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov	16,1	20,8	23,0	20,1	21,4	24,0	25,6
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	14,3	22,4	26,5	27,7	29,0	39,9	34,6
neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom	17,9	19,8	18,6	20,5	22,4	28,3	27,7
iné	0	0,6	0	0,6	1,1	0,5	0,6
nevie	**44,6**	**35,1**	**30,9**	**35,7**	**26,6**	**20,0**	**21,7**

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Z prezentovaných výsledkov výskumu vyplynulo, že žiaci vo veku 17 a 18 rokov si častejšie než ostatní vytvorili vlastný názor na príčiny sympatizovania mladých ľudí s extrémistami. Najnižší záujem o danú problematiku prejavili najmladší respondenti.

Gymnazisti najčastejšie označili za príčinu sympatizovania mladých ľudí s extrémistami nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania. Žiaci stredných odborných škôl preferovali názor, že dôvodom by mohli byť predsudky voči niektorým skupinám osôb. Gymnazisti sa domnievali, že príčinou môže byť túžba získať si rešpekt okolia, potreba začleniť sa do rovesníckej skupiny, snaha oplatiť zlú skúsenosť, túžba získať si chýbajúcu pozornosť rodičov a učiteľov, možnosť vybiť si zlosť a agresivitu a neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom. Na otázku nevedela odpovedať asi štvrtina žiakov stredných odborných škôl a 19,3 % gymnazistov. Prezentované dáta ukázali, že gymnazisti mali vo výrazne vyššom počte vytvorený vlastný názor na príčiny sympatizovania mladých ľudí s extrémistami než žiaci stredných odborných škôl, ktorí vo vyššej miere nevedeli na danú otázku odpovedať.

Tabuľka 86 *Príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistami podľa typu strednej školy*

Príčiny	**G**	**SOŠ**
nedostatok informácií o dôsledkoch	52,0	37,5
predsudky	49,2	39,4
potreba byť členom rovesníckej skupiny	37,2	30,0
túžba získať si rešpekt okolia	50,6	39,2
snaha oplatiť zlú skúsenosť	27,8	22,7
potreba vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov	28,0	22,2
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	40,7	33,2
neschopnosť riešiť problémy iným spôsobom	35,5	23,1
iné	0	0,9
nevie	**19,3**	**25,5**

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Žiaci v Bratislavskom, Trnavskom, Banskobystrickom a v Prešovskom kraji označili za najsilnejší dôvod pre sympatizovanie mladých ľudí s extrémistami snahu získať si rešpekt okolia. Respondenti z Trenčianskeho, Žilinského a z Košického kraja pripisovali význam nedostatku informácií o dôsledkoch ich správania. Žiaci v Nitrianskom kraji preferovali predsudky voči niektorým skupinám osôb. Zároveň vo vyššej miere označili aj potrebu byť členom rovesníckej skupiny, možnosť oplatiť zlú skúsenosť, túžbu vzbudiť pozornosť dospelých a snahu vybiť si zlosť. V Banskobystrickom kraji sa vo vyššej miere domnievali, že mladí ľudia nevedia riešiť svoje problémy inak. Opýtaní z Trenčianskeho a z Košického kraja častejšie než ostatní uvádzali inú možnosť. Svoj názor nevedeli vyjadriť najmä žiaci v Trnavskom kraji (40,4 %), v Nitrianskom kraji nemalo na tento problém vytvorený vlastný názor len 13,1 % oslovených. Z týchto zistení je zrejmé, že o príčiny sympatizovania mladých ľudí s extrémistami sa najčastejšie zaujímali žiaci žijúci v Nitrianskom kraji a výrazný nezáujem o danú problematiku prezentovali opýtaní z Trnavského kraja.

Tabuľka 87 *Príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistami podľa kraja*

Príčiny	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
nedostatok informácií o dôsledkoch	37,2	28,1	41,3	46,9	35,0	38,4	36,0	36,1
predsudky	34,4	33,5	37,2	55,4	31,9	39,8	39,5	28,7
potreba byť členom rovesníckej skupiny	25,6	25,2	27,0	37,2	28,7	34,3	25,7	24,8
túžba získať si rešpekt okolia	39,8	35,1	41,0	49,1	34,6	42,6	40,2	31,9
snaha oplatiť zlú skúsenosť	22,4	23,6	22,2	34,1	17,7	23,5	21,3	17,6
potreba vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov	25,9	18,6	21,5	28,7	22,0	23,9	15,5	20,3
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	30,4	30,6	35,8	38,6	20,9	33,9	29,4	18,5
neschopnosť riešiť problémy iným spôsobom	21,6	25,2	22,5	27,3	18,1	28,4	24,0	15,5
iné	0,3	0,4	1,7	0	0,4	0	0,3	1,2
nevie	**31,5**	**40,9**	**22,9**	**13,1**	**37,0**	**24,9**	**34,1**	**31,3**

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

Žiaci základných a stredných škôl sa v najvyššom počte vyjadrili, že sympatizovanie mládeže s extrémistami spôsobila snaha získať si rešpekt okolia. Stredoškoláci preferovali názor, že ich rovesníci nemajú dostatok informácií o dôsledkoch ich správania, vytvorili si predsudky voči určitým skupinám ľudí, potrebujú byť členom rovesníckej skupiny, chcú oplatiť zlú skúsenosť, túžia vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov, chcú si vybiť zlosť a agresivitu a nie sú schopní riešiť svoje problémy iným spôsobom. Inú možnosť uviedol približne rovnaký počet opýtaných. Na túto otázku nedokázalo odpovedať až 34,6 % žiakov základných škôl a 23,4 % stredoškolákov. Z prezentovaných zistení vyplynulo, že žiaci stredných škôl mali viac poznatkov o príčinách sympatizovania detí a mládeže s extrémistami než respondenti zo základných škôl, ktorí výrazne častejšie nemali na tento problém vytvorený vlastný názor.

Tabuľka 88 *Príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistami podľa typu školy*

Príčiny	ZŠ	SŠ
nedostatok informácií o dôsledkoch správania sa extrémistov	32,8	42,5
predsudky	32,8	42,7
potreba byť členom rovesníckej skupiny	24,6	32,5
túžba získať si rešpekt okolia	35,8	43,1
snaha oplatiť zlú skúsenosť	21,6	24,4
potreba vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov	20,3	24,2
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	23,7	35,7
neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom	17,9	27,3
iné	0,5	0,6
nevie	**34,6**	**23,4**

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

Porovnanie údajov za roky 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024

Od roku 2016 sa zvýšil iba počet opýtaných, ktorí sa domnievali, že túto situáciu zapríčinili predsudky (+8,3 p. b.), ktoré majú žiaci vytvorené voči niektorým skupinám ľudí. Znížil sa najmä počet žiakov, ktorí pripisovali význam neschopnosti mladých ľudí riešiť svoje problémy iným spôsobom (-9,4 p. b.) a snahe vybiť si zlosť a agresivitu (-5,7 p. b.). Zároveň výrazne stúpol (+18,5 p. b) počet respondentov, ktorí na tento závažný problém nemali vytvorený vlastný názor. V rokoch 2016 a 2024 považovali opýtaní za najdôležitejšiu príčinu sympatizovania mládeže s extrémistami túžbu získať si rešpekt okolia, pričom v rokoch 2018, 2020 a 2022 pripisovali význam najmä nedostatku poznatkov o dôsledkoch správania sa extrémistov. V rokoch 2016, 2018, 2022 a 2024 považovali respondenti za najmenej dôležitú snahu detí a mládeže vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov, zatiaľ čo v roku 2020 sa na poslednom mieste umiestnila neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom.

Tabuľka 89 *Komparácia údajov za roky 2016, 2018, 2020, 2022 a 2024*

Príčiny sympatizovania mládeže s extrémistami	**2016**	**2018**	**2020**	**2022**	**2024**
málo poznatkov o dôsledkoch správania	37,9	**41,4**	**38,0**	**37,8**	37,8
predsudky	29,6	23,4	27,5	31,1	37,9
potreba byť členom rovesníckej skupiny	28,7	21,1	25,5	24,9	28,7
túžba získať si rešpekt okolia	**42,5**	35,2	25,3	33,5	**39,6**
snaha oplatiť zlú skúsenosť	25,0	20,8	24,0	18,8	23,1
potreba vzbudiť pozornosť dospelých	22,1	18,4	21,5	18,4	22,3
snaha vybiť si zlosť a agresivitu	35,6	28,3	27,3	24,7	29,9
neschopnosť riešiť problémy iným spôsobom	32,2	20,2	19,5	20,2	22,8
iné	3,5	1,1	0	0,6	0,5
nevie	**10,3**	**28,9**	**31,4**	**36,7**	**28,8**

Poznámka: Súčet presahuje 100 %, respondenti mohli odpovedať prostredníctvom viacerých možností.

10. Vzťah k osobám, ktoré sa odlišujú farbou pleti, národnosťou, náboženstvom...

Slovensko je krajina s bohatou históriou a kultúrnou diverzitou. Aj v súčasnosti tu žijú mnohé etnické a národnostné skupiny, pričom vznikla potreba riešiť otázky spojené nielen s integráciou cudzincov, ale i s rasizmom a xenofóbiou. Niektoré politické subjekty multikulturalizmus podporujú, iné sa ho obávajú a kritizujú ho, čo pôsobí negatívne nielen na občanov, ale predovšetkým na mladú generáciu. Riešenie situácie si vyžaduje najmä vzájomnú spoluprácu a kultúrny dialóg s cieľom vybudovať na Slovensku otvorenú, tolerantnú a multikultúrnu spoločnosť.[17] Na zistenie postojov k osobám, ktoré sa od Slovákov odlišujú farbou pleti, národnosťou, náboženstvom a kultúrou sme ponúkli opýtaným škálu 10 rozličných skupín osôb, národností a etník. Ich úlohou bolo vyjadriť k nim svoj postoj, či už priateľský, nepriateľský alebo

[17] Multikulturalizmus na Slovensku: Cesta k rozmanitosti a spolupráci. Dostupné na www.precitamsi.sk

indiferentný. Pri vyhodnotení tejto otázky bola využitá technika zisťovania váženého aritmetického priemeru (strednej hodnoty-mean) a podľa tejto hodnoty (od najnižšej po najvyššiu) bola zostavená tabuľka 90. Na základe zistených hodnôt možno konštatovať, že respondenti si vytvorili najpozitívnejší postoj k Čechom, černochom, Maďarom, Aziatom, Ukrajincom a k Rómom. V nižšej miere prezentovali kladné postoje k členom LGBTI+ komunity, Arabom, Židom a najmenej k migrantom.

Oslovení žiaci základných a stredných škôl prezentovali v najvyššom počte **priateľský vzťah** k Čechom. Vo výrazne nižšej miere prejavili kladný postoj aj k černochom, Aziatom, Maďarom, Ukrajincom, Rómom, Židom, Arabom, členom komunity LGBTI+ a k migrantom.

Najviac opýtaných uviedlo **negatívne vzťahy** k osobám s inou sexuálnou orientáciou. Respondenti v omnoho nižšom počte vyjadrili svoj nepriateľský postoj k Rómom, Maďarom, Ukrajincom, migrantom, Arabom, Židom, černochom, Aziatom a k Čechom.

Viac než polovica oslovených žiakov si nevytvorila **žiadny vzťah** k migrantom a k Židom. Opýtaní v nižšej miere deklarovali indiferentné vzťahy voči Arabom, Aziatom, Ukrajincom a členom LGBTI+ komunity, Rómom, černochom a k Maďarom. O Čechov sa nezaujímalo len 17,8 % opýtaných.

Zistené výsledky výskumu ukázali, že väčšina žiakov základných a stredných škôl si vytvorila priateľské postoje k Čechom, černochom, Maďarom, Aziatom, Rómom a k Ukrajincom. U Židov, Arabov, migrantov a členom LGBTI+ komunity prevládal počet opýtaných, ktorí k týmto skupinám ľudí nemali vytvorené žiadne vzťahy, pričom predpokladáme, že osoby z týchto skupín osobne nepoznali. Respondenti vyjadrili nepriateľský postoj najmä voči osobám s inou sexuálnou orientáciou a aj pozitívnejšie prijali Čechov.

Tabuľka 90 *Vzťahy žiakov ZŠ a SŠ k osobám inej národnosti, náboženstva a farby pleti...*

Skupina/vzťah	Priateľský	Nepriateľský	Žiadny	Mean	Poradie
Aziati	51,4	4,8	43,8	1,92	4
černosi	55,3	7,5	37,2	1,82	2
Arabi	38,2	12,1	49,7	2,12	7
Židia	38,7	9,7	51,6	2,13	8
Maďari	49,2	13,9	36,9	1,88	3
Rómovia	43,5	17,2	39,3	1,99	5
Česi	**78,8**	3,4	17,8	1,39	1
Ukrajinci	48,0	12,2	39,8	1,92	4
utečenci	33,1	12,2	**54,7**	2,22	**9**
LGBTI+	33,3	**26,9**	39,8	2,06	6

Prezentované zistenia potvrdili, že od **roku 2010** sa **zlepšili vzťahy** respondentov k Maďarom (+17,5 p. b.), Rómom (+26,3 p. b.), Aziatom (+16,7 p. b.), Židom (+11,5 p. b.) a k černochom (+8,9 p. b.). U Čechov bol zaznamenaný mierny pokles počtu opýtaných, ktorí ich vnímali pozitívne (-0,9 p. b.) a stúpol počet žiakov, ktorým boli ľahostajní (+1,2 p. b.). U Arabov stúpol počet opýtaných, ktorí mali k nim vytvorené priateľské vzťahy (+10,0 p. b.), ale

zároveň sa zvýšil aj počet respondentov, ktorí ich považovali za nepriateľov (+2,0 p. b.). Najhoršia situácia bola zistená u Ukrajincov, kde od roku 2022 klesol počet žiakov, ktorí ich prijali kladne (-11,1 p. b.), ale zároveň sa zvýšil počet opýtaných, ktorí k nim pociťovali nepriateľstvo (+5,2 p. b.) a nezáujem (+5,8 p. b.). Názory respondentov na spolužitie s nelegálnymi migrantami a s členmi LGBTI+ komunity nie je možné porovnávať, pretože boli do dotazníku zaradení len v roku 2024.

Tabuľka 91 *Komparácia údajov za roky 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022 a 2024*

Skupiny	**Roky**								
Česi	**2010**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2024**
priateľský	79,7	81,7	78,8	75,4	78,4	85,6	82,3	81,0	78,8
nepriateľský	3,7	5,1	4,6	4,2	3,8	2,6	3,7	2,6	3,4
žiadny	16,6	13,2	16,6	20,4	17,8	11,8	14,0	16,4	17,8
Maďari	**2010**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2024**
priateľský	31,7	49,6	47,8	48,4	52,4	55,3	58,0	58,5	49,2
nepriateľský	24,8	15,1	10,9	9,5	9,8	8,0	7,9	7,7	13,9
žiadny	43,5	35,3	41,3	42,1	37,8	36,7	34,1	33,8	36,9
Rómovia	**2010**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2024**
priateľský	17,2	21,2	30,6	32,0	34,8	35,8	44,4	51,1	43,5
nepriateľský	38,1	38,2	26,3	23,5	18,2	17,8	15,2	9,6	17,2
žiadny	44,7	40,6	43,1	44,5	47,0	46,4	40,4	39,3	39,3
Aziati	**2010**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2024**
priateľský	34,7	42,5	36,1	37,5	44,1	45,5	55,4	56,8	51,4
nepriateľský	7,2	9,4	7,9	6,1	5,5	4,0	2,9	3,0	4,8
žiadny	58,1	48,1	56,0	56,4	50,4	50,5	41,7	40,2	43,8
Židia	**2010**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2024**
priateľský	27,2	29,9	26,7	29,8	36,1	35,8	45,0	46,4	38,7
nepriateľský	10,5	16,7	9,9	7,2	7,1	5,7	4,7	5,1	9,7
žiadny	62,3	53,4	63,4	63,0	56,8	58,5	50,3	48,5	51,6
Arabi	**2010**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2024**
priateľský	28,2	21,2	18,0	23,8	26,6	25,6	43,1	45,2	38,2
nepriateľský	10,1	28,2	19,2	14,1	14,8	9,4	6,3	6,1	12,1
žiadny	61,7	50,6	62,8	62,1	58,6	64,9	50,6	48,7	49,7
Ukrajinci	**2010**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2024**
priateľský	N	N	N	N	N	N	N	59,0	48,0
nepriateľský	N	N	N	N	N	N	N	7,0	12,2
žiadny	N	N	N	N	N	N	N	34,0	39,8
Černosi	**2010**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2024**
priateľský	46,4	48,7	44,3	44,7	51,2	N	N	61,2	55,3
nepriateľský	5,7	11,6	6,6	6,0	5,8	N	N	3,8	7,5
žiadny	47,9	39,7	49,1	49,3	43,0	N	N	35,0	37,2
Migranti	**2010**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2024**
priateľský	N	N	N	N	N	N	N	N	33,1
nepriateľský	N	N	N	N	N	N	N	N	12,2
žiadny	N	N	N	N	N	N	N	N	54,7
LGBTI+	**2010**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2024**
priateľský	N	N	N	N	N	N	N	N	33,3
nepriateľský	N	N	N	N	N	N	N	N	26,9
žiadny	N	N	N	N	N	N	N	N	39,8

N = nezisťovalo sa

Hlbšia analýza dát ukázala, že **od roku 2022** klesol počet respondentov, ktorí si vybudovali priateľské vzťahy k Čechom, Maďarom, Rómom, Aziatom, Židom, Arabom, Ukrajincom a k černochom. U všetkých spomenutých skupín osôb bol evidovaný nárast počtu žiakov, ktorí voči nim pociťovali nepriateľstvo. U Čechov, Maďarov, Aziatov, Židov, Arabov, Ukrajincov a u černochov bol zároveň zaznamenaný aj vyšší počet opýtaných, ktorí k nim nemali vytvorený žiadny vzťah. Iba u Rómov sa situácia od roku 2022 v danej oblasti nezmenila.

Na základe prezentovaných výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že vzťahy žiakov základných a stredných škôl voči príslušníkom rôznych národností a etnických skupín sa od roku 2022 zhoršili. Považujeme za dôležité, aby si títo mladí ľudia uvedomili, že vstupom Slovenska do Európskej únie a do NATO sa otvorilo svetu a je povinné plniť si povinnosti, ktoré mu z tohto členstva vyplývajú. Okrem toho sa v poslednom období sa na základe celosvetovej sociálno-politickej situácie zvýšil počet etnických skupín, ktoré žijú na Slovensku a je potrebné, aby si Slováci na túto novú situáciu zvykli, naučili sa žiť v multikultúrnej spoločnosti a vedeli prijímať ľudí prichádzajúcich z iných krajín, iného kultúrneho a sociálneho prostredia.

11. Názory žiakov základných a stredných škôl na rasovú nadradenosť

Rasizmus je nevedecká teória, ktorá a zaoberá existenciou vyšších a nižších rás. Vychádza z predstavy, že ľudstvo je rozdelené na biologicky navzájom odlišné rasy a ich kultúrny a psychický charakter je závislý od ich biologických a etnických základov.[18] Viac než tri štvrtiny (75,3 %) žiakov základných a stredných škôl odmietli myšlienku nadradenosti bielej rasy a prezentovali názor, že ľudia s inou farbou pleti sú rovnakí ako ostatní. Asi 93 (3,9 %) respondentov s touto rasistickou teóriou súhlasilo, avšak až pätina (20,8 %) nevedela vyjadriť svoj názor. Zistené údaje ukázali, že výrazná väčšina žiakov si osvojila správny názor. Je však potrebné vysvetliť túto závažnú skutočnosť aj respondentom, ktorí ešte stále zastávajú nesprávny názor a poučiť pomerne veľkú skupinu opýtaných, ktorí nedokázali na túto otázku odpovedať.

S nadradenosťou bielej rasy súhlasilo až 6,0 % chlapcov a 1,7 % dievčat. Dievčatá (84,1 %, chlapci: 66,6 %) vo výrazne vyššej miere túto myšlienku odmietli. Na danú otázku nevedela odpovedať až necelá tretina (27,4 %) chlapcov a 14,2 % dievčat. Prezentované zistenia ukázali, že chlapci výrazne častejšie než dievčatá súhlasili s teóriou nadradenosti bielej rasy, prípadne nemali na tento problém vytvorený vlastný názor.

Zástancami teórie rasovej neznášanlivosti boli najčastejšie tretiaci, zatiaľ čo nesúhlas vyjadrili v najvyššej miere druháci. Najvyšší počet opýtaných, ktorí nemali na tento závažný problém vytvorený vlastný názor, bol zaznamenaný

[18] Šutajová, J.: Rasovo motivovaný politický extrémizmus v minulosti. In: Onufrák, A. a kol.: Význam a úloha aktívneho občianstva v kontexte eliminácie nárastu politického extrémizmu. Košice : Filozofická fakulta UPJŠ, 2022. ISBN 978-80-574-0189-6, s. 68.

v skupine žiakov 8. ročníkov základných škôl. Považujeme za potrebné, aby sa im pedagógovia výrazne viac venovali a poučili ich o problematike rasizmu a diskriminácie.

Tabuľka 92 *Názory respondentov na rasovú nadradenosť podľa ročníkov*

Názory	7. ročník ZŠ	8. ročník ZŠ	9. ročník ZŠ	1. ročník SŠ	2. ročník SŠ	3. ročník SŠ
súhlasí	4,3	3,3	4,4	3,9	2,5	5,1
nesúhlasí	71,3	61,8	75,2	79,8	83,6	78,7
nevie	24,4	34,9	20,4	16,3	13,9	16,2

S teóriou nadradenosti bielej rasy súhlasilo 4,9 % gymnazistov a 3,2 % žiakov stredných odborných škôl. Gymnazisti (84,9 %, SOŠ: 78,8 %) vo vyššej miere odpovedali na túto otázku záporne. Až 18,0 % žiakov stredných odborných škôl a 10,2 % gymnazistov nedokázalo vyjadriť svoj názor. Zistené výsledky ukázali, že v stredných odborných školách až necelá pätina opýtaných nemala na daný problém vytvorený vlastný názor. Z uvedeného je zrejmé, že problematika rasovej neznášanlivosti si vyžaduje v tomto type stredných škôl omnoho viac pozornosti než sa jej venovalo v súčasnosti.

S myšlienkou nadradenosti bielej rasy sa stotožnili respondenti z najmenších obcí. Zápornú odpoveď uvádzali najčastejšie opýtaní žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov. Na otázku nedokázali odpovedať žiaci s trvalým bydliskom v najmenších obciach a v najväčších mestách. Z uvedených údajov vyplynulo, že rasistickú teóriu si osvojili respondenti žijúci v najmenších obciach a v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov. Najlepšia situácia bola zistená v skupine opýtaných z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov.

Tabuľka 93 *Názory respondentov na rasovú nadradenosť podľa veľkosti bydliska*

Názory	Menej než 2 000	Od 2 001 do 10 000	Od 10 001 do 50 000	Od 50 001 do 100 000	Viac než 100 000
súhlasí	5,1	3,8	4,9	2,2	1,4
nesúhlasí	70,5	74,5	77,0	81,9	75,6
nevie	24,4	21,7	18,1	15,9	23,0

O tom, že príslušníci bielej rasy sú nadradení nad inými ľuďmi, boli najčastejšie presvedčení opýtaní z Trnavského a z Banskobystrického kraja. Záporný postoj zaujali respondenti s trvalým bydliskom v Žilinskom a v Bratislavskom kraji. Najvyšší počet oslovených žiakov, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať, pochádzal z Košického kraja.

Tabuľka 94 *Názory respondentov na rasovú nadradenosť podľa kraja*

Názory	BA	TT	TN	NR	ZA	BB	PO	KE
súhlasí	2,3	7,0	4,4	2,3	3,9	6,2	3,0	3,3
nesúhlasí	77,9	72,3	76,5	75,3	78,8	75,8	75,8	70,0
nevie	19,8	20,7	19,1	22,4	17,3	18,0	21,2	26,7

S teóriou nadradenosti súhlasili najčastejšie respondenti žijúci v doplnených (4,5 %) a v neúplných rodinách (4,3 %, úplné rodiny: 3,8 %). Zápornú odpoveď uviedli opýtaní z úplných rodín (76,9 %, neúplné rodiny: 74,7 %, doplnené rodiny: 66,3 %). Vyjadriť svoj názor na túto závažnú tému nevedeli žiaci, ktorí mali nevlastného otca alebo matku (29,2 %, úplné rodiny: 19,3 %, neúplné rodiny: 21,0 %). Z prezentovaných údajov je zrejmé, že o nadradenosti bielej rasy boli presvedčení respondenti žijúci v doplnených rodinách. Najlepšia situácia bola zaznamenaná v skupine respondentov z úplných rodín.

S myšlienkou diskriminácie iných rás súhlasilo 6,7 % respondentov, ktorí nemali doma vybudované dobré medziľudské vzťahy a 3,6 % opýtaných, ktorí si s otcom a s matkou rozumeli. Žiaci z rodín, kde boli vytvorené pozitívne rodinné vzťahy, vo výrazne vyššej miere odpovedali na túto otázku záporne (dobré vzťahy: 76,8 %, zlé vzťahy: 62,2 %). Vyjadriť svoj názor nedokázala až viac než tretina (31,1 %) opýtaných, u ktorých dobré vzťahy absentovali a 19,6 % respondentov, ktorí si s rodičmi rozumeli. Uvedené výsledky výskumu potvrdili, že rasistickú teóriu si výrazne častejšie osvojili respondenti, ktorí nemali doma vybudované dobré medziľudské vzťahy.

Porovnanie údajov za základné a stredné školy

S rasistickou teóriou nadradenosti bielej rasy súhlasil približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl. Stredoškoláci túto diskriminačnú teóriu vo vyššej miere odmietli, pričom žiaci základných škôl nemali vo výrazne vyššom počte na tento závažný problém vytvorený vlastný názor. Z dát je zrejmé, že tejto problematike by mali venovať pozornosť nielen pedagógovia v školách, ale i rodičia doma. Pomôcť by im mohli médiá, ktoré by tejto téme venovali viac pozornosti než doteraz.

Graf 12 *Názory respondentov na rasovú nadradenosť podľa typu školy*

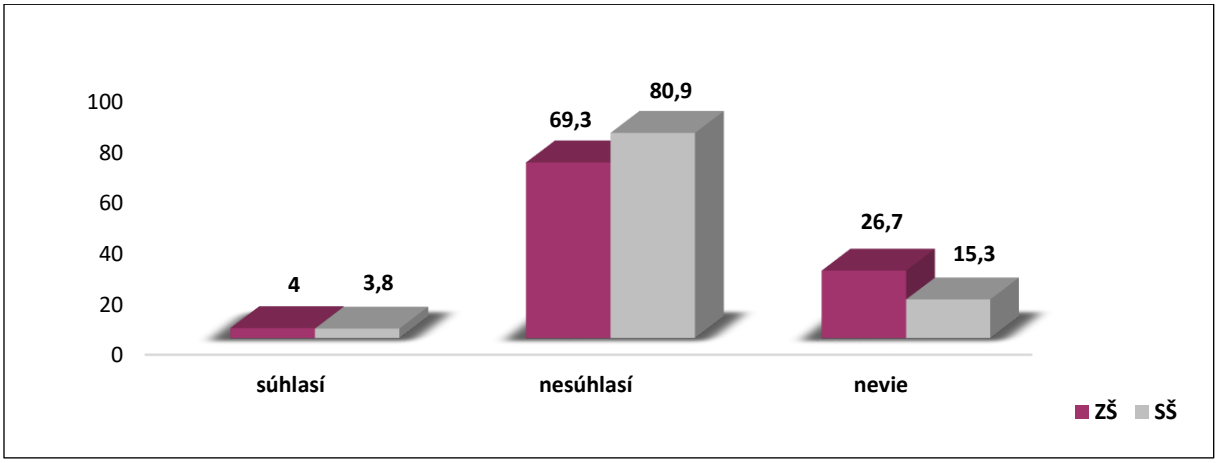

Porovnanie údajov za roky 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 a 2024

Od roku 2010 klesol vo veľkej miere počet opýtaných (-14,8 p. b.), ktorí súhlasili s myšlienkou nadradenosti bielej rasy a zvýšil sa (+5,2 p. b.) počet žiakov, ktorí na otázku odpovedali záporne. V tomto roku opäť vo veľkej miere stúpol (+9,6 p. b.) počet respondentov, ktorí nemali na tento závažný problém vytvorený

názor. Zistené dáta ukázali, že situácia týkajúca sa rasovej nadradenosti je v súčasnej dobe horšia než bola v roku 2010. V roku 2022 nevedela vyjadriť svoj názor až necelá tretina opýtaných a v tomto roku rovnako odpovedala asi pätina žiakov.

V rokoch 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021 a 2023 bol počet respondentov, ktorí nevedeli odpovedať podstatne nižší. Prezentovanie tohto pálčivého problému v médiách a poskytovanie potrebných poznatkov deťom v škole a v rodine by určite prispelo k výraznému zníženiu počtu opýtaných, ktorí si vytvorili nielen nesprávny postoj, ale ani nevedeli na otázku odpovedať. Zároveň je potrebné, aby žiaci tieto názory uplatňovali aj v praktickom živote a vzdali sa predsudkov, ktoré niektorí vo vzťahu k rovesníkom s inou farbou pleti majú.

Tabuľka 95 *Komparácia údajov za roky 2010, 2016, 2017, 2018, 2019, 2020, 2021, 2022, 2023 a 2024*

Názory na rasovú nadradenosť	**2010**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**	**2023**	**2024**
súhlasí	18,7	12,6	7,8	6,6	6,4	4,4	3,3	2,4	5,6	3,9
nesúhlasí	70,1	86,2	90,6	92,4	93,2	94,5	95,2	69,3	93,1	75,3
nevie	11,2	1,2	1,6	1,0	0,4	1,1	1,5	28,3	1,3	20,8

Okrem zistenia názorov žiakov základných a stredných škôl na teóriu nadradenosti bielej rasy nás zaujímali aj argumenty, ktorými sa respondenti snažili svoje nesprávne postoje obhájiť. I keď s rasistickou teóriou súhlasilo až 94 (3,9 %) opýtaných, svoj názor vyjadrilo len 33 opýtaných. Respondenti najčastejšie uvádzali, že ľudia s inou farbou pleti sú zaostalí a nevzdelaní, sú iní než majoritná skupina obyvateľstva, ale na druhej strane priznali, že veľmi záleží od toho, ako sa správajú. V nižšej miere boli zaznamenané názory, že tieto osoby sú agresívne, páchajú trestnú činnosť, nemajú vytvorené hygienické návyky, zneužívajú sociálny systém, majú inú kultúru, iné zvyky a odlišný životný štýl a nedokážu sa prispôsobiť ostatným občanom. Uvedené zistenia ukázali, že niektorí respondenti mali voči osobám s inou farbou pleti vytvorené rôzne predsudky. Bolo by potrebné eliminovať ich systematickým vysvetľovaním najmä rodičmi a pedagógmi. Veľkú úlohu majú v danej oblasti aj médiá, preto je potrebné napr. v televíznom vysielaní uvádzať programy, ktoré poukazujú na nebezpečenstvo rasizmu a fašistickej ideológie.

ZÁVERY

Na základe výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že:

Rodinné prostredie respondentov

- V **úplnej rodine** žilo 73,4 % opýtaných a 12,8 % respondentov vychovával iba jeden z rodičov. Nevlastného otca alebo matku malo 12,6 % žiakov základných a stredných škôl a 1,2 % opýtaných vyrastalo v náhradnej rodine.

- S vlastnými rodičmi žili najmä dievčatá, respondenti vo veku 12 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, gymnazisti, opýtaní pochádzajúci z najmenších obcí a respondenti s trvalým bydliskom v Žilinskom a v Prešovskom kraji. V **neúplných rodinách** vyrastali častejšie dievčatá, 18-roční opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov a opýtaní s trvalým bydliskom v Košickom kraji. **Nevlastného otca alebo matku** mali vo vyššej miere chlapci, respondenti vo veku 13 a 14 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov a respondenti žijúci v Trenčianskom a v Nitrianskom kraji.
- Od roku 2010 sa znížil počet opýtaných, ktorí žili v úplných rodinách (*2010:* 74,8 %, *2024:* 73,4 %). Výrazne stúpol počet žiakov pochádzajúcich z doplnených rodín *(2010:* 5,9 %, *2024:* 12,8 %). Klesol počet respondentov, ktorých vychovával iba otec alebo matka (*2010:* 16,2 %, *2024:* 12,6 %) a znížil sa aj počet opýtaných, ktorí vyrastali v náhradných rodinách (*2010:* 3,1 %, *2024:* 1,2 %). Zistené údaje poukazujú na súčasný a dlhodobý negatívny trend, ktorý je charakterizovaný vyšším rozpadom rodín než kedysi. Táto skutočnosť spôsobila zníženie počtu detí, ktoré vyrastali v úplných rodinách a zvýšený počet mladých ľudí, ktorí mali nevlastného otca alebo matku.
- Viac než polovica opýtaných označila **vzťahy s rodičmi** za dobré a 38,5 % respondentov ich hodnotilo ako veľmi dobré. Približne 7,7 % oslovených žiakov považovalo vzťahy s otcom a matkou za negatívne a 2,2 % opýtaných ich označilo ako veľmi zlé. Necelé percento respondentov uviedlo inú možnosť, pretože dobre vychádzali len s otcom alebo s matkou a s druhým rodičom si nerozumeli.
- Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že až 89,5 % žiakov hodnotilo vzťahy s rodičmi pozitívne a 9,9 % sa k nim vyjadrilo kriticky. Príčinou prezentovaných zistení môže byť skutočnosť, že respondenti v období dospievania bývajú voči svojim rodičom až prehnane kritickí, majú tendenciu porovnávať názory a postoje dospelých s normami svojich rovesníkov. Aj keď je vplyv kamarátov v tomto období dôležitý, je zrejmé, že rodičia by mali byť pre každého jedinca oporou pri riešení problémov, s ktorými si nevedia sami poradiť.
- Vzťahy v rodine pozitívne hodnotili žiaci základných škôl vo veku 16 a 18 rokov, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, respondenti z aglomeračných jednotiek s počtom obyvateľov nižším než 10 000, respondenti zo Žilinského a z Banskobystrického kraja a žiaci žijúci v úplných rodinách. Zhoršené medziľudské vzťahy boli vo vyššej miere zistené u chlapcov, respondentov vo veku 13 rokov, žiakov 7. a 8. ročníkov základných škôl, opýtaných pochádzajúcich z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, mladých obyvateľov Bratislavského a Trenčianskeho kraja a u respondentov žijúcich v doplnených rodinách.

- Od roku 2010 klesol počet opýtaných, ktorí hodnotili rodinné vzťahy kladne (*2010:* 91,8 %, *2024:* 89,5 %). Zvýšil sa počet žiakov, ktorí si s otcom a matkou nerozumeli (*2010:* 6,2 %, *2024:* 9,9 %). Zároveň bol zaznamenaný nižší počet respondentov, ktorí uvádzali inú možnosť (*2010:* 2,0 %, *2024:* 0,6 %). Prezentované zistenia ukázali, že kvalita vzťahov v rodine sa od roku 2010 zhoršila. V tomto roku bol zaznamenaný najnižší počet opýtaných, ktorí mali doma vytvorené dobré medziľudské vzťahy a najvyšší počet žiakov, ktorí hodnotili rodinné vzťahy negatívne. I keď výrazná väčšina žiakov základných a stredných škôl považovala vzťahy s otcom a matkou za dobré, stúpajúci trend zhoršených vzájomných vzťahov (už od roku 2021) je hodnotený negatívne. Odborníci upozorňujú, že kvalita vzťahov medzi rodičmi a deťmi patrí k významným faktorom ovplyvňujúcim vývoj osobnosti dieťaťa, ktoré v tejto rodine žije.

Vzťahy s rovesníkmi

- Až 71,0 % žiakov základných a stredných škôl prežívalo svoj voľný čas s partiou rovesníkov. Až necelá tretina (29,0 %) opýtaných nepatrila do žiadnej rovesníckej skupiny.
- **Členstvo v skupine rovesníkov** uvádzali častejšie dievčatá, najmladší opýtaní, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní so slovenskou národnosťou, respondenti žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, žiaci zo Žilinského kraja, respondenti z úplných rodín a z rodín, kde boli vytvorené dobré medziľudské vzťahy.
- Do rovesníckej skupiny neboli vo vyššej miere začlenení chlapci, 14-roční opýtaní, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, osoby s ukrajinskou národnosťou, mladí obyvatelia najväčších miest, respondenti s trvalým bydliskom v Nitrianskom a v Košickom kraji, opýtaní, ktorí mali nevlastného otca alebo matku a respondenti z rodín, kde si rodičia a deti navzájom nerozumeli.
- Od roku 2014 výraznejšie klesol počet respondentov, ktorí boli členmi rovesníckej skupiny *(2014:* 89,4 %, *2024:* 71,0 %). Zároveň vysoko stúpol počet oslovených žiakov, ktorí svoj voľný čas trávili bez priateľov (*2014:* 10,6 %, *2024:* 29,0 %). Z uvedeného vyplynulo, že začlenenie žiakov základných a stredných škôl do rovesníckej skupiny je v súčasnosti omnoho nižšie než v roku 2014. Príčinou môže skutočnosť, že mladí ľudia si v súčasnosti výrazne častejšie vytvárajú kontakty s rovesníkmi prostredníctvom internetu a sociálnych sietí, čo im však osobné stretnutie s kamarátmi nenahradí.
- **Priateľské vzťahy k osobám inej rasy a etnického pôvodu** si vytvorila viac než polovica respondentov a štvrtina opýtaných rovesníkov, ktorí sa od ostatných odlišujú farbou pleti, nepoznala. Približne 8,0 % respondentov neprejavilo záujem sa s takýmito osobami priateliť a 12,6 % tieto osoby poznalo, ale z rôznych dôvodov sa s nimi nekamarátili. Prezentované zistenia potvrdili, že i keď si už viac než polovica opýtaných

vybudovala priateľské kontakty s osobami odlišnými od majoritnej skupiny ľudí na Slovensku, asi 8,0 % žiakov nemalo o takéto kamarátstvo záujem. Je zrejmé, že títo respondenti mali voči rovesníkom, ktorí sa od majoritnej väčšiny líšia farbou pleti, vytvorené určité predsudky, ktoré by mali prekonať.

- Kamarátov, ktorí sa od ostatných odlišovali farbou pleti, mali častejšie dievčatá, respondenti vo veku 16 rokov, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, respondenti z Banskobystrického kraja, žiaci z neúplných rodín a z rodín, kde si členovia navzájom dobre rozumeli. Nezáujem o priateľstvo s rovesníkmi, ktorí mali inú farbu pleti, deklarovali vo vyššej miere chlapci, respondenti vo veku 13 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, opýtaní žijúci v najmenších obciach a v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Nitrianskeho kraja, respondenti vyrastajúci v doplnených rodinách a v rodinách, kde absentovali pozitívne medziľudské vzťahy.
- Od roku 2010 (60,4 %, *2024:* 53,5 %) klesol počet opýtaných, ktorí si našli kamarátov inej rasy a znížil sa aj počet žiakov, ktorí by sa s osobou inej rasy alebo etnika priatelili, avšak nepoznali ju (*2010:* 33,6 %, *2024:* 25,9 %). Zároveň stúpol počet respondentov (*2010:* 6,0 %, *2024:* 8,0 %), ktorí neboli ochotní nadviazať s týmito osobami kamarátske vzťahy a výrazne sa zvýšil počet opýtaných, ktorí osoby odlišujúce sa od ostatných farbou pleti poznali, ale z rôznych dôvodov sa s nimi nekamarátili (*2010:* 0, *2024:* 12,6 %). Prezentované zistenia ukázali, že za sledované obdobie ***klesol počet respondentov, ktorí mali priateľov inej rasy alebo etnickej skupiny a stúpol počet žiakov, ktorí nemali záujem takéto priateľstvá nadväzovať***.
- Viac než tretina opýtaných si so **spolužiakmi** rozumela veľmi dobre a kamarátili sa aj po vyučovaní. Až 44,7 % respondentov malo s rovesníkmi v triede vytvorený dobrý vzťah, ale mimo školského prostredia uprednostňovali iných priateľov. So spolužiakmi dobre nevychádzalo 7,5 % oslovených žiakov. Asi 2,2 % opýtaných považovalo vzťahy v triednom kolektíve za veľmi zlé, pretože im spolužiaci ubližovali a 6,4 % respondentov prezentovalo názor, že rovesníci z triedy sú im ľahostajní.
- Podrobnejšia analýza dát ukázala, že až 83,9 % žiakov hodnotilo vzťahy so spolužiakmi kladne. Približne každý desiaty (9,7 %) respondent si s rovesníkmi v triede nerozumel a 6,4 % si k nim nevytvorilo žiadny vzťah.
- So spolužiakmi lepšie vychádzali dievčatá, respondenti vo veku 17 rokov, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, žiaci s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, opýtaní žijúci v Nitrianskom a v Žilinskom kraji, žiaci vyrastajúci v úplných rodinách a respondenti, ktorí si s rodičmi rozumeli. Na zlé vzťahy v triednom

kolektíve sa viac sťažovali chlapci, respondenti vo veku 12 a 14 rokov, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti z najmenších obcí, mladí obyvatelia Trnavského a Trenčianskeho kraja, opýtaní žijúci v doplnených rodinách a žiaci, ktorí nemali doma vytvorené dobré medziľudské vzťahy.

- Od roku 2005 (55,4 %, *2024:* 39,2 %) sa výraznejšie znížil počet opýtaných, ktorí mali so spolužiakmi vytvorené dobré vzťahy a zvýšil sa počet respondentov, ktorí si hľadali kamarátov mimo školského prostredia (*2005:* 36,5 %, *2024:* 44,7 %). Zároveň stúpol počet žiakov, ktorí nemali v triede vytvorené dobré vzťahy (*2005:* 4,0 %, *2024:* 7,5 %), zvýšil sa aj počet opýtaných, ktorým spolužiaci ubližovali (*2005:* 0,6 %, *2024:* 2,2 %), prípadne im boli ľahostajní (*2005:* 3,5 %, *2024:* 6,4 %). Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že ***vzťahy medzi žiakmi základných a stredných škôl sa od roku 2005 zhoršili***. Aj tieto výsledky poukazujú na fakt, že negatívne vzťahy a násilie, ktoré v spoločnosti narastajú a to aj v školskom prostredí, sú veľmi aktuálnym problémom súčasnej doby.
- **Kamarátov, ktorí svojim názormi patrili k extrémistom** mala necelá pätina respondentov a až 80,9 % opýtaných nebolo v kontakte s rovesníkmi, ktorí by sa svojimi názormi a postojmi zaradili k členom týchto nebezpečných skupín. Domnievame sa, že najúčinnejšou oblasťou pri minimalizovaní výskytu rizikového správania, medzi ktoré patrí aj extrémizmus, je účinná a efektívna prevencia, uskutočňovaná v školskom prostredí. Je potrebné v danej oblasti zamerať pozornosť na rozvoj osobnosti adolescentov, na upevnenie ich pozitívnych hodnôt a postojov k životu, na snahu rozvíjať ich komunikačné zručnosti, naučiť ich budovať zdravé medziľudské vzťahy a rozvinúť kritické myslenie, čo zároveň pomôže budovať aj ich odolnosť voči extrémizmu a jeho prejavom.
- Názor, že kamaráti patria k extrémistom, prezentovali výrazne častejšie chlapci, opýtaní vo veku 12 a 15 rokov, žiaci 9. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti žijúci v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, žiaci z Trnavského kraja, opýtaní z doplnených a z neúplných rodín a respondenti, ktorí nemali doma vybudované dobré medziľudské vzťahy. Kamarátov extrémistov nemali vo vyššej miere dievčatá, opýtaní vo veku 16 a 17 rokov, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Prešovského kraja, respondenti z úplných rodín a opýtaní, ktorí mali doma vytvorené dobré rodinné vzťahy.
- Pomerne časté kontakty žiakov s osobami s extrémistickými názormi sú hodnotené negatívne, najmä vo vzťahu k veku opýtaných, pretože je zrejmé, že majú menej osobných skúseností, dajú sa ľahšie ovplyvniť a skôr si osvoja názory, ktoré im niektorí rovesníci podsúvajú. Je potrebné, aby boli viac kontrolovaní zo strany rodičov a učiteľov, ktorí by si mali všímať, ako sa správajú, či nenosia oblečenie propagujúce tento

nebezpečný jav a ako sa vyjadrujú k niektorým menšinám a pod. V prípade potreby je nutné spolupracovať s odborníkmi z CPP a spoločnými silami sa snažiť tieto nesprávne názory korigovať. Rodičia by si mali všímať s kým ich dospievajúce deti komunikujú vo virtuálnom svete a všetky nevhodné osobné alebo internetové kontakty sa snažiť eliminovať.

- Od roku 2016 (28,5 %, *2024:* 19,1 %) výrazne klesol počet respondentov, ktorí sa s extrémistami kamarátili. Zvýšil sa počet opýtaných, ktorí priateľov s týmito nebezpečnými názormi nemali (*2016:* 71,5 %, *2024:* 80,9 %).

Implementovanie problematiky extrémizmu do výchovno-vzdelávacej činnosti školy

- Žiakov základných a stredných škôl najviac zaujímali témy zamerané na rasizmus, terorizmus, extrémizmus, migráciu, xenofóbiu, národnostné menšiny a intoleranciu. V najnižšej miere ich oslovila problematika antisemitizmu.
- Záujem o témy, ktoré patria do multikultúrnej výchovy prejavili vo vyššej miere dievčatá, najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti a opýtaní zo Žilinského a z Nitrianskeho kraja. Táto problematika častejšie neoslovila chlapcov, najmladších opýtaných, žiakov 7. ročníkov základných škôl, žiakov stredných odborných škôl a mladých obyvateľov Trnavského kraja.
- Stredoškoláci, aj žiaci základných škôl sa najviac zaujímali o rasizmus. Stredoškoláci prejavili omnoho vyšší záujem o extrémizmus, spolužitie národnostných menšín, antisemitizmus, xenofóbiu, intoleranciu, terorizmus a migráciu. Zaujímavé je zistenie, že obidve skupiny žiakov v najnižšej miere prejavili záujem o antisemitizmus. Z prezentovaných dát vyplynulo, že stredoškoláci mali omnoho väčší záujem o témy, ktoré patria do multikultúrnej výchovy a vzdelávania než žiaci základných škôl. Príčinou môže byť skutočnosť, že v stredných školách sa týmto témam venujú viac než v základných školách. Je dôležité, aby témam multikultúrnej výchovy bola venovaná primeraná pozornosť aj v základných školách a aby žiaci získali nové poznatky zrozumiteľným a veku primeraným spôsobom.
- Od roku 2022 sa zvýšil počet žiakov, ktorí sa zaujímali o extrémizmus (*2022:* 48,5 %, *2024:* 50,6 %), antisemitizmus (*2022:* 34,5 %, *2024:* 36,1 %), xenofóbiu (*2022:* 46,4 %, *2024:* 48,1 %) a terorizmus (*2022:* 52,5 %, *2024:* 56,5 %). Klesol počet respondentov, ktorých oslovili témy venované spolužitiu národnostných menšín (*2022:* 46,7 %, *2024:* 43,2 %) a intolerancii (*2022:* 46,3 %, *2024:* 43,5 %). Za dané obdobie sa nezmenil počet opýtaných, ktorí sa zaujímali o rasizmus (*2022:* 59,6 %, *2024:* 60,4 %).
- Z uvedených zistení vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl boli **najspokojnejší s poznatkami**, ktoré získali počas vyučovania o rasizme, spolužití národnostných menšín a migrácii. Kriticky hodnotili informácie

o extrémizme, antisemitizme, xenofóbii, intolerancii a terorizme. Prekvapujúce je zistenie, že vo všetkých spomenutých oblastiach okrem rasizmu, nevedel na otázku odpovedať najvyšší počet respondentov, čo v niektorých prípadoch (extrémizmus, antisemitizmus, xenofóbia, intolerancia) predstavovalo viac než 40,0 % opýtaných. Bolo by veľmi potrebné, aby sa pedagógovia v základných a stredných školách venovali týmto závažným témam v dostatočnej miere tak, aby dokázali sprostredkovať žiakom zaujímavé a pravdivé poznatky.

- Chlapci najpozitívnejšie hodnotili mieru poznatkov o rasizme, zatiaľ čo dievčatá boli najspokojnejšie s mierou informácií o spolužití národnostných menšín. Chlapci vyjadrili spokojnosť s informáciami a extrémizme. Dievčatá viac ocenili poznatky o intolerantnom správaní, terorizme a migrácii. Približne rovnaký počet oslovených žiakov prejavil spokojnosť s informáciami o antisemitizme a xenofóbii. Možno konštatovať, že s mierou informovanosti o témach patriacich do multikultúrnej výchovy a vzdelávania boli spokojnejšie dievčatá než chlapci.
- Siedmaci, deviataci a tretiaci sa zhodli v názore, že v škole získali najviac poznatkov o rasizme. Oproti tomu ôsmaci, prváci a druháci boli spokojnejší s mierou informácií o národnostných menšinách. Žiaci 8. ročníkov základných škôl považovali vo vyššom počte za dostatočné poznatky o extrémizme, xenofóbii a migrácii. Deviataci ocenili informácie o antisemitizme. Žiaci 1. ročníkov sa častejšie zaujímali o intolerantné správanie. Druháci boli spokojnejší s informáciami o terorizme. Prezentované výsledky výskumu potvrdili, že týmto závažným témam sa venovala v rámci vyučovania v základných a v stredných školách pomerne veľká pozornosť. Pri vysvetľovaní učiva je však potrebné brať do úvahy psychické osobitosti vývoja adolescentov a témy analyzovať podľa veku a mentálnej kapacity žiakov.
- Respondenti z Bratislavského, Trnavského, Trenčianskeho, Žilinského a z Banskobystrického kraja boli najspokojnejší s poznatkami o rasizme. Opýtaní žijúci v Nitrianskom, Prešovskom a v Košickom kraji preferovali informácie o národnostných menšinách. Žiaci v Nitrianskom kraji ocenili častejšie než ostatní poznatky o extrémizme, antisemitizme, xenofóbii, intolerancii, terorizme a migrácii. Zo zistených údajov vyplynulo, že tieto témy najčastejšie preberali respondenti v Nitrianskom kraji. V najnižšej miere bola daná problematika riešená k spokojnosti žiakov v Trnavskom kraji.
- Žiaci základných škôl ocenili kvalitu poznatkov o rasizme, zatiaľ čo stredoškoláci preferovali informácie o spolužití národnostných menšín. Žiaci základných škôl boli spokojnejší s vedomosťami, ktoré získali v škole o extrémizme, antisemitizme, xenofóbii, intolerancii, terorizme a migrácii. Z prezentovaných výsledkov výskumu vyplynulo, že s mierou informovanosti o témach týkajúcich sa multikultúrnej výchovy a vzdelávania boli spokojnejší žiaci základných škôl než stredoškoláci.

- Od roku 2022 sa zvýšil počet žiakov základných a stredných škôl, ktorí boli spokojní s mierou informovanosti, ktorú získali v škole o spolužití národnostných menšín (*2022:* 30,4 %, *2024:* 33,9 %), rasizme (*2022:* 32,4 %, *2024:* 35,6 %), antisemitizme (*2022:* 15,3 %, *2024:* 16,2 %), terorizme (*2022:* 23,8 %, *2024:* 26,2 %) a migrácii (*2022:* 27,0%, *2024:* 30,8 %). Za dané obdobie sa nezmenil počet opýtaných, ktorí prejavili spokojnosť s poznatkami o rasizme (*2022:* 19,5 %, *2024:* 19,6 %), xenofóbii (*2022:* 16,0 %, *2024:* 16,2 %) a intolerancii (*2022:* 22,1 %, *2024:* 21,6 %).

Informovanosť žiakov základných a stredných škôl o extrémizme

- Asi štvrtina opýtaných bola s **mierou svojej informovanosti o prejavoch extrémizmu** na Slovensku spokojná. Určitý deficit týchto poznatkov pociťovalo až 43,3 % respondentov. Viac než tretinu oslovených žiakov daná problematika nezaujala. Z uvedených zistení vyplynulo, že spokojnosť s mierou informovanosti o extrémizme deklarovalo najmenej opýtaných, pričom najvyšší počet respondentov pociťoval určitý deficit vo vedomostiach. Je potrebné si uvedomiť, že ide o subjektívny názor detí a mladých ľudí. Zároveň je dôležité, aby žiaci základných a stredných škôl mali dostatok poznatkov o činnosti extrémistických skupín, poznali platnú legislatívu a vedeli o tom, že prejavy extrémizmu sú podľa nej trestné.
- O extrémizme boli dostatočne informovaní najmä chlapci, respondenti vo veku 14 a 16 rokov, žiaci 8. a 9. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti žijúci v mestách s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji a pochádzajúci z doplnených rodín. Nedostatok poznatkov pociťovali častejšie dievčatá, najstarší opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti s trvalým bydliskom v mestách s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Trenčianskeho kraja a opýtaní z úplných rodín. O danú problematiku sa nezaujímali vo vyššej miere chlapci, opýtaní vo veku 12 a 13 rokov, žiaci 7. a 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti z pochádzajúci najmenších obcí, opýtaní z Trnavského kraja a mladí ľudia vyrastajúci v neúplných rodinách.
- Od roku 2016 (35,3 %, 2024: 24,8 %) výraznejšie klesol počet opýtaných, ktorí boli s mierou informovanosti o extrémizme spokojní. Zvýšil sa počet respondentov, ktorým poznatky o tomto negatívnom jave chýbali (*2016:* 37,3 %, *2024:* 43,3 %) a stúpol počet žiakov, ktorí sa o danú problematiku nezaujímali (*2016:* 27,4 %, *2024:* 31,9 %).
- Opýtaní najčastejšie **získali informácie o extrémizme** z internetu a z televízie a z rozhlasu. Viac než tretine žiakov základných a stredných škôl poskytli potrebné poznatky učitelia. Nižší počet respondentov sa o tejto téme porozprával s rodičmi a kamarátmi, prípadne si informácie o extrémistoch prečítal v novinách a v časopisoch. Najmenej opýtaných získalo tieto poznatky z rôznych alternatívnych médií, besied, prednášok

alebo z iných zdrojov. Asi tretina oslovených žiakov sa o extrémizmus nezaujímala. Prezentované zistenia potvrdili, že respondenti čerpali potrebné informácie najmä z médií.

- Obidve skupiny opýtaných najčastejšie získali informácie o extrémizme z internetu a sociálnych sietí. Dievčatá sa vo vyššej miere poradili s rodičmi a s učiteľmi, prípadne si poznatky prečítali v novinách a v časopisoch alebo im ich sprostredkovala televízia a rozhlas. Chlapci sa o tomto probléme častejšie rozprávali s kamarátmi, prípadne získali informácie z alternatívnych médií. Približne rovnaký počet opýtaných získal potrebné vedomosti z prednášok, besied a z iných zdrojov. O extrémizmus sa nezaujímala viac než tretina chlapcov a 27,3 % dievčat. Z uvedeného je zrejmé, že chlapci pri získavaní poznatkov o extrémizme uprednostnili rady od rovesníkov, zatiaľ čo dievčatá dôverovali informáciám, ktoré im sprostredkovali rodičia, učitelia a masmédiá.
- Prváci, druháci, tretiaci a deviataci dôverovali najviac poznatkom z internetu. Siedmaci a ôsmaci sa informácie o extrémizme dozvedeli z televízie a z rozhlasu. Najstarší opýtaní si ich častejšie než ostatní prečítali v novinách a v časopisoch, poradili sa s kamarátmi, prípadne získali potrebné poznatky z iných zdrojov. Žiaci 2. ročníkov stredných škôl preferovali informácie získané od rodičov a z alternatívnych médií. Siedmakom poradili častejšie učitelia a žiakom 8. ročníkov základných škôl sprostredkovali potrebné informácie odborníci na prednáškach a besedách. Nezáujem o extrémizmus deklarovala viac než tretina ôsmakov a deviatakov, pričom v skupine najstarších opýtaných rovnako odpovedala len necelá štvrtina oslovených žiakov. Zistené výsledky výskumu ukázali, že tretiaci viac dôverovali poznatkom získaným od kamarátov, z internetu, novín, časopisov a z iných zdrojov. Druhákom sprostredkovali informácie o extrémizme rodičia a alternatívne médiá a siedmakom učitelia.
- Opýtaní žijúci v Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Žilinskom a v Prešovskom kraji označili za najdôležitejší zdroj vedomostí o extrémizme internet a sociálne siete. Respondenti s trvalým bydliskom v Bratislavskom, Banskobystrickom a v Košickom kraji preferovali poznatky sprostredkované televíziou a rozhlasom. Žiaci v Nitrianskom kraji sa o extrémizme poradili s učiteľmi, prípadne získali potrebné informácie z iných zdrojov. Respondenti zo Žilinského kraja sa o extrémizme rozprávali s rodičmi a kamarátmi. Opýtaní z Prešovského kraja si tieto informácie prečítali v novinách, časopisoch a v alternatívnych médiách, alebo sa ich dozvedeli na prednáškach a besedách. O extrémizmus sa nezaujímala viac než tretina respondentov z Trnavského a z Banskobystrického kraja, pričom v skupine žiakov s trvalým bydliskom v Trenčianskom kraji odpovedala rovnako necelá štvrtina opýtaných. Z uvedeného vyplynulo, že o extrémizmus sa najviac zaujímali mladí obyvatelia Trenčianskeho kraja. Najnižší záujem o tieto poznatky prejavili respondenti v Trnavskom a v Banskobystrickom kraji.

- Žiaci základných škôl získali poznatky o extrémizme najmä z televízie a z rozhlasu, pričom stredoškolákom ich sprostredkoval internet a sociálne siete. Žiakom základných škôl ich častejšie odovzdali učitelia. Stredoškoláci sa o tejto téme rozprávali s rodičmi a kamarátmi, prípadne si informácie o extrémizme prečítali v alternatívnych médiách. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl získal potrebné poznatky z novín, časopisov, odborných prednášok, besied alebo z iných zdrojov. Viac než tretina žiakov základných škôl a 26,7 % stredoškolákov sa o tento negatívny jav nezaujímala. Z uvedeného je zrejmé, že stredoškoláci pri získavaní poznatkov o extrémizme uprednostnili rozhovory s rodičmi a rovesníkmi, prípadne hľadali potrebné informácie na internete, alebo v alternatívnych médiách. Žiaci základných škôl, ktorých táto téma vo vyššom počte nezaujala, viac dôverovali informáciám, ktoré im sprostredkovali učitelia, televízia a rozhlas. Považujeme za potrebné, aby rodičia a pedagógovia venovali viac pozornosti tejto závažnej téme aj u žiakov základných škôl a veku primeraným spôsobom im poskytli dostatok pravdivých a objektívnych poznatkov o extrémizme.
- Od roku 2018 (19,7 %, *2024:* 29,3 %) výrazne stúpol počet opýtaných, ktorí sa o extrémizmus nezaujímali. Klesol počet respondentov, ktorí potrebné informácie získali z televízie, rozhlasu (*2018:* 46,6 %, *2024:* 43,1 %) a nezmenil sa počet žiakov, ktorým ich sprostredkovali noviny, časopisy (*2018:* 13,9 %, *2024:* 14,1 %) a iné zdroje (*2018:* 0, *2024:* 0,3 %). Okrem toho sa zvýšil počet respondentov, ktorí na zvýšenie svojej informovanosti využili internet a sociálne siete (*2018:* 27,5 %, *2024:* 46,0 %), alternatívne médiá (*2018:* 2,6 %, *2024:* 7,9 %) alebo rôzne prednášky a besedy (*2018:* 0,7 %, *2024:* 4,3 %). Za sledované obdobie výrazne stúpol aj počet žiakov, ktorí získali tieto poznatky od učiteľov (*2018:* 17,3 %, *2024:* 32,6 %), rodičov (*2018:* 12,7 %, *2024:* 26,0 %) a od kamarátov (*2018:* 7,1 %, *2024:* 24,5 %). Zaujímavé je zistenie, že v rokoch 2018, 2019 a 2022 bola prioritným zdrojom poznatkov o extrémizme televízia a rozhlas, zatiaľ čo v rokoch 2020, 2021 a 2024 respondenti čerpali informácie predovšetkým z internetu.

Prejavy extrémizmu v základných a stredných školách

- Žiaci základných a stredných škôl sa v **triednom kolektíve** stretli najmä s negatívnymi vyjadreniami o rase, národe a etnických skupinách, s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb a s agresívnym správaním svojich rovesníkov. Nižší počet opýtaných videl u spolužiakov nože a iné nebezpečné veci, symboly a oblečenie, ktoré propagovali extrémizmus. Respondenti v najnižšom počte potvrdili, že spolužiaci sa chválili účasťou na rôznych extrémistických aktivitách, prípadne propagovali aktivity a tlačoviny, ktoré tieto skupiny organizovali a vydávali.
- V triednom kolektíve zažili extrémistické prejavy častejšie chlapci, žiaci 9. ročníkov základných škôl, stredných odborných škôl, opýtaní z najmenších obcí a mladí obyvatelia Trnavského kraja. V najnižšej miere

sa s týmito negatívnymi prejavmi u spolužiakov stretli dievčatá, najstarší opýtaní, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti s trvalým bydliskom v obciach od 2 001 do 10 000 obyvateľov a opýtaní žijúci v Banskobystrickom a v Nitrianskom kraji.

- Stredoškoláci aj žiaci základných škôl sa v najvyššom počte stretli u spolužiakov s negatívnymi vyjadreniami o rase, národe a etnických skupinách. Žiaci základných škôl zažili vo vyššej miere v triede agresívne správanie s extrémistickým charakterom, videli rovesníkov nosiť oblečenie a symboly, ktoré tento negatívny jav zviditeľňovali, stretli sa s propagáciou tlačovín a aktivít, ktoré extrémisti organizovali, ako aj s účasťou spolužiakov na nich. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl, zaznamenal v triednom kolektíve prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb a nosenie nožov a iných nebezpečných vecí. Prezentované zistenia potvrdili, že prejavy extrémizmu, boli v pomerne vysokej miere evidované v základných školách. Považujeme za dôležité venovať tomuto závažnému sociálno-patologickému javu viac pozornosti najmä v tomto type škôl, pretože ich navštevujú mladší žiaci. V danej oblasti sa osvedčila realizácia preventívnych aktivít, ktorá je doplnená rozhovormi, napríklad na triednických hodinách alebo vo výučbe iných predmetov. Je dôležité, aby pedagógovia poznali názory a postoje svojich žiakov a v prípade potreby ich mohli spoločne s rodičmi vhodným spôsobom korigovať.
- Od roku 2016 klesol počet respondentov, ktorí zaznamenali v triede agresívne správanie *(2016:* 38,2 %, *2024:* 24,6 %) a nosenie rôznych nebezpečných vecí (*2016:* 25,2 %, *2024:* 24,0 %). Zároveň stúpol počet žiakov, ktorí počuli v triednom kolektíve negatívne výroky o rase a etnických skupinách (*2016:* 49,4 %, *2024:* 59,9 %), prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb (*2016:* 50,2 %, *2024:* 52,8 %), stretli sa aj s oblečením (*2016:* 13,0 %, *2024:* 19,1 %) a symbolmi, ktoré extrémizmus zviditeľňovali (*2016:* 15,6 %, *2024:* 20,1 %), s propagovaním tlačovín (*2016:* 8,4 %, *2024:* 9,9 %) a s účasťou spolužiakov na podujatiach, ktoré tieto skupiny organizovali (*2016:* 10,4 %, *2024:* 15,1 %). Za sledované obdobie sa nezmenil iba počet opýtaných, ktorí v triede zažili propagovanie extrémistických aktivít (*2016:* 11,7 %, *2024:* 11,0 %). Komparácia výsledkov výskumu za roky 2023 a 2024 ukázala zvýšenie počtu opýtaných, ktorí sa u spolužiakov stretli so všetkými uvedenými extrémistickými prejavmi.
- Respondenti sa v **domácom prostredí** stretli najmä s negatívnymi vyjadreniami o rase a národe, s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb, agresívnym správaním s extrémistickým charakterom, nosením nebezpečných vecí, osobnou účasťou príbuzných na podujatiach, ktoré extrémisti organizovali, s oblečením a symbolmi, ktoré tento negatívny jav zviditeľňovali. Najnižší počet opýtaných zažil doma propagovanie extrémistických aktivít a tlačovín. Uvedené dáta

ukázali, že v rodinnom prostredí respondentov boli medzi jednotlivým prejavmi extrémizmu evidované pomerne malé rozdiely.

- Doma zažili extrémistické prejavy častejšie chlapci, prváci, žiaci stredných odborných škôl, respondenti z najmenších obcí a z Trnavského a z Košického kraja. V najnižšej miere sa s týmito negatívnymi prejavmi u príbuzných stretli dievčatá, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti s trvalým bydliskom v mestách od 50 001 do 100 000 obyvateľov a opýtaní žijúci v Banskobystrickom kraji.
- Žiaci základných aj stredných škôl zaznamenali u rodičov a súrodencov najčastejšie negatívne vyjadrenia o rase, národe a etnických skupinách. Stredoškoláci zažili vo vyššej miere prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb, videli súrodencov nosiť nože a iné nebezpečné veci, extrémistické symboly a stretli sa aj s propagovaním ich tlačovín. Približne rovnaký počet opýtaných sa u príbuzných stretol s agresívnym správaním, s oblečením, charakteristickým pre toto hnutie a so zviditeľňovaním extrémistických podujatí. Žiaci základných škôl mali vo vyššej miere súrodencov, ktorí sa na týchto aktivitách osobne zúčastnili. Výskumné zistenia potvrdili, že uvedené negatívne prejavy boli častejšie zaregistrované v rodinnom prostredí u žiakov stredných škôl. Rodičia by mali vo zvýšenej miere dávať pozor na extrémistické prejavy v ich okolí a snažiť sa ochrániť svoje dospievajúce deti.
- Od roku 2021 výrazne stúpol počet žiakov, ktorí počuli od rodinných príslušníkov negatívne výroky o rase, národe a etnických skupinách (*2021:* 7,6 %, *2024:* 24,5 %) a zaznamenali aj prejavy nenávisti voči určitým skupinám osôb (*2021:* 7,3 %, *2024:* 22,2 %). Zároveň sa zvýšil počet opýtaných, ktorí zažili doma propagovanie rôznych tlačovín (*2021:* 2,1 %, *2024:* 4,6 %) a aktivít (*2021:* 2,2 %, *2024:* 4,6 %), videli, že súrodenci nosia extrémistické oblečenie (*2021:* 2,3 %, *2024:* 4,8 %), symboly (*2021:* 2,4 %, *2024:* 5,3 %), nože, pálky a iné nebezpečné veci (*2021:* 3,2 %, *2024:* 7,2 %), zaznamenali u nich agresívne správanie (*2021:* 6,7 %, *2024:* 8,0 %) a účasť na aktivitách, ktoré tieto skupiny organizovali (*2021:* 2,7 %, *2024:* 6,6 %). Príčinou zvýšeného počtu extrémistických prejavov v rodinách môže byť nespokojnosť občanov so súčasnou politickou a veľmi zlou ekonomickou situáciou na Slovensku.
- Žiaci základných a stredných škôl najčastejšie zažili v **rovesníckej skupine** negatívne vyjadrenia o rase a národe a prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb. Nižší počet opýtaných videl u rovesníkov nože, pálky a iné nebezpečné veci, zažil agresívne správanie s extrémistickým charakterom, videl symboly a oblečenie zviditeľňujúce extrémizmus a stretol sa s osobnou účasťou na ich podujatiach. Respondenti v najnižšej miere potvrdili, že niektorí kamaráti propagovali aktivity a tlačoviny, ktoré extrémisti vydávali.
- V partii kamarátov zažili extrémistické prejavy častejšie chlapci, žiaci 1. ročníkov stredných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní

pochádzajúci z najmenších obcí, z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov a žiaci žijúci v Trnavskom kraji. V najnižšej miere zažili tieto negatívne prejavy v rovesníckej skupine dievčatá, siedmaci, gymnazisti, respondenti s trvalým bydliskom vo veľkomestách a opýtaní z Banskobystrického a z Prešovského kraja.

- Všetci respondenti sa v rovesníckej skupine stretli predovšetkým s negatívnymi vyjadreniami o rase, národe a etnických skupinách. Žiaci základných škôl vo vyššej miere zažili agresívne správanie s extrémistickým podtónom. Stredoškoláci sa v partii rovesníkov stretli častejšie s prejavmi nenávisti voči niektorým skupinám osôb, videli kamarátov nosiť extrémistické oblečenie, nože a iné nebezpečné veci, zažili propagovanie extrémistických aktivít, na ktorých sa aj osobne zúčastnili. Približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch typov škôl sa u rovesníkov stretol so symbolmi charakterizujúcimi toto hnutie a so zviditeľňovaním extrémistických tlačovín. Prezentované údaje potvrdili, že prejavy extrémizmu boli častejšie zaznamenané u stredoškolákov, žiaci základných škôl sa s nimi stretli v nižšej miere. Zo zistených dát je zrejmé, že v stredných školách je nutné venovať viac pozornosti predovšetkým preventívnym opatreniam, ale zaujímať sa aj o záujmy žiakov a možnosti hodnotného prežívania ich voľného času v kolektíve rovesníkov, ktorí nemajú osvojené extrémistické názory.
- Od roku 2021 sa zvýšil počet žiakov, ktorí počuli od kamarátov negatívne výroky o rase, národe a etnických skupinách (*2021:* 38,8 %, *2024:* 52,3 %), zaznamenali prejavy nenávisti voči určitým skupinám osôb (*2021:* 37,8 %, *2024:* 46,6 %), stretli sa s účasťou kamarátov na extrémistických podujatiach (*2021:* 10,5 %, *2024:* 14,1 %), zažili agresívne správanie rovesníkov s extrémistickým charakterom (*2021:* 29,0 %, *2024:* 19,9 %), videli ich nosiť oblečenie charakteristické pre členov tohto hnutia (2021: 12,5 %, *2024:* 16,3 %), stretli sa s propagáciou tlačovín (*2021:* 6,4 %, *2024:* 8,4 %) a aktivít (*2021:* 7,0 %, *2024:* 9,6%), ktoré tieto skupiny vydávali a organizovali. Okrem toho stúpol počet opýtaných, ktorí videli, že rovesníci nosia pri sebe nože, pálky a iné nebezpečné veci (*2021:* 20,1 %, *2024:* 24,9 %) a symboly propagujúce extrémistické hnutie (*2021:* 13,6 %, *2024:* 19,1 %).
- Porovnanie údajov za všetky tri skupiny osôb, ktoré vo veľkej miere ovplyvňujú správanie adolescentov ukázalo, že žiaci sa s prejavmi extrémizmu stretli najčastejšie u svojich spolužiakov a kamarátov, v najnižšej miere boli zaznamenané v rodinnom prostredí. V triednom kolektíve boli vo vyššej miere evidované negatívne vyjadrenia o rase a etnických skupinách, prejavy nenávisti voči niektorým skupinám osôb, agresívne správanie, propagácia extrémistických tlačovín a podujatí, nosenie symbolov a oblečenia charakteristických pre členov tohto hnutia ako aj účasť na extrémistických podujatiach. V rovesníckej skupine sa častejšie vyskytovalo iba nosenie nožov a iných nebezpečných vecí. Uvedené údaje potvrdili, že pre rodičov je veľmi dôležité poznať kamarátov

a spolužiakov, s ktorými sa ich dospievajúce deti stretávajú, či už v školskom prostredí alebo v rovesníckej skupine, pretože ich môžu svojimi nevhodnými názormi a postojmi negatívne ovplyvňovať.

- S **prejavmi extrémizmu sa v školskom prostredí často stretlo** 10,7 % opýtaných a občas ich zažilo až 68,4 % respondentov. Približne pätina žiakov základných a stredných škôl prezentovala názor, že v ich triede sa tieto negatívne prejavy vôbec nevyskytovali.
- **Časté prejavy extrémizmu** v škole zažili vo vyššej miere chlapci, najstarší respondenti, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, žiaci s trvalým bydliskom v Trnavskom a v Žilinskom kraji, respondenti z neúplných rodín, opýtaní, ktorí si s rodičmi nerozumeli a žiaci, ktorí mali kamarátov s extrémistickými názormi.
- **S občasnými prejavmi extrémizmu** sa stretli častejšie dievčatá, respondenti vo veku 16 a 17 rokov, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, opýtaní z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, žiaci žijúci v Trenčianskom a v Nitrianskom kraji, žiaci vyrastajúci v doplnených rodinách, respondenti, ktorí mali doma vytvorené dobré medziľudské vzťahy a žiaci, ktorí mali kamarátov s extrémistickými názormi.
- Názor, že v ich škole sa **žiadne prejavy extrémizmu nevyskytovali**, prezentovali najmä chlapci, opýtaní vo veku 12 rokov, žiaci 7. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, respondenti z najmenších obcí, mladí obyvatelia Košického kraja, žiaci, ktorých kamaráti nepatrili k extrémistom, opýtaní vyrastajúci v úplných rodinách a v rodinách, kde mali rodičia a deti vybudované dobré vzťahy.
- Od roku 2016 výrazne stúpol počet opýtaných, ktorí videli v škole časté prejavy extrémizmu (*2016:* 5,6 %, *2024:* 10,7 %) a vo veľkej miere sa zvýšil aj počet respondentov, ktorí sa s nimi v tomto prostredí stretli občas (*2016:* 34,0 %, *2024:* 68,4 %). Vo výraznej miere klesol počet žiakov, ktorí v triednom kolektíve extrémistické prejavy nezažili (*2016:* 60,4 %, *2024:* 20,9 %). Túto negatívnu situáciu by pomohla eliminovať lepšia informovanosť detí a mladých ľudí o extrémizme, jeho ideológii a prejavoch, čo by zároveň prispelo aj k ich väčšej ochrane pred týmto nebezpečným javom.
- Pätina respondentov **nezaregistrovala vo svojom okolí žiadne prejavy extrémizmu** a 19,0 % opýtaných sa o danú problematiku nezaujímalo. S prejavmi extrémizmu, ktoré sa objavili v ich okolí, nesúhlasilo 41,1 % žiakov a občas sa s nimi stotožnilo 16,6 % respondentov. Kladné stanovisko prezentovalo 3,3 % opýtaných. Príčinou môže byť súčasná zlá ekonomická a politická situácia v spoločnosti, negatívne skúsenosti detí a mladých ľudí s osobami inej rase alebo etnika, ako aj nedostatok informácií a vytváranie neopodstatnených predsudkov voči týmto skupinám osôb.

- **S prejavmi extrémizmu vždy súhlasili** chlapci, 13-roční respondenti, žiaci 8. ročníkov základných škôl, žiaci stredných odborných škôl, opýtaní z najmenších obcí a z miest s počtom od 10 001 do 50 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Trenčianskeho a Košického kraja, respondenti z doplnených rodín a z rodín, kde chýbali dobré medziľudské vzťahy.
- **Nesúhlasné stanovisko** vyjadrili vo vyššom počte dievčatá, opýtaní vo veku 17 rokov, žiaci 2. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti z miest s počtom od 50 001 do 100 000 obyvateľov, žiaci žijúci v Nitrianskom kraji, opýtaní vyrastajúci v úplných rodinách a v rodinách, kde existovali dobré vzájomné vzťahy.
- Od roku 2016 mierne klesol počet opýtaných, ktorí vo svojom okolí nezaznamenali žiadne extrémistické prejavy (*2016:* 23,2 %, *2024:* 20,0 %), avšak stúpol počet respondentov, ktorí si na tieto situácie nevedeli spomenúť (*2016:* 13,3 %, *2024:* 19,0 %). V sledovanom období výrazne klesol počet oslovených žiakov, ktorí sa s extrémistickými prejavmi stotožnili vždy (*2016:* 9,8 %, *2024:* 3,3 %), aj občas (*2016:* 21,2 %, *2024:* 16,6 %). Zároveň sa zvýšil počet opýtaných, ktorí s týmito negatívnymi prejavmi nesúhlasili (*2016:* 32,5 %, *2024:* 41,1 %).
- Až 70,0 % respondentov **zažilo prejavy extrémizmu v škole** a 63,1 % opýtaných sa s nimi stretlo v rovesníckej skupine. Asi polovica oslovených žiakov ich videla na internete, 34,6 % ich zažilo v domácom prostredí a 29,3 % na ulici. Prejavy extrémizmu nikdy nezažilo 10,6 % žiakov a približne rovnaký počet si na tieto situácie nedokázal spomenúť. Prezentované zistenia ukázali, že respondenti videli prejavy extrémizmu najmä vo svojom blízkom okolí, v škole a v rovesníckej skupine, teda v prostredí, v ktorom sa žiaci základných a stredných škôl pohybujú často a dlhodobo.
- Dievčatá sa častejšie s prejavmi extrémizmu ešte nikdy nestretli, prípadne si na tieto situácie nespomenuli. Obidve skupiny respondentov, častejšie dievčatá videli prejavy extrémizmu v škole. Chlapci sa s nimi vo vyššej miere stretli v rovesníckej skupine, na ulici a v inom prostredí. Dievčatá ich zažili doma, na internete a na sociálnych sieťach.
- Prejavy extrémizmu zažili v najvyššej miere v škole všetci opýtaní, najmä respondenti z Trenčianskeho kraja. V rovesníckej skupine sa s nimi stretli žiaci v Trnavskom kraji. Respondenti s trvalým bydliskom v Trenčianskom kraji ich častejšie než ostatní zažili doma, na ulici a na internete. Opýtaní z Prešovského a z Košického kraja ich ešte nikdy nezažili. Na tieto nepríjemné situácie sa nepamätali žiaci z Bratislavského a z Košického kraja. Z prezentovaných údajov je zrejmé, že najviac osobných skúseností s prejavmi extrémizmu vo svojom blízkom okolí mali respondenti z Trenčianskeho kraja. Najlepšia situácia bola zistená u opýtaných v Košickom kraji.

- Obidve skupiny respondentov v približne rovnakej miere zažili prejavy extrémizmu predovšetkým v školskom prostredí. Žiaci stredných škôl získali tieto negatívne skúsenosti vo vyššom počte na internete, v rovesníckej skupine, na ulici, doma a v inom prostredí. Žiaci základných škôl častejšie tieto negatívne skúsenosti nemali, prípadne si na také situácie nevedeli spomenúť. Prezentované údaje potvrdili, že stredoškoláci mali s prejavmi extrémizmu výrazne viac skúseností než žiaci základných škôl.
- Od roku 2016 (22,4 %, *2024:* 10,6 %) klesol počet opýtaných, ktorí nemali s prejavmi extrémizmu žiadne skúsenosti. Stúpol počet respondentov, ktorí si tieto situácie nepamätali (*2016:* 0,5 %, *2024:* 10,3 %). Zároveň sa výraznejšie zvýšil počet žiakov, ktorí sa s prejavmi extrémizmu stretli na internete *(2016:* 16,6 %, *2024:* 49,9 %), v školskom prostredí (*2016:* 20,2 %, *2024:* 70,0 %), v partii rovesníkov (*2016:* 14,9 %, *2024:* 63,1 %), doma (*2016:* 5,2 %, *2024:* 34,6 %) a na ulici (*2016:* 25,6 %, *2024:* 29,3 %). Zároveň sa znížil počet opýtaných, ktorí ich zažili v inom prostredí (*2016:* 30,5 %, *2024:* 0,6 %). Z uvedených výsledkov výskumu je zrejmé, že v súčasnosti mali respondenti výrazne viac skúseností s extrémistickými prejavmi vyskytujúcimi sa v ich okolí než v roku 2016.
- Zaujímavé je zistenie, že v roku 2016 bolo najčastejším zdrojom týchto negatívnych skúseností televízne vysielanie, avšak v roku 2024 sa žiaci základných a stredných škôl stretli s extrémizmom najmä v školskom prostredí. Je zrejmé, že šírenie extrémistických myšlienok sa vo veľkej miere prenieslo z virtuálneho sveta do škôl, rodín a rovesníckych skupín a deti a mladí ľudia sú nimi omnoho viac ohrozovaní než predtým. Príčinou týchto zistení môže byť dlhodobá negatívna spoločenská a politická situácia na Slovensku, ktorú spôsobila pandémia Covid-19, stále pretrvávajúca vojna na Ukrajine, stúpajúca inflácia a zvyšovanie cien, čo zároveň spôsobilo výraznú neistotu a nespokojnosť občanov.

Dôvody príťažlivosti extrémistických hnutí pre deti a mládež

- Za najčastejšiu príčinu nárastu prejavov extrémizmu označili žiaci súčasnú politickú situáciu vo svete (43,1 %), politickú situáciu na Slovensku (42,4 %), zlé rodinné vzťahy (38,7 %), nevhodný spôsob výchovy (35,6 %) a stratu ideálov u mladých ľudí (33,9 %). Respondenti v nižšom počte pripisovali význam aj akceptovaniu násilia v médiách (29,4 %), nedostatočným vedomostiam z histórie (28,8 %), negatívnym osobným zážitkom (26,6 %), strachu zo sociálneho vylúčenia (20,8 %), negatívnym dôsledkom sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska (20,6 %), nedôvere voči etablovaným politickým stranám (19,1 %), zanedbávaniu problémov chudoby a segregácie obyvateľstva (19,0 %) a negatívnej školskej klíme (14,7 %). Opýtaní v najnižšej miere pripisovali význam preťaženosti učiteľov (10,1%), prípadne uvádzali inú odpoveď (0,4 %). Na túto otázku nevedelo odpovedať až 22,4 % respondentov. Zo zistených údajov vyplynulo, že žiaci základných a stredných škôl označili za príčiny

súčasného nárastu prejavov extrémizmu najmä politickú situáciu vo svete i na Slovensku a negatívny dopad súčasnej situácie na rodiny, čo sa môže prejavovať v zhoršení rodinných vzťahov a v nevhodnom spôsobe výchovy detí.

- Chlapci označili za najčastejší dôvod nárastu prejavov extrémizmu politickú situáciu vo svete, pričom dievčatá preferovali súčasnú politickú situáciu na Slovensku. Chlapci vo vyššej miere prezentovali názor, že expandovanie prejavov extrémizmu zapríčinili negatívne dôsledky transformácie Slovenska. Dievčatá pripisovali väčší význam strate ideálov u mladých ľudí, nedostatočným vedomostiam z histórie, negatívnym rodinným vzťahom, nevhodnému spôsobu výchovy, akceptovaniu násilia v médiách, strachu zo sociálneho vylúčenia, skutočnosti, že učitelia nemajú čas venovať sa individuálne svojim žiakom, negatívnym osobným zážitkom, nedôvere voči politickým stranám, zanedbávaniu problémov chudoby obyvateľstva a negatívnej klíme v školskom prostredí. Iné dôvody uviedol približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín. Na tento závažný problém nemala vytvorený vlastný názor až štvrtina chlapcov a 18,8 % dievčat. Z prezentovaných údajov vyplynulo, že dievčatá mali tendenciu hľadať príčiny nárastu prejavov extrémizmu v spoločenských, rodinných a v osobných problémoch jedinca. Chlapci sa prikláňali k názoru, že toto expandovanie ovplyvnila súčasná, pomerne zlá ekonomická situácia nielen vo svete, ale i na Slovensku.
- Respondenti žijúci Bratislavskom, Banskobystrickom a v Košickom kraji sa v najvyššom počte vyjadrili, že dôvodom nárastu prejavov extrémizmu je súčasná politická situácia vo svete. Žiaci s trvalým bydliskom v Trnavskom, Trenčianskom, Nitrianskom, Žilinskom a v Prešovskom kraji preferovali súčasnú sociálnu a politickú situáciu na Slovensku. Opýtaní z Nitrianskeho kraja kládli dôraz na negatívne dôsledky transformácie Slovenska, stratu ideálov u mladých ľudí, zlé vzťahy v rodine, nevhodný spôsob výchovy detí a negatívne osobné zážitky mladých ľudí. Respondenti z Banskobystrického kraja uvádzali nedostatočné vedomosti z histórie, strach zo sociálneho vylúčenia a dlhodobé zanedbávanie problémov chudoby obyvateľstva. V Trenčianskom kraji považovali za príčinu aj akceptovanie násilia v médiách, zatiaľ čo opýtaní z Prešovského kraja preferovali nedôveru voči etablovaným politickým stranám a negatívnu klímu v školskom prostredí. Respondenti žijúci v Košickom kraji pripisovali význam skutočnosti, že učitelia nemajú dostatok času na individuálnu prácu so žiakmi. Inú možnosť uvádzali najmä respondenti s trvalým bydliskom v Trnavskom kraji, ktorí častejšie než ostatní nevedeli na danú otázku odpovedať. Prezentované zistenia potvrdili, že v danej oblasti boli najaktívnejší žiaci s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji. Najhoršia situácia bola zaznamenaná u respondentov z Košického kraja.
- Komparácia zistení za roky 2016 a 2024 ukázala, že klesol počet respondentov, ktorí považovali za dôležitý motív nárastu prejavov extrémizmu politickú situáciu vo svete (*2016:* 52,7 %, *2024:* 43,1 %),

dôsledky sociálno-ekonomickej transformácie Slovenska (*2016:* 24,4 %, *2024:* 20,6 %), negatívne osobné zážitky mladých ľudí (*2016:* 37,7 %, *2024:* 26,6 %), nedôveru občanov voči etablovaným politickým stranám (*2016:* 34,5 %, *2024:* 19,1 %), zanedbávanie problémov chudoby a segregácie obyvateľstva (*2016:* 26,9 %, *2024:* 19,0 %), prípadne uvádzali iné možnosti (*2016:* 3,9 %, *2024:* 0,4 %). Zvýšil sa počet opýtaných, ktorí za príčinu expandovania extrémizmu označili súčasnú politickú a sociálnu situáciu na Slovensku (*2022:* 32,9 %, *2024:* 42,4 %), nedostatočné vedomosti mladých ľudí z histórie (*2016:* 22,0 %, *2024:* 28,8 %), zlé vzťahy v rodine (*2016:* 32,6 %, *2024:* 38,7 %), nevhodný spôsob výchovy detí (*2016:* 34,1 %, *2024:* 35,6 %), akceptovanie násilia v médiách (*2016:* 27,3 %, *2024:* 29,4 %) a strach mladých ľudí zo sociálneho vylúčenia (*2016:* 19,8 %, *2024:* 20,8 %). Približne rovnaký počet žiakov označil stratu ideálov a z toho vyplývajúcu frustráciu detí a mládeže (*2016:* 33,4 %, *2024:* 33,9 %) a nedostatok času zo strany učiteľov venovať sa individuálne svojim žiakom (*2016:* 10,7 %, *2024:* 10,1 %). Zistené údaje zároveň ukázali, že od roku 2016 (6,7 %, *2024:* 22,4 %) výrazne stúpol počet respondentov, ktorí na túto otázku nevedeli odpovedať. Porovnanie zistení ukázalo, že za celé sledované obdobie považovali opýtaní za najdôležitejší dôvod nárastu extrémizmu súčasnú politickú situáciu vo svete. Zaujímavé je zistenie, že od roku 2022 sa zvýšil počet žiakov, ktorí pripisovali väčší význam všetkým uvedeným dôvodom súčasného nárastu extrémistických prejavov okrem zanedbávania chudoby obyvateľstva.

- Respondenti považovali za **najčastejšie príčiny sympatizovania detí a mládeže s extrémistickým hnutím** túžbu získať si rešpekt okolia (39,6 %), predsudky voči určitým skupinám osôb (37,9 %) a nedostatok informácií o dôsledkoch ich správania (37,8 %). Nižší počet žiakov označil snahu vybiť si zlosť (29,9 %), potrebu byť členom rovesníckej skupiny (28,7 %), snahu oplatiť zlú skúsenosť (23,1 %), neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom (22,8 %) a túžbu vzbudiť pozornosť dospelých (22,3 %). Inú možnosť uviedlo iba 13 (0,5 %) opýtaných, pričom sa najčastejšie domnievali, že mladí ľudia týmto spôsobom protestujú, pretože nie sú spokojní so súčasnou politickou a ekonomickou situáciou na Slovensku. Na túto otázku nedokázala odpovedať až necelá tretina žiakov základných a stredných škôl.
- Obidve skupiny respondentov, najmä dievčatá, označili za najčastejšiu príčinu sympatizovania mladých ľudí s extrémistami túžbu získať si rešpekt okolia. Dievčatá pripisovali väčší význam nedostatku informácií o dôsledkoch správania sa extrémistov, predsudkom voči niektorým skupinám ľudí, potrebe byť členom rovesníckej skupiny, snahe oplatiť zlú skúsenosť, túžbe získať si pozornosť dospelých, snahe vybiť si zlosť a agresivitu a neschopnosti riešiť problémy iným spôsobom. Inú možnosť uviedol približne rovnaký počet opýtaných z obidvoch skupín. Na túto otázku nevedela odpovedať viac než tretina chlapcov a 24,0 % dievčat.

Prezentované zistenia ukázali, že dievčatá mali vo výrazne vyššej miere vytvorený vlastný názor na príčiny sympatizovania mladých ľudí s extrémistami než chlapci.

- Respondenti v Bratislavskom, Trnavskom, Banskobystrickom a v Prešovskom kraji označili za najsilnejší dôvod pre sympatizovanie mladých ľudí s extrémistickými skupinami snahu získať si rešpekt okolia. Respondenti z Trenčianskeho, Žilinského a z Košického kraja pripisovali význam najmä nedostatku informácií o dôsledkoch ich správania. Žiaci s trvalým bydliskom v Nitrianskom kraji preferovali predsudky voči niektorým skupinám osôb. Zároveň vo vyššej miere než ostatní označili za príčiny sympatizovania mládeže s extrémistami aj potrebu byť členom rovesníckej skupiny, možnosť oplatiť zlú skúsenosť, túžbu vzbudiť pozornosť pedagógov a rodičov a snahu vybiť si zlosť. Respondenti z Banskobystrického kraja sa vo vyššej miere domnievali, že mladí ľudia nevedia riešiť svoje problémy iným spôsobom. Svoj názor nevedeli vyjadriť najmä opýtaní žijúci v Trnavskom kraji (40,9 %), zatiaľ čo v Nitrianskom kraji nemalo na tento problém vytvorený vlastný názor len 13,1 % oslovených žiakov. Z uvedených zistení je zrejmé, že o príčiny sympatizovania mladých ľudí s extrémistami sa najčastejšie zaujímali respondenti žijúci v Nitrianskom kraji. Výrazný nezáujem o danú problematiku prezentovali opýtaní z Košického kraja.
- Od roku 2016 sa zvýšil iba počet respondentov, ktorí považovali za príčinu sympatizovania mladých ľudí s extrémistami predsudky voči niektorým skupinám osôb (*2016:* 29,6 %, *2024:* 37,9 %). Nezmenil sa počet opýtaných, ktorí pripisovali význam nedostatku poznatkov o dôsledkoch správania sa členov tohto hnutia (*2016:* 37,9 %, *2024:* 37,8 %), potrebe byť členom v partii rovesníkov (*2016* a *2024:* zhodne po 28,7 %) a snahe vzbudiť pozornosť rodičov a učiteľov (*2016:* 22,1 %, *2024:* 22,3 %). Znížil sa počet žiakov, ktorí považovali za dôležitú túžbu získať si rešpekt okolia (*2016:* 42,5 %, *2024:* 39,6 %), snahu oplatiť negatívnu skúsenosť (*2016:* 25,0 %, *2024:* 23,1 %), túžbu vybiť si zlosť a agresivitu (*2016:* 35,6 %, *2024:* 29,9 %) a neschopnosť riešiť svoje problémy iným spôsobom (*2016:* 32,2 %, *2024:* 22,8 %). Zároveň klesol počet respondentov, ktorí na otázku odpovedali prostredníctvom inej možnosti (*2016:* 3,5 %, *2024:* 0,5 %) a výrazne stúpol počet žiakov, ktorí na uvedený problém nemali vytvorený vlastný názor (*2016:* 10,3 %, *2024:* 28,8 %).

Postoje žiakov k skupinám ľudí odlišujúcich sa od ostatných farbou pleti, národnosťou a ich názory na rasovú nadradenosť

- Oslovení žiaci základných a stredných škôl prezentovali v najvyššom počte **priateľský vzťah** k Čechom (78,8 %). Vo výrazne nižšej miere prejavili kladný postoj aj k černochom (55,3 %), Aziatom (51,4 %), Maďarom (49,2 %), Ukrajincom (48,0 %), Rómom (43,5 %), Židom (38,7 %), Arabom (38,2 %), členom komunity LGBTI+ (33,3 %) a k migrantom (33,1 %). Najviac opýtaných priznalo **negatívne vzťahy** k osobám s inou sexuálnou

orientáciou (26,9 %). Respondenti v omnoho nižšom počte vyjadrili svoj nepriateľský postoj k Rómom (17,2 %), Maďarom (13,9 %), Ukrajincom, migrantom (zhodne po 12,2 %), Arabom (12,1 %), Židom (9,7 %), černochom (7,5 %), Aziatom (4,8 %) a k Čechom (3,4%).

- Viac než polovica oslovených žiakov si nevytvorila **žiadny vzťah** k migrantom (54,7 %) a k Židom (51,6 %). Opýtaní v nižšej miere deklarovali indiferentné vzťahy voči Arabom (49,7 %), Aziatom (43,8 %), Ukrajincom a členom LGBTI+ komunity (zhodne po 39,8 %), Rómom (39,3 %), černochom (37,2 %) a k Maďarom (36,9 %). O Čechov sa nezaujímalo len 17,8 % opýtaných. Zistené výsledky výskumu ukázali, že väčšina žiakov základných a stredných škôl si vytvorila priateľské postoje k Čechom, černochom, Maďarom, Aziatom, Rómom a k Ukrajincom. U Židov, Arabov, migrantov a členom LGBTI+ komunity prevládal počet opýtaných, ktorí k týmto skupinám ľudí nemali vytvorené žiadne vzťahy, pričom predpokladáme, že osoby z týchto skupín osobne nepoznali. Respondenti vyjadrili nepriateľský postoj najmä voči osobám s inou sexuálnou orientáciou a najpozitívnejšie prijali Čechov.
- Hlbšia analýza dát ukázala, že **od roku 2022** klesol počet respondentov, ktorí si vybudovali priateľské vzťahy k Čechom, Maďarom, Rómom, Aziatom, Židom, Arabom, Ukrajincom a k černochom. V týchto všetkých skupinách osôb bol evidovaný nárast počtu žiakov, ktorí voči nim pociťovali nepriateľstvo. U Čechov, Maďarov, Aziatov, Židov, Arabov, Ukrajincov a u černochov bol zároveň zaznamenaný aj vyšší počet opýtaných, ktorí k nim nemali vytvorený žiadny vzťah. Iba u Rómov sa situácia od roku 2022 v danej oblasti nezmenila. Na základe prezentovaných výsledkov výskumu môžeme konštatovať, že ***vzťahy žiakov základných a stredných škôl voči príslušníkom rôznych národností a etnických skupín sa od roku 2022 zhoršili***. Považujeme za dôležité, aby si títo mladí ľudia uvedomili, že vstupom Slovenska do Európskej únie a do NATO sa otvorilo svetu a je povinné plniť si povinnosti, ktoré mu z tohto členstva vyplývajú. Okrem toho sa v poslednom období sa na základe celosvetovej sociálno-politickej situácie zvýšil počet etnických skupín, ktoré žijú na Slovensku a je potrebné, aby si Slováci na túto novú situáciu zvykli, naučili sa žiť v multikultúrnej spoločnosti a vedeli prijímať a tolerovať ľudí prichádzajúcich z iných krajín, z iného kultúrneho a sociálneho prostredia.
- Viac než tri štvrtiny žiakov základných a stredných škôl odmietli **myšlienku nadradenosti bielej rasy** a prezentovali názor, že ľudia s inou farbou pleti sú rovnakí ako ostatní. Asi 93 (3,9 %) opýtaných s touto rasistickou teóriou súhlasilo, avšak až pätina respondentov nevedela vyjadriť svoj názor. Zistené údaje ukázali, že výrazná väčšina žiakov si osvojila správny názor. Je však potrebné vysvetliť túto závažnú skutočnosť aj respondentom, ktorí ešte stále zastávajú nesprávny názor a poučiť pomerne veľkú skupinu opýtaných, ktorí nedokázali na túto otázku odpovedať.
- S myšlienkou nadradenosti bielej rasy **súhlasili** častejšie chlapci, žiaci 3. ročníkov stredných škôl, gymnazisti, respondenti žijúci v mestách od

10 001 do 50 000 obyvateľov, žiaci z Trnavského a z Banskobystrického kraja, opýtaní vyrastajúci v neúplných rodinách a v rodinách, kde neboli vytvorené dobré medziľudské vzťahy.

- **Rasovú neznášanlivosť odmietli** vo vyššej miere dievčatá, druháci, žiaci žijúci v mestách od 50 001 do 100 000 obyvateľov, mladí obyvatelia Žilinského kraja, respondenti z úplných rodín a z rodín, kde boli vybudované dobré medziľudské vzťahy.
- Od roku 2010 klesol vo veľkej miere počet opýtaných, ktorí súhlasili s myšlienkou nadradenosti bielej rasy (*2010:* 18,7 %, *2024:* 3,9 %) a zvýšil sa počet žiakov, ktorí na otázku odpovedali záporne (*2010:* 70,1 %, *2024:* 75,3 %). V tomto roku opäť vo veľkej miere stúpol počet respondentov, ktorí nemali na tento závažný problém vytvorený názor (*2010:* 11,1 %, *2024:* 20,8 %). Zistené dáta ukázali, že situácia týkajúca sa rasovej nadradenosti je v súčasnej dobe horšia než bola v roku 2010. V roku 2016 bol počet respondentov, ktorí nevedeli odpovedať podstatne nižší. Prezentovanie tohto pálčivého problému v médiách a poskytovanie potrebných poznatkov deťom v škole a v rodine by určite prispelo k výraznému zníženiu počtu opýtaných, ktorí si vytvorili nielen nesprávny postoj, prípadne nevedeli na otázku odpovedať. Zároveň je potrebné, aby žiaci základných a stredných škôl tieto názory uplatňovali aj v praktickom živote a vzdali sa predsudkov, ktoré niektorí vo vzťahu k rovesníkom s inou farbou pleti majú.

ODPORÚČANIA PRE PRAX

Výsledky výskumu potvrdili, že extrémizmus patrí v školskom prostredí k závažným sociálno-patologickým javom. Pre zníženie jeho výskytu v základných a v stredných školách odporúčame:

- Vytvoriť v škole dostatok záujmových krúžkov s cieľom, aby mohli všetci žiaci vhodným spôsobom prežiť svoj voľný čas a nadviazať priateľstvá s rovesníkmi.
- Snažiť sa počas vyučovania vytvoriť pozitívnu atmosféru, ktorá by kladne vplývala nielen na vzdelávaciu činnosť, ale posilňovala aj vzájomné vzťahy medzi učiteľmi a žiakmi a žiakmi navzájom.
- Naučiť žiakov akceptovať rovesníkov, ktorí sa od väčšiny odlišujú farbou pleti a nevyčleňovať ich z kolektívu spolužiakov.
- Venovať viac pozornosti problematike rasizmu, extrémizmu a xenofóbii už v základných školách, pretože je zrejmé, že mnohí žiaci majú vytvorené negatívne názory a postoje k migrantom, Rómom, cudzincom žijúcim u nás a k osobám odlišným od majoritnej skupiny obyvateľstva.

- Snažiť sa rôznymi formami zlepšiť zhoršené vzťahy žiakov základných a stredných škôl k osobám odlišným od majoritnej skupiny farbou pleti, národnosťou, sexuálnou orientáciou a pod.
- Na základe vysokého počtu opýtaných, ktorí na otázku nadradenosti bielej rasy nad ostatnými nevedeli odpovedať, vysvetliť žiakom problematiku rasizmu a diskriminácie tak, aby pochopili, že všetci ľudia sú si navzájom rovní.
- V prípade výskytu prejavov extrémizmu v triede a v škole, snažiť sa čo najrýchlejšie situáciu vyriešiť a vinníkov spravodlivo potrestať. Len tak sa zabráni ich ďalšiemu šíreniu.
- Pri využívaní nových moderných komunikačných technológií naučiť žiakov menej dôverovať neovereným zdrojom poznatkov, vedieť si vyhľadávať informácie na spoľahlivých stránkach a overiť ich.
- Všímať si správanie, oblečenie a vyjadrovanie žiakov a tak identifikovať prejavy extrémizmu a spoločne s rodičmi a odborníkmi ich prostredníctvom účinných výchovných opatrení eliminovať.
- Pri realizácii preventívnych opatrení zameraných na zníženie prejavov extrémizmu spolupracovať s viacerými inštitúciami a mimovládnymi organizáciami.
- Poskytnúť žiakom základných a stredných škôl dostatok informácií o extrémizme, pričom treba dať jasne najavo negatívny postoj dospelých voči týmto negatívnym javom.

LITERATÚRA

GAVORA, P.: *Akí sú moji žiaci?* Bratislava : Práca, 1999. ISBN 80-7094-335-1

HOVANOVÁ, M.: *Rodina ako priestor sociálnej práce*. Košice: Univerzita P. J. Šafárika, 2021. ISBN 978-80-8152-965-8

CHMELÍK, J.: *Extremismus a jeho právní a sociálne aspekty*. Praha : Linde, 2001. ISBN 978-80-7201-265-7

KRAUS, B.: *Základy sociální pedagogiky*. Praha : Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-383-3

KREJČOVÁ, L.: *Psychologické aspekty vzdělávaní dospívajících*. Praha : Grada Publishing, 2011, ISBN 978-80-247-3474-3

LACZKO, M.: *Občianska náuka ako nástroj výchovy k demokratickému občianstvu a eliminácie extrémizmu*. In: Výchova a vzdelávanie k demokratickému občianstvu a prevencia extrémizmu. Zborník z odborného seminára. Trenčín : Katedra politológie Trenčianska univerzita Alexandra Dubčeka v Trenčíne, 2021. ISBN 978-80-8075-948-3

MORAVČÍK, I.: *Príčiny vzniku extrémizmu*. In: Struhár, P. – Moravčík, I. – Bušša, M.: Prevencia nenávistných a extrémistických prejavov v školskom prostredí. Trenčín : Katedra politológie Trenčianskej univerzity Alexandra Dubčeka v Trenčíne, 2017. ISBN 978-80-8075-768-7

Multikulturalizmus na Slovensku: Cesta k rozmanitosti a spolupráci. Dostupné na www.precitamsi.sk

PILIAROVÁ, M. – LOVAŠOVÁ, S.: *Extrémizmus a jeho podoby*. In: Tóthová, L. – Šlosár, D.: Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch. Košice : UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8152-640-4

RUMAN, J.: *Príčiny vzniku a nárastu politického extrémizmu a možnosti jeho eliminácie*. In: Onufrák, A. a kol.: Význam a úloha aktívneho občianstva a v kontexte eliminácie nárastu politického extrémizmu. Košice : Filozofická fakulta UPJŠ, 2022. ISBN 978-80-574-0189-6

ŠATÁNEK, J.: *Súčasná rodina a jej premeny*. In: Šatánek, J.: Rodinné prostredie ako faktor socializácie a personalizácie osobnosti dieťaťa. Banská Bystrica : Univerzita Mateja Bela, 2005. ISBN 80-8083-015-0

ŠIŇANSKÁ, K.: *Rola sociálnej práce v problematike extrémizmu*. In: Tóthová, L. – Šlosár, D.: Prejavy radikalizmu a extrémizmu v sociálnych vzťahoch. Košice : UPJŠ, 2018. ISBN 978-80-8152-640-4

ŠLOSÁR, D.: *Riziko ako sociálna kategória v období adolescencie*. Košice : UPJŠ, 2021. ISBN 978-80-8152-899-6

ŠUTAJOVÁ, J.: *Rasovo motivovaný politický extrémizmus v minulosti*. In: Onufrák, A. a kol.: Význam a úloha aktívneho občianstva v kontexte eliminácie nárastu politického extrémizmu. Košice : Filozofická fakulta UPJŠ, 2022. ISBN 978-80-574-0189-6

Internetové zdroje

www.statpedu.sk

www.aktuality.sk z 31. 10. 2022

Názov: ***Prejavy extrémizmus v základných a stredných školách z pohľadu žiakov***

Autorka: ***PhDr. Marianna Pétiová, PhD.***

Technická spolupráca: ***Mgr. Tomáš Runa***

Jazyková a grafická úprava: ***Mgr. Gabriela Aichová***

Vydavateľ: ***Centrum vedecko-technických informácií SR v Bratislave***

Rok vydania: ***2024, 1. vydanie***

Tlač: ***CVTI SR, Bratislava***

ISBN 978-80-8240-075-8